

~~politički~~ **ZATVORENIK**

GODINA XI. - SRPANJ/KOLOVOZ 2001. CIJENA 25 KN BROJ **112/113**

- **Pokušaj pravosudne diverzije**
- **Globalizacija je osuđena na propast**
- **Prešućivana kvarnerska Jazovka**
- **Tragedija hrvatskih sveučilištarki 1945.**
- **Pavelić u obrani Makedonaca**
- **Dokumenti, sjećanja, svjedočenja**

politički **ZATVORENIK**

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja a Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

PRI SVETOM KRALJU

Matiji Lisičaru

Prozor Stjepanovog Doma
Priča gotski san;
Modri tamjan i aroma
Puni sveti stan.

Stanac kamen, hrabri Toma
Erded, Bakač ban,
Heroj sisačkoga sloma
Sja ko onaj dan.

U katedralu, kad su teške noći,
Na Banov grob zna neka žena doći
S teškim križem cijele jedne nacije,

A kip joj veli: Majko, audiant reges,
Regnum regno non praescribit leges,
I dok je srca, bit će i Kroacije!

(Antun Gustav Matoš, 1873.-1914.)

SUKCESIJSKA KATASTROFA: NESPOSOBNOST ILI IZDAJA?

Oslanjajući se na njezin "avnojski" udio u teritoriju bivše SFRJ, Međunarodni je monetarni fond Republici Hrvatskoj odrezao obvezu plaćanja dugova te države za čitavih 28,5 posto. Kod primjene toga kriterija, još kad se uzme u obzir davno polazište u prosudbama Badinterova povjerenstva, ne čini se velikom mudrošću izračunati, da bi Hrvatskoj trebalo pripasti i 28,5 posto imovine bivše jugoslavenske države i to, nesumnjivo, u doba kad je efektivno došlo do njezina raspada i kad je stvarna vlast nad tom imovinom prešla u ruke srpsko-crnogorskog ostatka. Nu, vladi Republike Hrvatske (genitiv se čini primjereno, pa njegova upotreba ne govori o manjku osjećaja za jezik) pošlo je za rukom i u tom jednostavnom računu polučiti - neuspjeh za Hrvatsku.

Prigodom nedavnoga bečkog sukcesijskog dogovora dogovoreno je, naime, da Hrvatskoj ima pripasti 23 posto imovine bivše SFRJ, ali ne na dan raspada Jugoslavije ili s proračunskom godinom njezina raspada, nego na dan 31. ožujka 2001. Tko je u međuvremenu trošio, dobro se zna. Na što je trošio, također se dobro zna. Ne zna se jedino, koliko je potrošio. Ali, nema veze, Srbiji treba pomoći, pa će to učiniti - prije izručenja Miloševića - ne samo tzv. međunarodna zajednica, nego i Hrvatska, koja je utoliko sjajno gospodarskoj situaciji, da može bez velika straha pomagati one koji su je sve do jučer razarali. Za takvo ponašanje Hrvatska nije nagrađena, recimo, otpisom dugova poput Makedonije i BiH, nego čak ni razrješenjem pitanja stare devizne štednje Ljubljanske banke. (Naprotiv, množe se glasi, da će i pitanje teritorijalnog razgraničenja sa Slovenijom biti riješeno hrvatskim ustupcima!). Klirinški su dugovi i tražbine spomenuti tek mimogrede, a o možebitnome srpsko-crnogorskom podmirenju ratne štete nema ni govora.

I dok bi se u pristojnim državama nakon takve kapitulacije ovladu moglo govoriti samo u perfektu, a stratezi bi njezine izdaje bili podvrgnuti ne samo političkim sankcijama ili kakvim parlamentarnim istražnim povjerenstvima, nego i temeljitoj redarstveno-pravosudnoj obradi, u Hrvatskoj - u kojoj biti glavoklimavcem postaje stvar prestiža - to vrlo važno nacionalno, političko, gospodarsko i etičko pitanje ne izaziva nikakve reakcije. Vještiji u dvorskim spletkama, partijskim frakcijskim borbama i balkanskim podmetanjima, nego u izgradnji državne sigurnosti i obrani nacionalnih interesa, aktualni upravljači Hrvatskom kao ključne teme uspijevaju nametnuti raspravu o tome je li neki građanin, u skladu sa svojim duhom petparačkog demografa, do kraja odgledao kazališnu ili filmsku predstavu ili ju je - na ponos zemlje i naroda - demonstrativno napustio, izazivajući podsmijeh puka.

Nakon što je stvorena fama, da je prethodnih deset godina Hrvatskom vladao "mračni srednji vijek", da je Hrvatska grcala i trunula u "močvari", danas se kao sinonim živosti i recept za bolju budućnost nudi pripovijest o rasprodaji ostataka nacionalnog bogatstva, garnirana jeftinim tračevima i kulturom ulice, koja je podignuta na pijedestal božanstva urbanoga. Desetkovanoj u Jugoslaviji, razorenoj ratom i uništenoj privatizacijsko-korupcijskim plimnim valom sredinom devedesetih, Hrvatskoj se danas oduzima dostojanstvo i posljednji atributi stvarne suverenosti. Još samo da se amputiraju i oni posljednji izvori gospodarske snage, koji bi mogli podhraniti otpor, i Hrvatska će biti zrela za integracije u "regionu". A naše će glavoklimavce tapšati po ramenima, kao što se pogladi psa, koji se poslušno priljubi gospodaru uz nogu.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

POKUŠAJ PRAVOSUDNE DIVERZIJE	3
<i>Frano RAMLJAK</i>	
GLOBALIZACIJSKO RAZHRVAĆIVANJE ISTRE	7
<i>Mato MARČINKO</i>	
BUĐENJE HRVATA	10
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
ZLOČIN KAO SREDSTVO OSTVARENJA VELIKE SRBIJE	12
<i>Mirsad BAKŠIĆ</i>	
PRILOG POVIJESTI SURADNJE KOKARDE I PETOKRAKE	15
<i>Ljubica Štefan</i>	
TREBA LI DOTUĆI POLITIČKE ZATVORENIKE?	22
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (6.).	28
<i>Mato MARČINKO</i>	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (XI.)	31
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
HRVATSKE SVEUČILIŠTARKE NA PUTU KROZ PAKAO (I.)	35
<i>Kaja PEREKOVIC</i>	

COGITO ERGO SUM

MILIJUNČIĆ IZ NAŠEG PRORAČUNA

Nekoliko dana uoči skupštine (Hrvatskoga teniskog saveza) nazvao me ministar Čačić, inače moj dobar znanac i veliki ljubitelj tenisa, i kazao, otprilike, ovo: "Kod mene su bili gospoda Boro Jovanović i Jozo Ivičević Bakulić i obavijestili me da ti podnosiš ostavku, te me upitali bih li ja bio spreman preuzeti to mjesto. Rekao sam im da to dolazi u obzir samo ako ti podneseš ostavku. Spomenuli su i to da bi trebalo osigurati proračunski prihod od kojih milijun, milijun i pol maraka, i ja sam rekao da to meni ne bi bio neostvariv zadatak".

(Slaven Letica u *Globusu*)

MOMAČKA VEČER

Mi smo ozbiljni ljudi, koji nisu tu radi momačkog natjecanja.

(Vesna Pusić u *Nacionalu*)

"HRVATSKI" ANTIFAŠIST

U tadašnjoj je nomenklaturi nacionalno bilo potpuno strano. Tito je uvijek naglašavao svoje jugoslavenstvo, makar se znalo da dolazi iz mješovitog hrvatsko-slovenskog braka, čak je izbjegavao reći da govori hrvatskim ili srpskim jezikom, nego bi uvijek rekao da da se služi 'našim jezikom'."

(Ivan Ivanji, prevoditelj Josipa Broza, u *Nacionalu*)

RODOLJUB PRVI

Poslovan sam čovjek, koji je prekonoć izgubio svoju domovinu. Čitav sam život Jugoslaven i ne mogu instantno postati Hrvat, Srbin ili Bosanac. Osim domovine, izgubio sam državljanstvo, dokumente.

(Boris Vukobrat u *Nacionalu*)

RODOLJUB DRUGI

Rođen je u Zagrebu, pa se samim time i osjećao kao hrvatski državljanin. Ukratko, rekao bih da je on jedan od rijetkih poslovnih ljudi koji je istovremeno i patriot.

(Branko Horvat o Borisu Vukobratu u *Nacionalu*)

DRŽAVNIČKI UM

Nema pretjeranog ekstremizma, ali ima ekstremizma koji može prerasti u ekstremni.

(Stipe Mesić, prema pisanju *Globusa*)

Kakvi su sudovi, takva je država, rekao je jednom znameniti njemački pravnik Hans Kelsen. Unatoč tradicionalnom učenju o trodiobi vlasti, malo je političkih snaga, koje - kad su na vlasti - ne poduzimaju sustavne mjere, da sudbenu vlast izravno podrede izvršnoj ili je bar, ako drugačije ne ide, manje ili više otvoreno instrumentaliziraju za vlastite političke ciljeve. Hrvatsko pravosuđe i hrvatsko društvo u tome nisu iznimke.

Desetljećima neslobodno i upregnuto u kola komunističke revolucije i ideologije bratstva i jedinstva, pravosuđe se krajem osamdesetih godina postupno oslobađa. Na izlasku iz komunizma i ulasku u demokraciju Hrvatska tako počinje poprimiti konture pravne države. Ipak, zbog nametnutog nam rata oslobađanje pravosudnih redova od istaknutih eksponenata bivšeg režima ne ide ni glatko ni duboko. Za razliku od praktično svih zemalja u kojima su komunisti bili na vlasti, i u kojima su nakon 1990. trajno razriješeni svi sudci koji su se kompromitirali montiranim političkim procesima, u Hrvatskoj lustracijski zakon nije donesen ni zajedno područje, pa tako ni za područje pravosuđa. Istini za volju, manji broj sudaca nije ponovno imenovan, a dio odlazi u bolje plaćene odvjetničke i javnobilježničke vode. Nezanimaljivo se broj sudaca srpske narodnosti stavlja u službu okupacijskih velikosrpskih vlasti.

Nu, unatoč brojnim prozivanjima i medijskim hajkama, i danas u Hrvatskoj sudi više od 90 posto sudaca, koji su tu dužnost obnašali i prije 1990. Bitan pomak ostvario se tek imenovanjem novih, mlađih sudaca. Iako mlad sudac ne može biti iskusni sudac, karakteristično je, da se iz tzv. građanskih redova neiskustvo predbacuje samo onim sudcima, koji pokazuju i naglašavaju svoju neovisnost i dostojanstvo ne samo u pogledu političkih snaga koje su vladale Hrvatskom do 3. siječnja 2000., nego i prema snagama, koje su izvršnu vlast preuzele nakon 3. siječnja. Misao se identificirati s pobjedičkom koalicijom znači biti "napredan", "progresivan", "neovisan" i "kvalitetan", dok očuvanje nacionalne svijesti odaje "nat-

POKUŠAJ PRAVOSUDNE DIVERZIJE

ražnjaštvo", "neiskustvo", pa i "korumpiranost".

Repertoar sankcija bogat je i razno vrstan: pod krilaticom neovisnosti pravosuđa poduzimaju se brojni koraci kako bi se od nepočudnih ("hadezeovskih") kadrova očistilo Državno sudbeno vijeće i kako bi se na vodeća mesta sudske uprave instalirali podobni. Uz njihovu pomoć se, makar prividna zakonitost može biti očuvana, dodjelom predmeta i usmjeravanjem sudske prakse izravno utječe na rad sudova. Pojedinim je dužnosnicima režima takva taktika prespora, pa smo sredinom lipnja postali svjedocima skandalozne izjave podpredsjednice vlade, Željke Antunović, koja je skoro izravno pozvala na fizički odstranjel sudaca. Nu, potiho se primjenjuju puno rafinirane metode.

Jedna od njih jest i pokušaj impresioniranja sudaca zvučnim frazama i parolama o ljudskim pravima. Tako neke nevladine udruge periodički organiziraju - inače neobično skupe - seminare o neovisnosti i nepristranosti pravosuđa. Takav jedan seminar održanje u Trakošćanu od 2. do 4. svibnja 2001. u organizaciji Hrvatskoga helsinskih odbora za ljudska prava, Hrvatskoga pravnog centra i Kanadske sekcije Međunarodnoga udruženja pravnika. (Nije posve jasno, zbog čega se upravo kanadska sekcija našla "u igri", osim ako rješenja i prijedlozi koje ona nudi, nemaju poslužiti kao pretekst za institucionalnu regionalizaciju odnosno federalizaciju hrvatskoga pravosudnog sustava.)

U svibnju su doneseni trakošćanski zaključci, koji se doista zadržavaju na problemima neovisnosti i nepristranosti pravosuđa. Nu, to je bio samo uvod u drugo poluvrijeme, u istoimeni seminar, koji se 5. i 6. lipnja 2001. podržavao u Tučepima kod Makarske. Pedesetak sudionika, sudaca različitih hrvatskih sudaca, pozvano je na seminar, kojemu je uvodno slovo održao

Piše:

Franjo RAMLJAK

prof. dr. Nikola Visković, crveno-zelena perjanica splitskoga Pravnog fakulteta, pod naslovom "Pravosuđe nacionalističke revolucije". Viskovićeve teze jasno se razaznaju iz naslova njegova "predavanja", koje je zapravo bilo politički pamflet, a ne pokušaj znanstvene prosudbe stanja i perspektiva hrvatskog pravosuda.

U duhu tog pamfleta i uz izravan poticaj "apolitičnih" komesara iz HHO-a, jedna je skupina sudaca u Tučepima pokušala nametnuti izglasavanje rezolucije, kojom se hrvatski sudci ispričavaju svojim srpskim kolegama, koji su, tobože, istjerani s posla u doba "nacionalističke revolucije". Tomu se oduprla druga skupina sudaca, koja je upozorila da su "čistke" u pravosuđu puno starijeg datuma i da takvu ispriku ponajprije zaslužuju oni, koji su u

doba komunističke Jugoslavije brutalno, s jasnim političkim motivima eliminirani iz sudačkog poziva, a neki od njih su i doslovce skraćeni za glavu. Kako ljubiteljima "slobode" i "sudačke neovisnosti" takav "amandman" nije bio po volji, morali su zabaciti i pokušaj reanimacije bratstva i jedinstva. Tako je, zahvaljujući otporu profesionalno i nacionalno svjesne skupine hrvatskih sudaca izbjegnuta nova blamaža i novo poniženje.

Zanimljivo je tek, da je tzv. neovisni tisak posve prešutio debakl zagovornika bratstva i jedinstva. A da je kojim slučajem izglasovana rezolucija, kojom se hrvatski sudci ispričavaju Srbinima, naslovne bi stranice nesumnjivo bile pune hvalospjeva tom tobožnjem labuđem pjevu hrvatskog pravosuđa. Poput "neovisnog pravosuđa", to se u trećesiječanjskoj Hrvatskoj zove "neovisnim tiskom".

"BILO KAKO BILO, UBIT IH SE MORA...!"

"Bleiburg je započeo u Dubrovniku u listopadu 1944., kad je 'narodno-oslobodilačka' 'oslobodila' Dubrovnik cvijeta njegove inteligencije samo zato što je hrvatski mislila. Kada će drug Ortinski podići optužnice živućim ubojicama? Zar drug Ortinski nije pročitao izvještaj jednog od organizatora i poticatelja ovog zločina, druga Ante Jurjevića Baje, upućenog Oblasnom komitetu: "Što se tiče narodnih neprijatelja do sada ih je otpremljeno što ovamo što onamo 60 među njima i 8 popova odnosno fratara... mi smo nakon streljanja objavili plakatom ali do-sad ne sve samo tek sutra izlazi jedan dio u javnost a potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali o ovome svemu dajte vaše mišljenje bilo kako bilo ubit ih se mora a za one koji se kriju treba će učinit sve da ih se uhvati jer to su kapurjoni... (Doslovno preneseno.) Ovo pismo je pronašao mr. Ivo Dabelić, Dubrovački muzeji, Muzej suvremene povijesti, a ima raniji signo Muzeja narodne revolucije – Split 1-102-63A..."

(Nikola Mulanović u *Hrvatskom slovu*, br. 218/VII od 25. svibnja 2001.)

Dr. Mate BABIĆ: HRVATSKA VLADA MORA OSNOVATI DRŽAVNU BANKU!

Rasprodaja banaka

- Nijedna država u Europi nije dopustila da se velika većina domaćih banaka nađe u rukama stranog kapitala, kao što je to u Hrvatskoj. U Njemačkoj je u privatnom vlasništvu samo 27 posto banaka, a u Hrvatskoj čak 92 posto. Slično je i s udjelima stranog kapitala na domaćem bankarskom tržištu. Imam podatke iz 1997. koji se nisu bitno promijenili. Tako je u Belgiji u rukama stranaca te godine bilo 36,3 posto banaka, u Njemačkoj 4,3 posto, u Irskoj 53,6 posto, u Italiji 6,8 posto, u Nizozemskoj 7,7 posto, u Portugalu 10,5 posto, u Finskoj 7,1 posto, u Mađarskoj 62 posto, a u Hrvatskoj je već tada bio najveći postotak - 66 posto.

NACIONAL: Je li to jedini razlog zašto ste predložili osnivanje snažne državne banke?

- Ne, nije. Da bi se osigurao privredni razvoj, valjda istodobno odrediti strategiju realnog i financijskog sektora jer jedno bez drugoga ne ide. U nas se, međutim, rade različite strategije razvoja, ali uvijek samo realnog, a nikad financijskog sektora. I naravno da onda ne može biti rezultata. Uzmite sljedeći primjer. U svibnju prošle godine u Hrvatskoj je povećana novčana masa za 28,7 posto, odnosno sa 13.800 milijardi kuna na 17.800 milijardi kuna. Dakle za 4 milijarde kuna ili nešto više od milijardu DEM. To je učinjeno s namjerom da se poveća gospodarska aktiv-

Dr. Mate Babić

nost, proizvodnja, bruto domaći proizvod, izvoz, a smanji nezaposlenost i uvoz. No ništa se od toga nije dogodilo.

NACIONAL: Kako to objavljavate?

- Zbog toga što taj novac nije ni stigao do domaćeg gospodarstva nego je izvezen u inozemstvo. Što se dogodilo: naše su banke upravo u tom razdoblju povećale neto inozemnu aktivu za 79 posto, odnosno iznijele su iz zemlje oko miliarda DEM. Gotovo onoliko novaca koliko je HNB više pustila u promet. Taj se fenomen u nas uopće nije analizirao, a kad dobijemo kredit od nekoliko desetaka milijuna DEM, to se razglasiti na sva zvona. Dakako, važno je da dolazi strani kapital, ali još je važnije da domaći kapital ne bježi iz zemlje. Jer uvijek je vlastiti kapital jeftiniji od tuđeg, barem za rizik premije.

Posve je pogrešna i promašena politika orientacije samo na pronaalaženje kapitala u inozemstvu, uz posvemašnje zanemarivanje problema iznošenja domaćeg kapitala iz zemlje.

NACIONAL: Vi ste već u drugom mandatu član Savjeta Hrvatske narodne banke koja je bila vrlo široke ruke pri davanju suglasnosti za rasprodaju domaćih banaka.

- Nije točno. Osobno sam se protivio takvoj prodaji Privredne banke i nisam dao svoj glas da se

ona pod tim uvjetima preda u ruke Talijanima. Tražio sam da se u ugovor ugradи klauzula koja će spriječiti stranog vlasnika da domaću štednju plasira u inozemstvo. Prikupljeni novac građana i tvrtki mora ostati u zemlji radi poticanja razvoja i smanjivanja broja nezaposlenih.

Prodaja Privredne banke vjerojatno je jedan od najštetnijih ugovora u Hrvatskoj. PBZ je prodana potkraj 1999. na brzinu i pod dvojbenim uvjetima jer je HDZ želio prije izbora prikupiti novac za povećanje plaća, mirovina, socijalnih davanja. Samo vrijednost obveznica koje su se nalazile u Privrednoj banci kad su je kupili Talijani trostruko je veća od iznosa koji su oni platili za kupnju banke. Da sada sve drugo i prodaju i zapale, a ostanu im samo ob-

Nijedna zemlja u Europi nije dopustila da se najveći dio bankarskog sustava nađe u rukama stranca: u Hrvatskoj stranci drže čak 92 posto banaka

Mnogi tvrde da su im se tako odužili što su one za njih odradile dobar dio poslova u procesu kupnje. Ne upućuje li to i na razne druge vrste manipulacija?

- Nisam protiv ulaska stranog kapitala, pogotovu ako se on ulaže u povećanje proizvodnje i broja radnih mjesta. No kad strani kapital radi protiv interesa Hrvatske, ja sam protiv njega. Legitimno je pravo svakog inozemnog ulagača da dode zaraditi, ali njegova je obveza ponosati se u skladu s našim zakonima. A oni moraju biti takvi da će prisiliti strane vlasnike da ne rade samo za svoje dobro i profit nego djelomice i u našu korist. Sada to nije slučaj. Znate li zašto su u nas prve došle strane stambene štedionice? Čim je u nas donesen zakon da će se iz budžeta osiguravati sredstva za stambenu izgradnju, stranci su požurili pokupiti taj novac. Kad su stigle prve strane banke, gajili smo iluzije da će one smanjiti kamatne stope. Umjesto toga one su se sjajno prilagodile te počele enormno zaradivati: uzimale su kredite u Italiji ili Austriji uz četiri ili pet posto kamata, a ovdje su taj novac plasirale s kamatom od 14 posto. Sve su to plaćali, i još uvijek plaćaju, hrvatski porezni obveznici.

Strah od monopola

NACIONAL: Hoće li HNB dati suglasnost za prodaju Zagrebačke banke Talijanima?

- Teško je prejudicirati što će biti. Nema zapravo razloga prijeći takvu odluku, prepreka može biti samo eventualni strah od stvaranja monopola. Mi ćemo imati velikih problema u provedbi ekonomске politike ako isti vlasnik, grupa Intese, preuzme kontrolu nad Zagrebačkom bankom jer je ona već od ranije vlasnik Privredne i Splitske banke. Oni će tada

imati monopol i moći će diktirati privredni razvoj Hrvatske. Što ako i ove godine, kao i lani, izvezu naš kapital u inozemstvo, a poslije toga ucjenjuju Vladu i gospodarstvenike hoće li im dati neki mali zajam? Nama je potreban novac za razvoj i normalno funkcioniranje tekuće potrošnje. Novca ima, samo je pitanje hoće li on biti izvezen van ili upotrijebљen kod kuće. Zašto bi, primjerice, talijanske banke financijske priovodnjiv tekstila ili hrane kad te tvornice postoje u njihovoj zemlji. One će radije dati kredite da se ta roba kupi u Italiji.

Oskudica kredita

Upravo je u tome opasnost od prevelikog udjela stranaca u domaćem bankarskom sustavu: da one našu štednju, koja nam je toliko potrebna, plasiraju u inozemstvo. Strane banke su došle ovamo za rađivati novac i to je njihovo legitimno pravo. No i naše je pravo, ali i dužnost, da zaštitimo svoje gospodarske interese.

NACIONAL: Sve su to razlozi zbog kojih se zalažete za osnivanje domaće banke?

- Apsolutno. Postoji ideja da se napravi komunalna banka u Zagrebu ili da se osnuje nova banka. Bilo bi logičnije i racionalnije da se tri preostale banke u pretežitom državnom vlasništvu, Hrvatska poštanska banka, Dubrovačka i Croatia, ozdrave i onda, kakve jesu da jesu, ne rasprodaju strancima nego da se ujedine u snažnu državnu banku. To bi bilo kudikamo jeftinije nego osnivati novu banku, što je strašno skupo. Podrazumijeva se da bi se poslovanje države, javnih poduzeća i fondova odmah prenijelo na tu novu banku. U nas je i inače najveći problem upravljanje, što se najbolje pokazalo pri sanaciji banaka. Uvezimo stoga strane bankarske stručnjake i dajmo im da vode tu državnu banku...

(Preneseno iz Nacionala,
br. 288, 22. svibnja 2001.)

Mr. Borislav ŠKEGRO: 'PRIVATIZACIJA PBZ-A NAJBOLJI POSAO HRVATSKE DRŽAVE'

Pročitavši intervjue Mate Babića u Nacionalu br. 288, u kojem iznosi cijeli niz neistina, neutemeljenih objeda i netočnih navoda, odlučio sam odgovoriti, u prvom redu zbog značaja i aktualnosti teme.

Na tvrdnju novinara da je i sam odlučivao o prodaji PBZ-a, Mate Babić odgovara: "Nije točno. Osobno sam se protivio takvoj prodaji Privredne banke... Prodaja Privredne banke vjerojatno je jedan od najštetnijih ugovora u Hrvatskoj. PBZ je prodana potkraj 1999. na brzinu i pod dvojbenim uvjetima jer je HDZ želio prije izbora prikupiti novac za povećanje plaća, mirovina, socijalnih davanja. Samo vrijednost obveznica koje su se nalazile u Privrednoj banci kad su je kupili Talijani trostruko je veća od iznosa koji su oni platili za kupnju banke."

Potom, na pitanje novinara "kako se tako nešto uopće moglo dogoditi?" odgovara: "Pitajte one koji su to učinili. Pročitajte zapisnik sa sjednice Savjeta HNB-a 20. prosinca 1999. i sve će vam biti jasno."

Budući da sam jedan od onih "koji su to učinili", odgovaram. Prvo, točno je da se Babić protivio prodaji PBZ-a. No njega nitko za to nije ni pitao! Savjet HNB-a nije odlučivao, niti je imao pravo odlučivati na način "prodati ili ne", nego jedino i isključivo u skladu s člankom 27 tadašnjeg Zakona o bankama. Dakle, ako neki vlasnik prodaje više od 10 posto dionica temeljnog kapitala banke strateškom ulagaču - tko je taj ulagač i da li je s bankarskog motrišta kvalitetan partner. I ništa više!

Drugo, notorna je laž i vrlo jeftin pokušaj prikupljanja poena u današnjoj političkoj konstelaciji tvrdnja kako je HDZ žurio zbog predizbornih razloga s prodajom PBZ-a. Novac od prodaje PBZ-a stigao je na račun Ministarstva financija točno onoga dana kad je Crkvenac postao ministar, 25 dana nakon izbora! Škegro i HDZ nisu utrošili ni lipu od tog prihoda.

Najbolji ugovor

Treće, privatizacija PBZ-a, po ocjeni neovisnih stručnjaka, jedan je od najboljih ugovora i poslova koje je hrvatska država

Mr. Borislav Škegro

napravila, kako po postignutoj cijeni, tako i po profesionalnosti pripreme projekta i nadasve po - transparentnosti! Najprije je na međunarodnom javnom natječaju, uz sudjelovanje Svjetske banke, odabran savjetnik za privatizaciju PBZ-a - jedna od vodećih svjetskih investicijskih banaka, ugledni nizozemski ABN-Amro. Zatim je Vlada imenovala posebno povjerenstvo koje je operativno pregovaralo sa zainteresiranim ulagačima. U tom i drugim tijelima koja su predlagala ključne odluke radili su najviši dužnosnici Vlade, DAB-a, HNB-a. Sve odluke donesene su jednoglasno i uz potpis svih članova navedenih tijela.

Aktiva i pasiva

Cijeli postupak trajao je više od godinu dana. Oglasheden je bio u Financial Timesu. U nekoliko Vladinih dokumenata najavljujivana je privatizacija banaka, pa i PBZ-a, još od davne 1993. I to je onda, po Babiću, brzopletno i netransparentno!

Četvrto, postignuta je vrlo dobra cijena, čak i viša od očekivane! To se može pokazati na nekoliko načina, od kojih će samo jedan biti usporedba s predstojećom prodajom dionica Zagrebačke banke. Pri-

čekajmo pa usporedimo uobičajene standardizirane pokazatelje.

Peto, priča o "trostruko većoj vrijednosti samo obveznica u portfelju PBZ-a" i metafora o "spajjivanju" ostatka aktive, teška je i neoprostiva insinuacija i optužba svih ljudi koji su sudjelovali u projektu. Kao, nisu znali što prodaju, pa su ih stranci prevarili. I brusoš zna da svaka banka osim aktive ima i pasivu. U toj pasivi su, primjerice, i štedni ulozi građana koji nose nekakvu kamatu štedišama, a trošak su banke, zar ne? Uvijek je predmet trgovine suma budućih diskontiranih neto primjaka. (...)

HBOR

Zašto se i dalje primjenjuje katastrofalni model privatizacije koji je Hrvatskoj nanišao više štete nego četnici. Pa mi smo zbog tog modela izgubili pola milijuna radnih mesta." Kratki podsjetnik. Kad sam u travnju 1993. postao potpredsjednik Vlade, zatekao sam sljedeće stanje: godišnja inflacija bila je 2500 posto, prosječna mirovina 85 DEM, prosječna plaća 150 DEM. U samo 12 mjeseci, do ožujka 1993., realne plaće bile su prepovoljljene. Trećina države bila je okupirana, granatiranja Zadra, Županje, Osijeka i ostalih gradova "uobičajena pojava". Industrijska proizvodnja padala je po stopi od 2 posto mjesečno, a pred dućanima su se protezali redovi za crni kruh. Dalmacija je bila bez struje. Morali smo zbrinuti više od 500.000 prognanika i izbjeglica iz BiH. Bili smo pod embargom na uvoz oružja, a HV je imao oskudne zalihe borbenih sredstava i nedovoljno opreme. Sav promet prema Dalmaciji i BiH išao je preko jedne oštećene trake Paškog mosta.

A prioritet svih prioriteta tada je bio - oslobođiti državu, vratiti prognanike kućama. Sve ostalo bilo je u funkciji toga! Sve! Lamentiranje one kakvom "rasipanju sredstava u neracionalnoj potrošnji" napad je na zdrav razum.

Pa ipak, i u takvoj situaciji osnovali smo i finansijski podržavali državnu razvojnu banku.

(Nacional, br. 290, 5. lipnja 2001.)

GLOBALIZACIJSKO RAZHRVAĆIVANJE ISTRE (2.)

Piše:

Mato MARČINKO

(Hrvatski državni arhiv, Fond MVP NDH, kutija 2., 1-274/1943.).

Iz svega do sada rečenoga možemo izvesti ovaj **zaključak**:

1. Državnopravnim činima od 9. i 10. rujna 1943. Nezavisna Država Hrvatska stavlja pod svoje vrhovništvo (souverenitet) **sve hrvatske zemlje na Jadranu**, ne samo one koje su ustupljene Italiji

Svjetionik Savudrija na zapadnoj obali Istre

Upravnom podjelom Nezavisne Države Hrvatske god. 1944. u Veliku župu Dubravu sa sjedištem u Dubrovniku ušli su kotařevi: Bileća, Dubrovnik, Kotor, Korčula, Ravno i Trebinje; gradovi: Dubrovnik, Herceg-Novi i Kotor. Hrvatsko obalno zapovjedništvo je još 6. listopada 1943. poslalo brzojavno izvješće zapovjedniku Hrvatske mornarice u Zagrebu, da je po zapovijedi njemačkoga generala u Cetinju Boka Kotorska do daljnje pripojena Crnoj Gori. Na to je Ministarstvo vanjskih poslova Nezavisne Države Hrvatske 8. listopada 1943. poslalo njemačkomu poslanstvu u Zagrebu pisani priopćaj (verbalnu notu) broj Pr.T. 5./1943. na njemačkom jeziku, koji glasi (preveo Tomislav Jonjić):

"U noći od 8. na 9. rujna 1943. stavio je njemački poslanik u Zagrebu, Nj. E. SA Obergruppenführer Siegfried Kasche Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske osobno na znanje, da "Führer Velikonjemačkoga Reicha priznaje povrat Hrvatskoj svih otgnutih jadranskih područja. Kod takve državnopravne izjave ni u komu slučaju nije mogla obstojati sumnja, da je u nju uključen i povrat područja Boke Kotorske Hrvatskoj... - Nema sumnje, da je zapovijed njemačkoga generala u Cetinju donešena na temelju nepoznavanja stvari. Stoga hrvatsko Ministarstvo vanjskih poslova odustaje od formalnoga prosvjeda i ljubazno moli njemačko poslanstvo u Zagrebu, da produzme potrebne korake kako bi se svim njemačkim zapovijednim mjestima na Jadranskoj obali dali potrebiti naputci, da sva jadranska područja svojedobno otgnuta od Hrvatske (oteta Hrvatskoj) predstavljaju sastojak Nezavisne Države Hrvatske ne samo iz narodnostnih i povijestnih razloga, nego i temeljem odluke Führera Velikonjemačkoga Reicha, pa ju kao takovu trebaju poštivati trenutačno operirajuće postrojbe njemačke vojske."

verena nezavisna država, pa se u pogledu pripadnosti Trsta i Istre pozivala na spomenute njezine državnopravne čine kao međunarodno valjane.

Svoje odluke o pripojenju otgnutih hrvatskih zemalja Nezavisna Država Hrvatska provela je na više načina. U pripojena je područja nizom zakonodavnih mjeru uvedena hrvatska uprava i pravosuđe, hrvatsko redarstvo i hrvatska pošta, talijanska lira zamjenjena je hrvatskom kunom, u mnoga su mjesta postavljene posade hrvatske vojske, državni organi

Nezavisne Države Hrvatske novčili su vojničke obveznike na vraćenim područjima u redovitu hrvatsku vojsku (domobranstvo), a novaci su se u nju dobrovoljno odzivali pa i sami bez poziva javljali (kao na primjer u Splitu i drugdje). Jedan od auktora knjige **Oko Trsta** Dušan Diminić također potvrđuje nazočnost hrvatske vojske u Istri nakon kapitulacije Italije. Na Kastavštini je, veli on, osnovan bataljun (bojna) hrvatske vojske. Vojnici toga bataljuna "imali su istarsku kozu na rukavu", a u Rijeku su "ustaše pokušale doći s nekakvom jedinicom" ("Vjesnik" Zagreb od 25. travnja 1993., str. 12.).

Utemeljeno možemo reći, da su sve otgnute hrvatske zemlje - od Bara do Trsta, uključivši i grad Zadar i otok Lastovo te ostale hrvatske otoke kao i čitav hrvatski dio Istre i grad Rijeku - i de iure i de facto (pravno i stvarno) bile uključene u Nezavisnu

Državu Hrvatsku i da je na tomu području efektivno (stvarno) izvršavana hrvatska vlast. Stvarnu uključbu područja velike župe Dubrava, a s njome i područja Boke Kotorske u sastav Nezavisne Države Hrvatske simbolično je označio tadašnji ministar oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske general-krilnik Ante Vokić podizanjem hrvatske ratne zastave na hrvatskom ratnom brodu u bokokotorskoj luki, što su zabilježile i svima objavile hrvatske slikopisne (filmske) vijesti.

Na Rimske ugovore od 18. svibnja 1941. najnovija hrvatska historiografija baca novo svjetlo: "Mons. Stjepan Lacković, tajnik nadbiskupa Stepinca, izjavio je kako se Pavelić u pregovorima s Talijanima 'borio za svaki otok, za svaki grad da ga ne uklope u taj fašistički imperij'. Je li u toj borbi uspio ili nije, ovisi o kutu gledanja, kao i o poimanju mogućnosti i alternativa, pred kojim se hrvatski narod našao u travnju i svibnju 1941. Potanja raščlamba hrvatskoga i međunarodnog vanjskopolitičkog položaja nedvoumno potvrđuje kako se tadašnje hrvatsko političko vodstvo našlo pred alternativom: prihvatići teritorijalno okrnjenu državu, s donekle ograničenim suverenitetom, ili izgubiti državu, odnosno odreći se upravo stečene državne neovisnosti, te prepustiti silama Osovine da u cijelosti okupiraju, raskomadaju te većim dijelom anektiraju hrvatske zemlje" (Tomislav Jonjić, **Hrvatska vanjska politika 1939.-1942.**, Libar, Zagreb 2000., str. 466.).

Današnje razhrvaćivanje Istre počelo je dolazkom Istarskoga demokratskoga sabora (IDS) na vlast u Istarskoj županiji. IDS u Istri danas igra onu ulogu, koju je nakon zaposjednuća Istre odigrala "ona šaćica pazinskih Talijanaša (ne može se kazati, da su to Talijani, jer svi od reda nose hrvatska imena, kao: Andrianić, Godina, Golob, Pauletić, Runko, Kamuš, Ivić, Lukšić) koja se, osjećajući za sobom talijansku oružanu snagu, bacila na naš živalj upravo bjesomučno" (Ernest Radetić, **Istra pod Italijom**, str. 187.-188.). ID-Sovci za sobom imaju članicu Europske Unije Italiju, koja - samo na neprozirniji i sofisticiraniji način - prema Istri i istarskim Hrvatima nastavlja voditi vječnu talijansku imperialističku politiku. Ono što talijanska stranka u Istri nije uspjela ostvariti u XIX. st., da Hrvate u Istri pretvoriti u "Istrane", to sada pokušava ostvariti IDS - učiniti od istarskih Hrvata neke izmišljene "Istrijane".

"Poznavateljima povijesti poznata je teza da u Istri nikada nisu živjeli niti žive nekakvi Hrvati. Uz Talijane, kaže teza, žive tamo i nekakvi Slaveni, ali oni zasigurno nisu Hrvati. Za Talijane su i oni i svi Hrvati - Slavi... Iz Trsta vodi se sada posebni rat protiv Hrvata u Istri, iz kancelarije profašističkih organizacija, s kojima razni ideesovci i slični održavaju tjesne veze. Jakovčići Kajinači (i Pauletić, dodaje auktor ovoga članka) bilo je oduvijek... Balavi, neodgovorni i dobro pla-

čeni Jakovčić, koji je jedan od (po **Računu**) nezamjenljivih ministara u hrvatskoj Vladi, nije drugo nego klon istih onih autonomaša i irentista koji su se za novce i glasove prodali neumroj ideji o Istri kao talijanskomu vlasništvu, nepravedno otrgnuti od majke, što vrijedi i za dobar dio Dalmacije. Uvođenjem regionalizma na mala vrata a s velikim posljedicama, izdrušeni režim u Hrvatskoj stvorio je predpostavke za ideesovsku drskost koja bi svugde drugdje bila nazvana veleizdajničkim činom. Poslije izglasavanja statuta Istarske županije isti oni račani koji su omogućili takav tekst statuta, licemjerno se zgražaju, a neoprezni privremeni premijer daje izjavu da je 'odлуka preuranjena'. Dajući tako do znanja da bi kad-tad, ukoliko komunisti ostanu na vlasti u Hrvatskoj, ionako bila provedena. - Čudnovato je u svemu tome da nisam čuo ni riječ od istarskih antifašista, od kojih je dobar dio u članstvu IDS-a. Umjesto da odmah pri prvom čitanju preamble rečenoga statuta dignu kuku i motiku, oni šute. Je li to zato što je među njima prevladalo komunističko, projugoslavensko i protuhrvatsko krilo, koje se naslađuje svakim potezom što vodi razmravljanju i rashrvaćivanju Hrvatske, ili su u međuvremenu postali senilni?" (Hrvoje Hitrec, **Leksikon sadašnjega trenutka**, "Hrvatsko slovo" od 11. svibnja 2001., str. 4.-5.).

Kako određuje statut Istarske županije, svaki javni službenik u Istri mora znati talijanski jezik i to je nuždan uvjet za posao. Statut također određuje, da će se **svim Hrvatima** u Istri dostavljati izprave pisane na **hrvatskom i talijanskom** jeziku, a stanovnicima **talijanske** narodnosti **samo na talijanskom**. IDS tako nastavlja ostvarivati zamisao **Zemlja Istra**, koja je dogovorena s talijanskim irentistima.

Kad je hrvatska Vlada najavila ukinuće statuta Istarske županije, jer je u protinbi s hrvatskim Ustavom, talijanska Vlada izjavljuje kako je zabrinuta za ugrožavanje prava Talijana u Istri te najavljuje da će to otežati Hrvatskoj pregovore s Europskom Unijom. Osokoljen ovom najavom, ministar za europske integracije u hrvatskoj Vladi Ivan Jakovčić (kao daje vuku dano da čuva ovce), predsjednik IDS-a, izjavljuje na javnoj tribini na Starogradskom trgu u Labinu: "Zauzimamo se za regionalnu autonomiju. Da bismo to ostvarili, ići ćemo i do Europskoga suda za ljudska prava" ("Večernji list" od 17. svibnja 2001., str. 4.).

Kratki vremenoslijed zbivanja: Ukupno oko 40 raznih organizacija uz jaku finansijsku podrštu talijanske Vlade agitiraju za povratak Istre i Dalmacije pod Italiju, rade na širenju talijanskoga jezika, kulture i povijesti. Nema mjesta ni sela po Istri koji nisu premreženi, nema mjesta gdje te udruge već nemaju cjelokupnu občinsku vlast u inozemstvu spremnu da sjedne u Rovinj, Pulu ili Poreč u roku od 24 sata, samo ako dođe do okupacije! ("Slobodna Dalmacija" od 26. travnja 2001., str. 9.). Početkom devedesetih irentisti mijenjaju politički pristup i promoviraju "teoriju regionalnoga irentizma". Tako je početkom god. 1992. "Skupina memorandum 88" predstavila projekt "Autonomija Istra", kadaje zaključeno, da bi u novom trenutku bilo optimalno cijelu Istru ujediniti u jednu autonomnu regiju, s posebnim ustavom i Trstom kao glavnim gradom. ("Slobodna Dalmacija" od 27. travnja 2001., str. 5.).

Hrvatsko uredništvo Radio Vatikana oštrotje napalo one u Hrvatskoj, koji pomažu Talijanima koji bi htjeli, da Istra i Dalmacija budu talijanske. Radio Vatikan kaže, da ima osoba i iz "najviših političkih krugova", koji rade na tom starom planu. "U Italiji je priznata hrvatska nacionalna manjina u regiji Molise, ali stvarnost da je ta manjina stoljećima postojala u Trstu i okolicu Italija nije htjela priznati pravno, a ne priznaje ni činjenično", kaže vatikanski radio i zamjera Zagrebu, jer se "Hrvatska dosadnije pokazala sposobnom odgovorit na predbacivanja i optužbe zbog nepoštovanja prava nacionalnih manjina. Tražično je, da Talijanima vrlo često zbog vlastitih interesa, kadkad i zbog naivnosti, u tom pomažu i neki Hrvati, pa čak i iz najviših političkih krugova." ("Večernji list" od 30.IV. i 1.V.2001., str. 2.).

Duško Večerina, auktor knjige **Talijanski irentizam**, u razgovoru za novine kaže: Prvi put su zahtjevi IDS-a i talijanskih irentista identični. I jedni i drugi vide u "Regiji Istri" prostor na kojemu je obvezatna dvojezičnost. Dalmacija je irenti treća stuba. Prvo treba riješiti Istru, onda dolazi Kvarner pa Dalmacija. Pohod na Dalmaciju počeo je godine 1995. osnivanjem podružnica u Zadru, Splitu i Dubrovniku "Društva Dante Alighieri". ("Slobodna Dalmacija" od 2. svibnja 2001., str. 5.). Branimir Crnjenko: Istarski toponiimi su neraskidivi dio jedinstvenog onomastičkog i toponomastičkoga sustava kakav postoji u čitavu Hrvat-

skomu primorju od Piranskoga zaljeva do Boke Kotorske. ("Hrvatsko slovo" od 4. svibnja 2001., str. 17.).

Tomislav Španje piše: "Niti pjesma Istrom odjekuje, niti Velom Joži ruže cvatu! Ako u Novoj Istri Loredana Bogliuni lamentira nad sudbinom 'svoje' Istre šćavonizirane, ako se Ivici Toliću, vlasniku rovinjskog kafića gdje se okupljaju dragovoljci Domovinskog rata, često razbijaju prozori i stolice, a na relaciji sud - odvjetnik mora se komunicirati talijanskim jezikom, ako gospođa podžupanica izjavljuje u **La voce del Popolo** da je odluka Ustavnog suda 'una decisione razzista', onda se valja upitati radi li se doista tu o pravima talijanske manjine ili 'kulturna iredenta' pokušava u novim uvjetima izvući Istru iz 'hrvatske cjeline'" (TJEDAN magazin "Slobodne Dalmacije" od 6. svibnja 2001., str. 6.-7.).

"Istarski Talijani su imali sve što su mogli poželjeti kao manjina. Ni sada nisu rekli da nije tako, ali oni koji bi htjeli više i ne moraju reći, jer u njihovo ime govori IDS i donosi nakaradne statute. No, jesu li istarski Talijani u cjelini tiskali neko priopćenje u kojemu se ograđuju od ideesovskog statuta? Nisu. Kao što ni Srbi u Hrvatskoj koji nisu bili četnici i pobunjenici, nisu sastavili jedan jedini papir prosvjeda u vrijeme kada su granatirani hrvatski gradovi i sela, ubijani hrvatski ljudi...Kada jedna manjina želi više od onoga što joj pripada po prirodnom pravu, po ljudskoj pravednosti i po zakonima države u kojoj živi, tada se upušta u opasnu pustolovinu koja ne donosi toj zajednici korist, nego štetu i nevolju. Žalosni statut dirnuo je u hrvatski jezik. Žalosni statut dirnuo je u osinje gnijezdo, jer u stvari traži da samo onaj Hrvat koji uz hrvatski podpuno vlada i talijanskim jezikom, može biti službenikom u toj županiji, a ukoliko se takvih ne može naći, onda će upravu preuzeti Talijani. Usپoredo se istarska poduzeća i banke prodaju također Talijanima, hoteli na (s) atraktivnim zemljиштимa i slično - i to ide sve južnije, prema Dalmaciji - pa što će onda jednoga dana slučajni namjernik pomisliti nego da se nalazi u Italiji. A od pomisli do stvarnosti u tom je slučaju malen korak...većina Hrvata, posebno mlađih, treba spoznati da nije riječ o poliglotskim čarolijama, nego o idiotskim zamislima koje nemaju šanse, a projekt 'zemlja Istre' nije drugo do separatistička kazališna iluzija, od koje uskoro ne će os-

tati ni djelić teksta." (Hrvoje Hitrec, "Hrvatsko slovo", str. 5.).

I u javnosti i u saboru ideesovci zagovaraju ideju o podjeli Hrvatske na "regije", prikazujući to kao "bogaćenje" Hrvatske. Svoju želju za odcjepljenjem Istre od Hrvatske ideesovski autonomaši prikrivaju izjavama kako samo žele "razvijati demokraciju", kako nas "vode u Europu", kako su oni za "boljšak Hrvatske" i sličnim obmanama i lažima. Na djelu oni su onemogućili da se na crkvena zvona u Rovinju ugravira hrvatski grb, traže povratak troglavih lavova - simbola mletačkoga suvereniteta, najprije su tražili da ne služe hrvatsku vojsku izvan Istre a sada zahtjevaju da se Istra podpuno razvojači.

Ozloglašeni Ivan Pauleta (Pauletić), koji je svojedobno navješćivao novu "balvan revoluciju" s odredima kninskih četnika, izjavio je kako su Srbi oduvijek bili u Istri. To je čista laž. Do godine 1945. u Istri nije bilo niti jednoga Srbina. Te su godine u Istri zarobljeni četnici, koji su se povlačili prema Trstu zajedno s Nijemcima. Titovi partizani skinuli su im sa šajkača četničke kokarde i stavili im crvene zvjezde petokrake te ih uključili u parti-

zanske odrede. Ti su Srbi bili jezgra kasnije JNA u Istri. Nakon povlačenja JNA iz Hrvatske oni su ostali u Istri zajedno sa svojom djecom i rodbinom. Hrvatska Država trebala ih je kao okupatore otjerati u Srbiju, ali im je velikodušno sve oprostila i dala im hrvatsko državljanstvo.

"Naravno da su Srbi s velikim užitkom pratili Jakovčićeve napore, jer im krči put prema dvojezičnosti u nekoj budućoj srpskoj županiji, oko koje se već trude, koncentrirajući povratak izbjeglih svojih Srba na crite Vojnić, Rakovica, Korenica, Lapac, Knin." (Hrvoje Hitrec, "Hrvatsko slovo", str. 5.).

Što učiniti, da se zaustavi razhrvaćivanje Istre? Treba se boriti za istarske Hrvate, kako nam oporučno savjetuje Ernest Radetić. Boriti se za svakoga pojedinca, svaku pa i najmanju skupinu. Jer je Istra naša i samo naša. Jer je to zemlja hrvatska i krv hrvatska. Glavnu ulogu u toj borbi trebalo bi odigrati istarsko svećenstvo Crkve u Hrvata. Onaku ulogu kakvu je u prošlosti odigralo istarsko svećenstvo u doba Hrvatskoga narodnoga preporoda u Istri.

Josip Bratulić: U Trstu je zabranjeno staviti ploču s natpisom "Matica hrvatska"!

"Nekadašnji Istarski pokrajinski sabor u Poreču, na koji se gospoda iz IDS-a pozivaju, bio je apsolutno iredentistički i nacionalistički. (...) Ukinuo gaje car Franjo Josip jer hrvatski zastupnici nisu mogli govoriti hrvatskim jezikom, iako su po poslovniku to mogli! Ali to im nije bilo dopušteno. Za vrijeme fašizma nas Hrvate koji smo govorili hrvatskim jezikom napajali su ricinusom, tukli su nas, žbiri su išli od kuće do kuće da čuju govoriti li se oko ognjišta hrvatski jezik. Kao da su ljudi zaboravili sve to. Talijanske škole u 19. st, osnivane su u hrvatskim mjestima samo zato da odrde hrvatsku djecu. Zato i danas otvaranje talijanskih škola, svjesno to govorim, ne ide u prilog istarskim Hrvatima. (...)

Čovjek se doista mora zapitati kome je dvojezičnost Istre namijenjena? Talijanima koji s nama žive stotinama godina i koji su naučili hrvatski? (...) Ili je ta dvojezičnost za Talijane koji k nama dolaze? Ali onda bi trebala biti usvojena stojičnost. Jer jednako valjda vrijedi i Nijemac, i Čeh, i Slovac, i Englez, i Francuz. Zbog koga je onda ta dvojezičnost? (...) Trst je još i dan danas jedno od vrela iredentističke ideje. Tamo imamo Maticu hrvatsku, ali se nije mogla na tu zgradu staviti ploča 'Matica hrvatska', nego samo 'Matrix Croatica'. I tu su nam ploču više puta razbijali..."

(Akademik Josip Bratulić, predsjednik Matice hrvatske, u Matici, god. LI/2001, br. 5, Zagreb, svibanj 2001.)

BUĐENJE HRVATA

Pitanje, koje se stalno nameće, glasi: "Što se to nama može dogoditi, odnosno, što nas to treba snaći, da bismo se mi kao narod otrijeznili i racionalno projektirali svoju budućnost?" Čitava naša povijest prepuna je zabluda i lakovjernosti, a tražićna posljedica tih naših zabluda bila je vjekovna potčinjenost našeg naroda stranom gospodaru. Koje pouke nosimo iz tog, možemo slobodno reći, tisućgodišnjeg ropsstva? Skoro nikakve ili možda ipak nekakve?

Slobodu i dobrobit vlastite države živimo već deset godina. To su bile dramatične, ratne i krvave godine. One su u sebi sublimirale našu tisućgodišnju težnju za vlastitim državom. Raskid svih veza s jednom nametnutom nam državnom tvořevinom, kao i nametnuti nam rat, može se slobodno označiti kao finale naše vjekovne borbe za slobodu.

Minulih dana bila je prigoda slaviti desetu obljetnicu "rastave braka" s Jugoslavijom, ali je slavlje izostalo ne radi toga što bi se to protivilo volji našega naroda, nego radi toga što se to protivi volji aktualne vlasti. Dok su Slovenci za uveličavanje te proslave pozvali ugledne europske političare, koji su i sami bili akteri dramatičnog raspada jugoslavenske države, hrvatska vlast nije niti spomenula taj dan, a muk naših medija ne treba ni spominjati. Ova činjenica, tek jedna od mnogih, potvrđuje da nismo baš puno naučili iz povijesti. Kad kažem "nismo", ne mislim na narod, već prije svega na "narodnu vlast". A "narodnu vlast", kako vidimo iz povijesti, narod najčešće i nije birao, pa i sada, ajmo reći, u demokratskom miljeu, narodni izbor je više posljedica medijskog blefa i političke trgovine, nego istinski izbor kvalitetnih narodnih zastupnika. Narod se, kako govori povijesno iskustvo, najlakše "voza" na lažnim obećanjima o skribi nad malim čovjekom, radnikom i t.d., jer takvih je najviše, i prema tome, oni mogu dati i najviše glasova.

U zavođenju i pridobivanju masa za sebe nitko nije i nitko nikada ne će doseći - komuniste. Oni su na iskonskoj ljudskoj težnji za jednakošću izvršili povijesnu prevaru na tezi "jednakih želudaca" i nakon toga uveli diktaturu u nizu zemalja svijeta bez presedana u ljudskoj povijesti.

Atrofijom komunizma i stasanjem demokracija u nizu postkomunističkih zemalja formirala se tzv. demokratska ljevica, koja se s ostalim strankama bori za vlast. Ali ta demokratska ljevica nema organsku genezu socijaldemokracije zapad-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

nih demokratskih sustava. Socijaldemokrati postkomunističkih zemalja su uglavnom bivši komunisti. Takav je slučaj i kod nas.

Bit njihove sposobnosti iscrpljuje se uglavnom u njihovim - obećanjima.

Na temelju lažnih obećanja naši bivši komunisti osvojili su vlast 3. siječnja 2000. i time dokazali da je ljudska naivnost bezgranična. Narod je opet "pao" na obećanja.

Preuzimanjem vlasti jedno vrijeme su se iscrpljivali u optužbama bivše vlasti, a kada su to iscrpili, preuzeeli su nekakvi fluidni barjak globalizacije i tobožnje integracije Hrvatske u tzv. svjetsku, odnosno europsku gospodarsku zajednicu. Globalizacija je za njih valjda novi izraz za proleterski internacionalizam. Njihova integracija u svjetsku zajednicu, ako se prevede na običan jezik, kao i njihova djela su ustvari rasprodaja nacionalnog blaga, tj. svega onog što jednu zemlju čini suverenom.

Suverenitet zemlje očituje se prvenstveno vlasništvom nad finansijskim sustavom, bankama, energetici, telekomunikacijama, željeznicom, naftnom industrijom, pomorskim resursima, turističkim kapacitetima i t.d. Ne očituje se suverenitet slobodnim pjevanjem nacionalne himne ili slobodnim kretanjem ljudi brdima i dolinama domovine. Zar se stvarno možemo miriti s time da nam se nacionalni resursi rasprodaju za potrebe kratkoročnoga krpanja proračunskog manjka? Kako ćemo krpiti te manjkove kada sve rasprodamo, a svojoj djeci osiguramo perspektivu nosača kovčega stranim vlasnicima i budućim gospodarima?

Nema potrebe izlagati se polemici, ako je globalizacija neumitan svjetski proces. To je činjenica, ali svaka zemlja nosi svoj specifikum i vodi politiku koja prvenstveno afirmira vlastiti nacionalni, a nekakav globalizacijski interes. Politika naše aktualne vlasti iskazala se maksimalno jednim servilnim stavom spram tzv. međunarodne zajednice, ispunjujući skoro sve njezine zahtjeve. A zauzvrat je dobila samo verbalna priznanja i tapšanja po ramenu. Ništa više. Ne vidimo, odnosno nismo osjetili kao narod niti jednu jedinu dobrobit demokratizacije društva, niti pak bilo kakvu korist od navodnoga hrvatskog otva-

ranja prema svijetu. Možda je pogreška u tome što smo naš sluganski odnos interpretirali kao otvaranje svijetu.

No, vrijeme je iscjelitelj svih rana. Spoznaje bolna i dugotrajna. Cijena te spoznaje je visoka. Ali je sigurno potrebita. Najbolje se uči na vlastitim pogreškama. I sada, kada smo pred zidom, sada se postupno budimo. Sada uočavamo da nam se nudi sve ono što smo odbacili i to odbacivanje platili krvlju i razaranjem. Nude nam nove balkanske zajednice, carinske unije, slobodne trgovinske zone, zajednička ulaganja, jadranske športske lige, razmjene "kulturnjaka" najprije stidljivo na razini nekakve Alke Vuice, a onda sve do nacionalnih institucija, a sve bi valjda trebalo završiti uzimanjem sružne i brisanjem povijesnog pamćenja.

Svi ti procesi, počevši od rasprodaje nacionalnih bogatstava, koji su kostur suvereniteta zemlje, do svekolikih balkanskih integrativnih aranžmana, to je bit naše svakodnevice, koja nas opterećuje strahom od budućnosti.

Idejni nositelji i operativni realizatori svih procesa su predstavnici aktualne vlasti, koji se kao bivši komunisti deklariraju danas socijaldemokratima. Godina i pol njihove vladavine, potpomognuta njihovim "bliskim" strankama (bliskost njihova programa izražena je njihovom jednakom željom za foteljama), pokazala je stvarnu razinu njihove sposobnosti.

Njihovu vladavinu možemo slobodno označiti jednim uzlaznim trendom, a to je povećanje broja nezaposlenih, i jednim silaznim, a to je pad životnog standarda.

No, prevareni narod se budi. To su pokazali minuli lokalni izbori. Doduše, narod još uvijek kažnjava najjaču stranku, HDZ. Kažnjavaju zbog svih grijeha koje je počinila, a najveće svinjarije počinili su komunisti koji su se preimenovali u hadzezovce.

Nagonom za samoodržanje budi se do moljubna, a ne nekakva građanska ili globalizacijska Hrvatska. Narod je u potrazi za strankom i osobama takve provenijencije, a kao što se vidi, masovno se vraća HDZ-u kao stranci koja je u sebi ponijela i iznijela teret nacionalnog oslobođenja. No, HDZ, kao i sve hrvatske stranke, koje komunisti kolokvijalno označavaju hrvatskom desnicom, ne će uspjeti snažno povući narod za sobom, ukoliko se sami ne pročiste od političkog šljama kojemu je interes vlastite domovine zadnja stvar na svijetu.

Soumitra Sharma, dekan zagrebačkoga Ekonomskog fakulteta: GLOBALIZACIJA ĆE NUŽNO PROPASTI

Globalizacija će nužno propasti, a za najviše desetak godina prvi će iz nje izaći najjači - SAD, Japan, Francuska, Njemačka i Velika Britanija

- Globalizacija je ideja koja je u Europi tri puta propala: prvi put u doba Erazma Rotterdamskog, drugi put za vrijeme ekspanzije Engleza, treći put nakon Drugog svjetskog rata. Četvrti put nećemo morati dugo čekati. Ciljevi globalizacije međusobno su proturječni. Kad integrirate jedan prostor, suočavate se s nizom problema. Prvo, vlastiti suverenitet predajete nekom drugom pa su nacionalni interesi ponekad u proturječju s nacionalnim suverenitetom. Zatim, kapital se kreće neovisno o granicama, ide tamo gdje je profitna stopa najunosnija pa neće doći ako procijeni da nema prikladnih uvjeta. Također, gdje ima kapitala, bit će i rada. Ako je rad jeftin, kapital će doći, ako je rad skup, kapital će otići drugamo. Otvaranje granica u integriranom području pretpostavlja da će se radnici slobodno kretati od, primjerice, Turske do Švedske te od Portugala do Poljske. No tomu su se već suprotstavili u Švedskoj i Irskoj. Irci su jasno rekli: ne mojte više proširivati Europsku uniju jer se time ugrožavaju radna mjesta onih koji imaju veću nadnicu. Osim toga, nema saveza između nejednakih - siromašnih i bogatih, jačih i slabijih.

NACIONAL: Zbog čega će propasti globalizacija?

- Zbog toga što će iz nje prvi izaći oni najjači. Prognoziram da će za desetak godina prvi iz tog procesa izaći Englezi i Francuzi, a u drugoj fazi čak i Nijemci. U svjetskim procesima to će biti SAD i Japan. Umjesto toga stvarat će se male grupacije koje će se zatvarati u sebe. Ti su procesi neizbjegni i zbog toga globalizacija nema perspektivu. Ona je nužno zlo. Irска i Portugal najviše dobivaju u EU i najviše se bune što se u EU namjeravaju uključiti Poljaci, Hrvati ili Slovenci. Time se ugrožava njihova povlaštena pozicija. Svi klubovi u društvenom životu u principu su elitistički. Klub ima svoja pravila, ako se javljate u klub, znači da prihvataće njegova pravila, ali oni koji imaju 25 tisuća dolara po glavi stanovnika neće se družiti s onima koji imaju 4-5 tisuće dolara.

NACIONAL: Znači da ne treba žaliti što se Hrvatska nije uključila u svjetske integracije?

- Ne bih to tako tumačio. Dugo smo ostali izvan tog procesa, a sada se po svaku

Emmanuel Constand, direktor Francuskog instituta za kovanice i medalje, drži model eura (Foto: Yves Forestier/SYGMA)

cijenu želimo uključiti, ali nismo svjesni posljedica. Međutim, globalizacija se ne može izbjegći. Čim prihvativat model otvorene ekonomije, slobodnog ulaska inozemnog kapitala, otvorenih granica, nesmetanog kretanja ljudi i razmjenu novih tehnologija, ušli ste u taj proces. Jedino je važno da pažljivo analiziramo posljedice procesa u kojem smo bez svoje volje. Globalizacija je negativna za zemlje s malim tržistem. Njoj se mogu suprotstaviti Kina, Indija i još neke zemlje. Manje države u tome ipak moraju sudjelovati.

NACIONAL: Što u takvoj situaciji preostaje Hrvatskoj?

- Moramo početi od najlakšega - obrazovati ljudi i sposobiti ih da budu kreativni i da se znaju nositi s izazovima. Hrvatskoj ne treba inozemni kapital nego valja privući domaći novac da bude uložen u proizvodnju. Kad je riječ o tehnologiji, imamo dvije mogućnosti: jedna je da brzo uveze inozemnu tehnologiju i da se tako pokrene obnova gospodarstva. Alternativna je domaća tehnologija, koja se razvija u domaćim poduzećima i na sveučilištima. Tu smo deficitarni i trebali bismo poduzeti velike korake.

Svjetsko iskustvo pokazuje da zadnjih 50-ak godina države koje su sustavno ulagale kapital i znanje u ljudе danas od toga imaju najviše koristi. Jedna od takvih zemalja je Indija, najveći izvoznik mozgova. Ali Indija se zbog toga ne žali jer je domaća proizvodnja mozgova golema. A u nas se u mlade generacije zadnjih 10-15 godina nije ništa ulagalo.

Bogatstvo financijske naravi koje se stvara na burzama ili financijskim transakcijama vrlo brzo nestaje. Imam u obi-

telji ljudi koji su izgubili milijun-dva dolara zbog toga što su spekulacijom na finansijskom tržištu htjeli postati bogati. Finansijski sektor je nužno zlo, ali ne stvara gospodarski rast i razvoj. Zato bi naše ljudi trebalo motivirati da efikasno proizvode. Kad naše ljudi pitate zašto ne rade, odgovaraju vam da im se to ne isplati. Nigdje drugdje nisam čuo da se ne isplati raditi. U Hong Kongu cijela obitelj radi 14 sati dnevno i proizvodi jeftini masovni proizvod. Mi ne možemo biti konkurentni ako radimo 3-4 sata, četiri dana u tjednu.

NACIONAL: I vi kritizirate ekonomsku politiku Vlade?

- Nikad se nisam sistematski bavio ekonomskom politikom hrvatske države jer sam znanstveno orijentiran na globalni ekonomski proces. No kao mlađi čovjek učio sam ekonomiju u pogonima i onde sam shvatio da jedino efektivni rad u proizvodnji donosi novac. Moj je osnovni prigovor politici da nismo pronašli model u kojem ćemo proizvoditi ono što najbolje znamo. Pretpostavljam da je to agrarna industrija. Ako ste sposobni zadovoljiti vlastite potrebe u proizvodnji hrane i još proizvoditi viškove za izvoz, možete zarađivati i biti samostalni i neovisni. Drugi strateški pravac je razvoj usluga. To mogu biti špedicija, bankarstvo, turizam. Međutim, samo prodaja hotelske sobe ili menija ništa ne znači. Treći segment su naše tehničko-tehnološke komparativne prednosti u brodogradnji. Hrvatskaje oduvijek bila među prvih nekoliko država koje su uspješno proizvodile brodove s novom modernom tehnologijom. Primjerice, Indija ima u svojoj floti već zastarjelih 45 borodava koji su izrađeni u Splitu, Puli i Rijeci. Indija godišnje kupuje 10-15 brodova. Pitao sam Indijce zašto više ne kupuju hrvatske brodove, a odgovorili su mi da imaju spor koji traje više od 20 godina: "Riješite taj spor i uzet ćemo vaše brodove jer su se u prošlosti pokazali odličnima."

Nekoć je "Ingra" u nesvrstanim zemljama izradivala sustave za navodnjavanje, "Končar" je prodavao transformatore, Karlovac turbine, "Đuro Đaković" teške alatne strojeve. Drugim riječima, imamo etablimane proizvodne grane, ali nema interesa domaćeg kapitala za tu proizvodnju pod izlikom da se u to ne isplati ulagati.

(Preneseno iz Nacionala, br. 292, 19. lipnja 2001.)

ZLOČIN KAO SREDSTVO OSTVARENJA VELIKE SRBIJE

Kaznenim zakonima svih država, tako i bišim KZ SFRJ, određenje pojma suizvrišitelja kao oblik sudioništva u kaznenom djelu. Prema toj definiciji, za postojanje ovoga kaznenog djela **nužna je svjesna i voljna zajednička djelatnost više osoba** i nije nužno da svaka od tih osoba uzme samog udjela u radnji izvršenja prema načelu podjele rada. Pojam "umišljaja" ili namjere određen je elementom svijesti i elementom volje. Element svijesti ili tzv. intelektualni element, očituje se u tome što su počinitelji kaznenog djela svjesni svog djela, dok se element volje definira, da počinitelji hoće to djelo. Iako se izričito ne navodi, kroz svjesnu i volju zajedničku djelatnost više osoba zapravo je riječ o zajedničkom umišljaju (koristim ovaj pojam jer je slike vitiči i prihvaćen u kolokvijalnom razgovoru) za izvršenje kaznenih djela, što nalazimo i kod kaznene odgovornosti organizatora zločinačkih udruženja kao posebnog oblika sudioništva, pod kojim se podrazumijeva svako udruživanje više osoba povezanih određenim zločinačkim planom radi izvršenja zajedničke kriminalne djelatnosti:

a / ako je neka osoba radi vršenja krivičnih djela stvorila neko udruženje ili iskristila već postojeće udruženje;

b / ako postoji zločinački plan ;

c / ako je u ostvarivanju zločinačkog plana udruženja učinjeno jedno ili više krivičnih djela.

Upravo sve navedene elemente nalazimo u srpskim planovima koji ukazuju na postojanje zajedničkog umišljaja, time i odgovornosti za zločin. Respektirajući da se odgovara u granicama osobnog, nužno dolazimo do zaključka da su u Srbiji i izvan nje, uz zanemarive časne izuzetke, koji potvrđuju postavljenu tezu zajedničkog umišljaja, velika većina Srba, plebiscitarno, svjesno i voljno prihvatiла zločin kao sredstvo za ostvarenje države u kojoj će postojati isključivo srpski narod. Upravo stoga, prihvaćeni su i planovi o udruži-

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ

vanju radi izvršenja zajedničke kriminalne djelatnosti. To su bjelodane činjenice koje svaki kao neposredni svjedoci možemo potvrditi. Kako je tehnički nemoguće svakoga pojedinog izvršitelja izvesti pred sud, a to je činjenica s kojom se od strane izvršitelja unaprijed svjesno računa, većina počinitelja ostat će nekažnjena. Zbog toga je naša obveza da stalno, riječju, pismom, slikom, kontinuirano, zbog teških i nenadoknadivih žrtava koje smo pretrpjeli, ponavljamo i ukazuјemo na zločinačku svijest i volju izvršitelja, te svjetu predočavamo dokaze o počinjenom zločinu. Na taj način odužujemo se nevinim žrtvama, što je minimum satisfakcije. Dokaze za sve iznesene tvrdnje nalazimo u dokumentima i ispravama koje su sami počinitelji zločina sačinjavali, u dubokoj vjeri da će ostvarenjem zločinačkih planova, ostati nepoznati i nedostupni

javnosti. Primjer koji najzornije obuhvaća sve navedene elemente zločinačkog plana, od kojeg se koža ježi i najkorijelijem zločincu, plan je za kojeg se može bez ikakve rezerve reći, da je bez presedana u povijesti svijeta, jer predstavlja unikatni sačuvani pisani zločinački dokument, kojim se bez ikakve zadrške cjelokupnim narodima nagovještava uništenje, tj. čišćenje (prije put pismena upotreba ovog zločinačkog izraza) brisanjem s njihovih postobjbina. Plan kojim se zapovijedi provođenje i uništenje hrvatskog i muslimanskog naroda primjer je kojim se potvrđuje teza zajedničkog umišljaja za izvršenje kaznenih djela. Riječ je prije svega o **INSTRUKCIJAMA Draže Mihajlovića od 20. Decembra 1941.**, koji je usavršeni plan Ilijе Grašanina. Spomenuti planovi istrebljenja drugih nesrpskih naroda u vremenu kojem smo neposredni svjedoci, ponovno su i prihvaćeni, oživotvoreni i gotovo sprovedeni po uputi iz **Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti**.

Bećarski križ u Vukovaru'

Međutim, stoji žalosna činjenica da se ukazivanje na zločinački plan pod nazivom "Instrukcije" pa idružih izvedenica tog plana, s naše strane koristi malo ili nikako, iako iz njegova slova i duha protistječe sva silina zločina koji se definira zajedničkim zločinom, jer ispunjava sve uvjete koje sam uvodno citirao, pa čak i one predviđene u Kaznenom zakonu SRJ. Zločina, čije su ostvarenje započeli ritualno u Hrvatskoj na katolički Uskrs, u Bosni u Bijeljini na islamski Bajram. Ističući ovaj dokument dokazali bismo sve elemente bića uvodno spomenutoga zajedničkog umišljaja za činjenje krivičnih djela.

Pozivanjem na spomenuti pravni institut dokazali bismo činjenicu da smo već samim emitiranjem ovih planova a pogotovo njihovom provedbom, kao ukupnost, kao narod, svi bili dovedeni u stanje krajnje nužde. Ovaj pravni institut poznat u svim pravima svijeta, definira se kao pravo, da od sebe i drugog otklonimo istodobnu i izravno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pri tome učinjeno zlo manje je od onog koje je prijetilo. Istim institutom predviđeno je, da se one koji su dovedeni u stanje krajnje nužde oslobođa od kazne ili se mogu blaže kazniti ukoliko su prekoračili granice krajnje nužde. Pri tome učinjeno zlo mora biti manje od onog koje je prijetilo. U protivnom predstavlja prekoračenje.

Podastiranjem dokaza o zločinačkim planovima Srba prema svim nesrpskim narodima cijeloj svjetskoj javnosti putem intenzivnog predočavanja tih planova, nedvojbeno bismo dokazali, kako na diplomatskom tako i na političkom i konačno eventualno sudskom planu, činjenicu postojanja zajedničkog umišljaja agresora Srbije, čime bismo dokazali i činjenicu da smo zbog neskrivljene opasnosti bili dovedeni u stanje krajnje nužde. Čak u slučajevima eventualne retorizije, pojedinci bi bili blaže ako ne i oslobođeni od odgovornosti, krivnje i najposlje kazne. No najvažnije je, da bi time uspjeli dokazati zajednički umišljaj za ostvarenje zločina, počinjen od pojedinaca koji se nazivaju ili su htjeli biti građanima Velike Srbije, pod pretpostavkom da se mogu svi sudionici izvesti pred sud i kazniti. Kako je takvo što praktično neizvodivo, a monolitna brojnost odaziva kao rezultante svjesna i voljna udruživanja radi postizanja isklju-

Četnički letak s projektom Velike Srbije

čivo zločinom mogućeg cilja "svi Srbi u jednoj državi", uz sve ograde koje kao pravnik prihvatajam i poštujem, upućuje na one zaključke koji se u kolokvijalnom i laičkom poimanju često, nazivaju tzv. "kollektivnom krivnjom". Da li i opravdano?

Sva pozitivna prava, tj. ona u primjeni, poznaju pravni institut krajnje nužde pa bismo predočenjem spomenutih isprava-dokumenta, stekli dokaze kojima bismo potkrijepili svoje tvrdnje i ishodili povoljan rezultat u svakom pa i sudskom postupku. A ne da nas svrstavaju u istu kategoriju s prononsiranim i genetskim zločincima koji sada bezbočno traže ravnopravnu raspodjelu svog namjerno po-

činjenog zločina u cilju ostvarenja Velike Srbije, terećenjem drugih naroda bivše SFRJ. Štoviše, traže izjednačavanje agresora i žrtve, iako je bjelodano svima znano, da su agresori Srbi. Potpuno je znano, da su po planu i zajedničkom umišljaju razarali, ubijali i uništavali. Sad se traži zajednička osuda svih, želeći izbjegći opću i jedino ispravnu osudu stvarnog agresora. Zahvaljujući nekim domaćim "djelatnicima", dijelom svjesnim, dijelom onih koji su prema Srbima u kojekakvima obvezama, diljem pomoći zavedenih, uglavnom s poprilično uspjehu, uspijevaju otkloniti ili onemogućiti primjenu spomenutog pravnog instituta, jer su potonji učinili sve, da

kompromitiraju njegovu primjenu. Takvim postupcima osuđili su i mogućnost pojedincima oslobođenja od kazne, kraj kristalno jasne činjenice da smo svi bili dovedeni u stanje krajnje nužde. Gotovo da su onemogućili osudu agresora i njegovi zločinački planova. Štoviše, uspjeli su relativizirati i samu činjenicu srpske agresije. Takvi, nažalost, na taj način sprječavaju uspješnost provedbe tereta sankcija prema agresoru i osudu svijeta za počinjeno zlodjela i, što je najgore, dove u istu ravan Srbe i napadnute, koje se bestidno usuđuju nazivati plemenima a umišljajni zajednički srpski zločin nastoje proglašiti građanskim ratom među plemenima.

Kako se obraniti od svih takovih i sličnih nastojanja koja će se ponoviti sigurno u budućnosti ??? Kako se braniti od onih koji su tzv. "zaštićene zone" po UN-u, zajedno s tobožnjim zaštitarima tih zona, Srebrenicu, Žepču, Bihać i Bijeljinu pretvorili u kozmička gubilišta tisuća ljudi ?? Kako se braniti od Akaskija i slične "bratije", koji se kao pomagači zločina brane tvrdnjama o tobožnjoj neučinkovitosti organizacije UN-a?

Čini se da je jedini mogući način obrane od svega što možemo očekivati na ovom tlu (jer postoje nastojanja vraćanja Srbima uloge koju su dugo uživali) samo čvrst i istinski savez s današnjim Bošnjacima, čiji je genetski kod pouzdano etnički isti kao i naš, Hrvata islamske vjere, i koji je jedno od jamstava obrambenog saveza. Nije to stvaranje neke protusrpske Alijanse, već pakt iz razloga čiste strateške sigurnosti, što je u svijetu uobičajeno i politički dopušteno. **Za pakt koji predlažem postoje na bošnjačkoj strani sve povoljne pretpostavke, unatoč međusobnih grozota i svega što se dogodilo. Jamstva počivaju u činjenici da današnji Bošnjaci nemaju niti su ikada imali ideoološki razređenih protuhrvatskih planova, a kamoli teritorijalnih pretenzija prema Hrvatskoj, za razliku od Srba, sadašnjih i budućih, koji nam svoje pretenzije već pokazuju. Možemo slobodno ustvrditi da kod njih nema kajanja za počinjena zlodjela. Nema ni u naznakama pokušaja čišćenja od svog zločina, a nekmoli odustajanja od spomenutih planova, pa ma što neki utvrdili.** Dokazi za sve do sada iznesene tvrdnje predočeni su nam javno sad nedavno, od strane srpskih maloljetnih školaraca, prilikom polaganja kamena temeljca za dža-

miju u Trebinju i Banja Luci predočeni su dokazi i u riječima prijetnje ekipi HRT-a kojaje to snimala, "marš ustaše van, ovo je srpska zemlja" i bujice psovki neprimjerih za list, no svakako znakovitih. Dakle, ostaje činjenica da se i potomci odgajaju u istoj mržnji kao i predci. Zbog toga savez. Ne kao neka protusrpska Alijansa, već kao savez koji će jamčiti zajedničku političku, ekonomsku, socijalnu, kulturnu i svaku drugu budućnost i sigurnost. S naše i bošnjačke strane može se jamčiti da Srbima ne prijeti bilo kakova ugroza ali samo ukoliko poštuj obvezu koje su im zadane ukidanjem postojanja države u državi tzv. Republike Srpske. Ukoliko se to ne ostvari, ta tzv. republika, **bit će stalni izvor nestabilnosti na ovim prostorima. Ostat će ne samo prijetnja Hrvatskoj, jer svojim postojanjem potvrđuje i ohrabruje nastojanja i osjećaje onih ovdje, koji su i doveli do agresije.** U BiH prouzročit će isto takvu nestabilnost, koja će se očitovati na način da će pakirati sad s jednim, sad s drugim narodom u BiH. Ustvari, varat će ova, koristenjem prema potrebama, čime ostvaruju ciljeve koji su uvjek isti i trajni "dijeli pa vladaj". Samo savez Hrvata i Bošnjaka, odnosno Hrvata islamske vjere i Hrvata katolika, može imobilizirati provedbu srpske politike, čija snaga počiva isključivo na razjedinjenosti ova dva naroda. Na toj razjedinjenosti Srbi će ustrajno raditi, jer je to jamstvo ostvarenja njihovih pla-

RADNI LOGOR KRNDIJA 1945.-1946.

U tijeku je prikupljanje dokumentacije i rad na knjizi **RADNI LOGOR KRNDIJA 1945.-1946.** Mole se svi oni, koji su prošli kroz logor u Krndiji ili imaju dokumentaciju (otpusnice, osmrtnice, pisma, dnevničke zabilješke, fotografije, crteže i sl.), a voljni su svjedočanstvima i dokumentacijom pomoci u rekonstrukciji ove teme, da se javi dr. sc. Vladimiru Geigeru, znanstvenom suradniku Hrvatskoga instituta za povijest, na adresu: **Dr. sc. Vladimir Geiger, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10000 Zagreb.** Unaprijed hvala na povjerenju, trudi i suradnji.

nova. Stoga će iznova, ustrajno i svim mogućim sredstvima ustrajati na postizanju potpunog raskola, kojeg su gotovo i ostvarili, a naša zadaća je da ih raskrinkamo radi zajedničkog dobra.

UMJESTO ZAHVALE: ARGENTINSKA DRŽAVNA HIMNA

Čujte, smrtnici, poklik sveti:
Sloboda, Sloboda, Sloboda!
Čujte lanaca strgnutih zveket,
Gledajte: jednakost na priestol stupa.
Već su priestolje podigle svoje
Ujedinjene Pokrajine,
A svi slobodni narodi kliču:
Argentini slava i čast!

Nek vječno žive lovov vienci
Što ih u borbi dobismo.
Slava nek naš život prati
Ili hrabro izginimo!

PRILOG POVIJESTI SURADNJE KOKARDE I PETOKRAKE

Banovina Hrvatska utemeljena je 26. kolovoza 1939. sporazumom Dragiše Cvetkovića i Vladka Mačeka. Taj događaj odmahje krajne neprijateljski dočekan od strane Srba i Srpske pravoslavne crkve. Nova Banovina "naslijedila" je veliki broj (oko 200) odlično organiziranih i naoružanih četničkih udruženja, stvaranih od 1924. u Kraljevini Jugoslaviji. U knjizi "Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini" (Zdravko Dizdar, Mihail Sobolevski, Zagreb 1999., izd. Hrvatski institut za povijest) nalazimo ove podatke: "Na području Savske banovine (navode se samo neka veća mjesta) osnovane su i djelovale četničke organizacije u Zagrebu, Jasenovcu, Varaždinu, Slavonskom Brodu, Pakracu, Dugoj Resi, Vrginmostu, Topuskom, Vinkovcima, Vukovaru, Srpskim Moravicomama, Karlovcu, Đurđevcu, Dalju, Vojniću, Sušaku, Plaškom, Virovitici, Ogulinu, Gomirju, Samoboru, Bjelovaru, Koprivnici, Gospiću, Medku, Borovu i Novoj Gradiški. Na području Primorske banovine djelovala su četnička udruženja u Strmici, Vrlici, Otriću, Kninu, Drnišu, Kistanju, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku i dr. mjestima. Brojne četničke organizacije na tlu Hrvatske tridesetih godina unesile su svojom terorističkom djelatnošću i nasiljem nemir među hrvatsko stanovništvo. Četnici su se, prigodom svojih različitih proslava, oblačili u četničke odore, legitimirali su građane, silom ubirali novčane priloge za svoja udruženja, pijančevali i bili vinovnici mnogih izgreda. Četnički teror naročito se povećao nakon ubojstva kralja Aleksandra u Marseilleu 1934. godine. Sebe su smatrali čuvarem Kraljevine Jugoslavije i njezina državnog poretka, a Hrvatima su prijetili Oda po-

Piše:

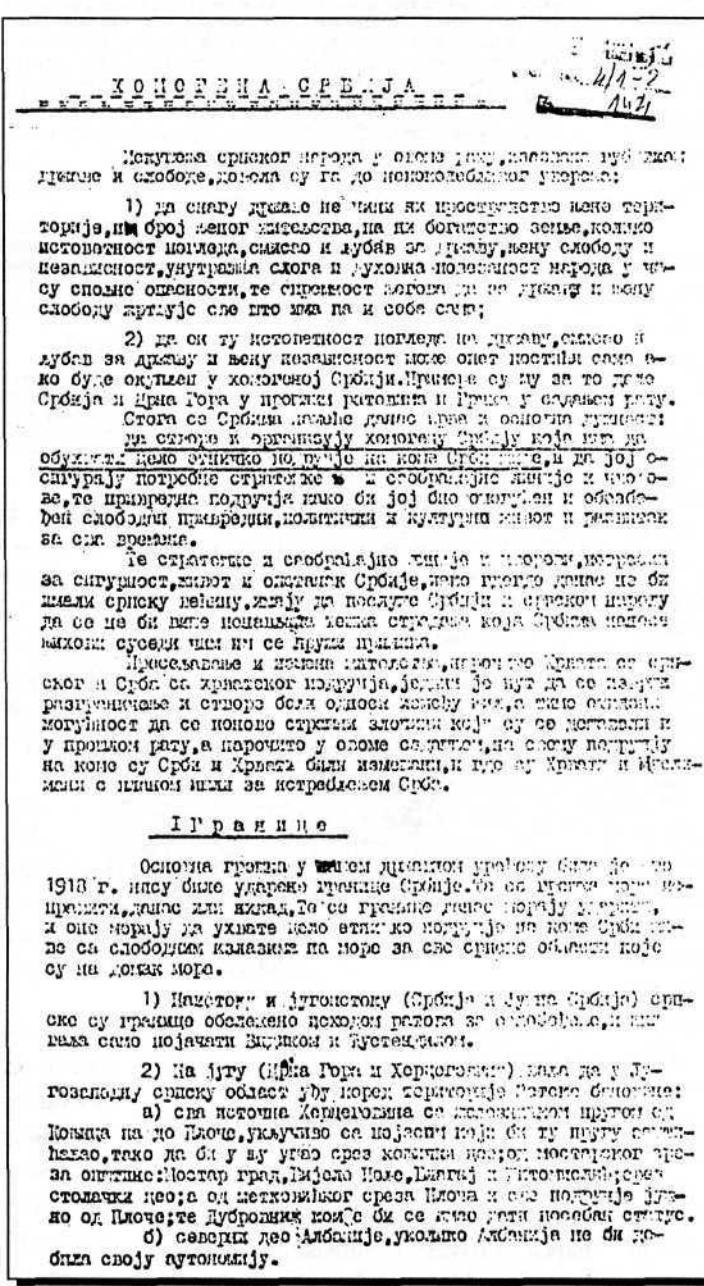
Ljubica ŠTEFAN

nekom neće lampa gorjeti", tj. da će biti ubijeni" (str. 29.).

U zagrebačkom četničkom listu "Naša štampa", br. 3., 15. listopada 1934., str. 3. objavljenje tekst: "Četnički život Zagreb - Zakletva zagrebačkih četnika Nj. Vel. Kralju Petru II.", gdje piše: "10. 0. m. po-

ložili su zagrebački četnici zakletvu Nj. Vel. Kralju Petru II na svečan način. Zakletvu je izvršio Miloš Vidaković p. prets. Udržanja četnika, pododbor Zagreb uz simbole: kamu, revolver, so i hleb. Zakletva glasi: Ja (ime i prezime) na ovom svetom četničkom znamenju (kama i revolver), zaklinjem se svemučim bogom, da ću vrhovnom zapovjedniku sve vojne sile, našem Kralju Jugoslavije Petru II svagde i u svim prilikama biti veran, svom dušom odan i poslušan, da će se za Kralja i Otadžbinu junački boriti, da četničku i vojničku zastavu nigde i nikad neću izneveriti i da će zapovesti svih prepostavljenih mi starešina slušati i verno ih izvršavat. Tako mi bog pomoga! Ako se četničke dužnosti ogrešim, neka me bog kazni, a kama i revolver tu kaznu izvrši. Amin. (Amen.)" (n.dj. str. 33.)

Zastava im je bila crne boje s bijelom lubanjom, ukrštenim kostima i geslom "Za slobodu i čast otadžbine". Ona s kojom su ušli 18. studenog 1991. u ubijeni Vukovar bila je takva, samo s geslom "Sloboda ili smrt". Tada su, prema poznatoj snimci strane TV, pjevali: "Slobodane, donesi salate, biće mesa klaćemo Hrvate". Nije to bila "novokomponovana" pjesma, jer su tijekom II. svjetskog rata, razarajući hrvatska naselja u NDH i koljući pučanstvo u njima, pjevali ovakve pjesme: "Evo majka rodila je brata, koji će ubiti 500 Hrvata" ... /Milorade, mili brate, kada ćemo na Hrvate" ... /Sad što ćete Turci i Hrvati, Srbi će vas ako Bog da klati" /Mi četnici Srbije i Like, poklat ćemo sve katoličke" /Oj Todore, mili brate, došlo vreme klat Hrvate" ... /Na vrh brda Romanije četnički se barjak vije, i na njemu crnim slovom piše da Hrvata nema više" /Oj Hrvati al' ćemo vas

"Homogena Srbija" - Velikosrpski projekt Stevana Moljevića iz lipnja 1941.

klati, kad se Petar iz Londona vrati ..." (n.dj. str. 68.).

Četničke zastave i uoči II. svjetskog rata, i u NDH i u Domovinskom ratu bile su posvećivane u srpskim pravoslavnim crkvama...

Pod tim zastavama još u prvoj Jugoslaviji vršili su strašan teror nad hrvatskim pučanstvom: "Članovi četničkih udruženja izvodili su raznovrsna nasilna djela: batinanje i ubojstva Hrvata, izazivanje nereda prigodom katoličkih vjerskih praznika, uz nemirivanje stanovništva u hrvatskim selima pucanjem iz oružja, razbijanje prozora na katoličkim crkvama i kapelama i sl. Vrhunac razračunavanja s četničkim nasiljem zbio se 14. travnja 1936. prigodom održavanja komemoracije u Samoboru u povodu četničkog ubojstva Karla Brkljačića. Tom prigodom izbio je oružani sukob između hrvatskih seljaka i četnika u Kerestincu u kojem je ubijeno šest četnika, a tri "osobe ubijene su u Rakitiju" (n.dj. str. 30.)

Karlo Brkljačić bio je saborski zastupnik HSS. Ubijen je prema zapovjedi četničke organizacije u Gospicu, u rodnom Trnovcu kod Gospica 9. travnja 1936." (str. 299.)

Ministar vojske i mornarice Kraljevine Jugoslavije uoči drugoga svjetskog rata bio je armijski general Milan Nedić, koji je kasnije tijekom 1941.-1944. - do ulaska Sovjeta i partizana u Srbiju - bio predsjednik srpske vlade. On je uključio četnike u redove kralj evske vojske: "U ratnim planovima Ministarstva vojske i mornarice bilo je predviđeno i stvaranje četničkih bataljuna na osnovi dobrovoljnosti, a trebali su se koristiti za gerilska ratovanja.

U travnju 1940. godine jugoslavenska vlada ustrojila je četničku komandu (šest bataljuna, jedan djelomično popunjeno), te je po jedan četnički bataljun dodijeljen svakoj armiji. Jedan je bataljun bio u Karlovcu". Njemačka je napala Jugoslaviju 6. travnja 1941. Kraljevina se odmah raspala, a s njome i njezina vojska. No četnici su odmah počeli ubijati Hrvate: "Danas je poznato da su četnici u sastavu jugoslavenske vojske od 9. do 29. travnja 1941. ubili na području Bjelovara 27 civila Hrvata, 11. travnja u Siveriću 3 Hrvatice (jedna djevojčica). Takvih slučajeva bilo je i na drugim mjestima u Hrvatskoj, te u Bosni i Hercegovini, poglavito oko Knina, kod Dervente, Čapljine, Mostara. Tada je

ПОШТЕНОМ И РОДОЉУБИВОМ НАРОДУ БОСНЕ!

Државни и народни газетници: "Народ", "Хитлерови хорди" на нашу земљу донео је, благодарећи издајничима, петогодишњима и осталим изродима, до распада Југославије. Босна и Херцеговина дошли су по милијардама Хитлера и Мусолинија под власт убијача и бандита Павелића, који је у наша села и градове занео власти неодговорног друштвеног, оношо-усташа. Налажена је да сада нечврста насиља и највиše злочине. Хиљаде и хиљаде синова Босне побијени су на најзападнијим начином да разуздани усташима банди. Црне се заштити поплаћених домаћа широм Босне и Херцеговине. До неба се донео варош уцелених мајки и жене и плаче наша скрочади. Хитлер и Мусолинијев пандура Павелић управно је своје ударице против Српског народа у Босни и Херцеговини, жељен да га потпуно уништи. Он покушава да зату значајну највећу историју наше своге народа у Босни и Херцеговини, и да се око њега штобински и ајерских фанатизма, војничкој, највећој народној кулминацији живи на овој груди и матала је да угрози у своја кеља само оном и да заведе поште посјеснога и злоставнога Мусолинијевог и Хрватског жиља. Све што је поштено међу Мусолинијевима и Хрватима Босне и Херцеговине, највеће у својој дужности ајерски поступци Павелићевих бандита према Србима. Њихова осуда још је дубља и даска, али, тај даје још дубоко.

Народе Босне!

Чаша трољења српскога народа у Босни је препуна. Опљачкан до голе душе, прогоњен и мучен, као дњашњи завјер, он се дигао на оружје. Дигао се да брани своја огњишта, свој голи живот, своју најач, да брани своју част. Ни ћеор њемачко-италijанског окупатора и њиховога плаћеника Павелића, српски народ одговара им, срећним која је фашистички људоджер јединно поштује: оружјем. Срби, Босне и Херцеговине, латини су се оружја сјединијиши да из наше земље истераду окупаторе и усташе банде, да заштите свој народ од физичког истребљења и да спрече фашистичке хорде у пљачкају наше земље. У тој својој светој и праведној борби српски народ није сам. Широм Југославије дикже се све што је поштено и родољубиво против Хитлерових банди. Поробљени народи Европе устали су такође против фашистичког немачког Херцога, борбених српских војске, стима узарну стагу најбољих Хитлерових трупа. Енглеска ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти. Америчка ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти. Америчка ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти. Америчка ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти. Америчка ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти. Америчка ћеља с њену материјалом, Југословенска усташка ударце љемачкој ратној индустрији и љемачкој флоти.

Браћо Срби!

Срби, оружје браћеома сте се борили против туђинског Јарма. Вијековна сте устајали против окупатора и угњетача. Народи квој-днаш ћеје већа потреба да забијете своје редове, да као једини човјек устасте у борби против Хитлерових и Павелићевих банди. Зборавите смо оне што Вас је да јуче дијелило и уједињило сва своја снаге против напрјатја српског народа и имана. Уједињимо се са својом браћом преко Дрине, и са осталим народима Југославије у адличној борби против фашистичкој најезде.

Хрвати и Мuslimani!

Помозите борбу своје српске браће, која не тражи освету, већ своје право да живе слобodно у земљи, својим предака. Изабиците, из својих редова усташе бандите, који срамоте Хрватско и Muslimansko име. Пријдите сећи ви нашу борбу да би што брже истераду из наше земље окупаторе и заведи у њој ред и мир. Грајте поштено и родољубиве људе без разлике народности и вјере. Жинjели смо вијековна наше груди и живјемо и даље у слози и љубави, код из наше земље немилосрдно искорijеним оне, који су уносили међу народ злу крв и од тога вукли корист.

Поштена и родољубива Босно!

Устаји на оружје! Кунцију је час обрачунса са нашим крбним непријатељима — фашистичким и усташким бандама. Тједајмо из наше земље бандите и пљачкаши: убојице и паликуће.

живјејо јединство свих Срба, Босне и Херцеговине!
на окупљену пљачтени и родољубиви Босњани и Херцеговци!
живјеја заједничка борба свих народа Југославије!
живјеја борба свих народа против фашизма!
живјеја Савјетска Русија, Енглеска и Америка!
Смрт фашизму, Слобода народима!

За војно чetничко одред:
 Мјор Јојда С. Данчић, с.р.
 Капетан Срђан Ђ. Михаиловић, с.р.
 Капетан Петар Ђукановић, с.р.
 За штаб народно-ослободilačkih (partizanskih) одредa Bosne i Hercegovine:
 Редолуѓ Чолаковић, с.р.
 Слободан Принципи, с.р.
 Стјепан Вукичевић, с.р.

Jedan od partizansko-četničkih sporazuma

pobjijeno oko 50 civila Hrvata i Muslimana" (n.dj. str. 32.).

Mlada hrvatska država tek je proglašena bila tada, vojne postrojbe i redarstvo trebalo je tek stvoriti. A odlično organizirani i naoružani četnici odmah su krenuli u napad na Hrvate. Komunisti, koji su kao i četnici imali samo jedan cilj - boriti se za obnovu pokojne tada već Jugoslavije i uništiti samostalnu hrvatsku državu, nisu

bili ni tako brojni, a još manje tako vojno organizirani i naoružani. I zato su krenuli u stvaranje simbioze sa Srbima četnicima, a o čemu se do danas uglavnom šuti. Priklučivši se četničkim postrojbama, komunisti su stvarali zajedničke odrede, bez naziva partizanski, nego kao "gerilske odrede". Na čelu Štaba tih gerilskih odreda bio je neko vrijeme i sam Đoko Jovanović. Jedan od primjera te zajedničke borbe

protiv NDH je i Kordun. U knjizi "Osma kordunaška udarna divizija" (Karlovac, 1977., Historijski arhiv Karlovca, Zbornik 9.) stoji: "Srpski je narod vidio da više nije sam u borbi protiv ustaša i okupatora. Paralelno s pripremama partijskih organizacija na oružanu borbu i organiziranje partizanskih (gerilskih op.a.) odreda tek poslije napada Hitlera na SSSR 22. lipnja 1941. op.a.) dolazi krajem jula (svibanj, op.a.) i početkom augusta (kolovoz, op.a.) do masovnih ustanaka i pokreta srpskog naroda na Kordunu (kao i u Lici, na Baniji i Bosanskoj Krajini)" (str. 16.). Razvidna je već ovdje povjesna krvotvorina: nisu se komunisti i četnici paralelno organizirali, nego su komunisti, slabiji, iskoristili prigodu i uključili se "u pokret srpskog naroda". Treba podsjetiti: na predratni četnički teror nad Hrvatima, kao ni već od prvih dana travnja 1941., nisu ni riječju nikada reagirali.

Navedena knjiga kaže i ovo: "Centralni komitet KP Hrvatske, koji je djelovao iz Zagreba, sasvim je pravilno ocijenio da u Lici, Kordunu, Baniji i Gorskem kotaru postoje najpovoljniji uslovi za širok razmah oružanog ustanka, (te) već početkom augusta (kolovoza, op.a.) 1941. počinje slati u te krajeve svoje aktiviste, najčešće iz Zagreba (u navedenim krajevima nisu imali članova?, op.a.), a posebno španjolske dobrovoljce" (str. 18.). Tako su kolovoza 1941. poslani od strane Okružnog operativnog rukovodstva u Karlovcu radi "organizacije partizanskih" (zajedno s četnicima!) odreda, na Kordun stigli i **Robert (Josipa) Domany i Adolf (Mavra) Štajnberger (Steinberger)**. Obojica su stigli u Zagreb srpnja 1941., poslije višegodišnjeg izbjivanja iz zemlje kao španjolski borci. Domany, student tehnike, rođen 1918. u Orahovici, imao je konspirativno ime Vladimir Ivanović, a Štajnberger, radnik, rođen u Zagrebu, "zvao" se Drago Domjanić. Zašto? Nisam našla nigdje objašnjenje. Obojica su bili Židovi, komuništici.

O stanju u tim krajevima doznajemo iz knjige "Osma kordunaška..." i ovo: "Ustanak srpskog naroda na Kordunu vojnički je karakteriziran uspostavljanjem obrambenih linija tzv. 'frontova', koji su imali defanzivnu ulogu. (...) Stanovništvo sela Perne na masovnom zboru 27. jula 1941. godine, koji je organizirala tamošnja partijska organizacija, na kojem je govorio i **Rade Bulat**, odlučuje da se obrazuje 'front' prema mjestima u kojima su se nal-

zile ustaške i žandarske posade" (str. 16.). Tako je počeo ostavljati svoje krvave trageve Rade Bulat, a završio ih u proljeće 1945. No, on sam ne voli o tome govoriti. A već sljedećeg dana - 28. srpnja 1941. Rade Bulat postaje zapovjednik "prvog sektora fronta". Talijani, okupatori, nisu ubrojani, vidimo, u neprijatelje. U istoj knjizi čitamo i slavopojke srpskom stanovništvu: "Najveći dio srpskog stanovništva ostao je vjeran svojoj slobodarskoj tradiciji i liniji KPJ (!). Želio bih podvući da u toj bici srpski narod Korduna nije bio ničim 'natjeran' da se stavi na stranu oslobođilačkog pokreta, kao što to često 'objašnjavaju' 'hrvatski šovinisti'" (str. 22.).

Po direktivi CK KP Hrvatske održanoj na Petrovoj Gori 19. i 20. rujna 1941. konferencija predstavnika odreda Korduna i Banje (str. 132.) Na temelju odluke te konferencije svi odredi položili su, dobitveni od Okružnog komiteta KPH Karlovac, ovu prisegu:

"Zaklinjem se da iz ruku neću pustiti oružje dok posljednji fašistički okupator ne napust moju zemlju, sve dok posljednji ustaški gad ne bude iskorijenjen.

Zaklinjem se da će se neprijatelju, koji je, pomoći domaćim izdajicima i plaćenika, porobio i opljačkao moju zemlju, klapo i ubijao moj narod, žene i djecu, otimao moje žito, moj trud i muku i izgonio me sa mog djedovskog ognjišta, zaklinjem se da će mu se **osvetiti nemilosrdno**, da će mu nanositi udarac, krv za krv, smrt za smrt.

Zaklinjem se da će u nemilosrdnoj borbi protiv ustaških razbojnika čuvati se i kanti svakog samovoljnog ispada i osvećivanja nad mirnim stanovništvom, ženama i djecom ma kakve vjere i narodnosti bili, zaklinjem se da će svadje i uvijek zastupati misao bratstva i zajedničke borbe Srba, Hrvata i Muslimana za čišćenje moje zemlje od zajedničkog neprijatelja, protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica i plaćenika, bili oni iz srpskih, hrvatskih ili muslimanskih redova.

Zaklinjem se da će prije umrijeti nego odati sebe ili svoje drugove i našu svetu borbu, da će prije umrijeti nego pljačkom ili samovolnjim nasiljem okaljati zastavu pod kojom se borim.

Ako prekršim ovu svetu zakletvu, ako pokažem slabost, malodušnost, kukavičluk, nedisciplinovanost ili zlonamjerno interesu svog naroda, neka sramno padnem od ruku svojih drugova!"

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Karlovac 10. IX. 1941. Operativni komitet

Karlovac"

Tekst ove prisegе objavljen je u knjizi "Osma kordunaška..." (n. dj. str. 35.) pod naslovom: "Tekst zakletve partizana u Hrvatskoj". No, u tekstu se nigdje ne spominje naziv "partizan", neprijatelj nigdje nije četnik nego samo "ustaški gad", "ustaški razbojnici", a neimenovani "fašistički okupator" su mogli biti samo Talijani, čije su brojne postrojbe bile i u samom Karlovcu.

Ali, talijanska vojska i vlasti bili su im tada ne neprijatelj, nego saveznik koji im je pomagao i u naoružavanju. Jer, još 11. kolovoza 1941. u selu Otriću, općina Zrmanja, kotar Gračac nekoliko komunista, zapovjednika "gerilskih" (ne još partizanskih) odreda potpisali su zajedno s četnicima dogovor s Talijanima o zajedničkoj oružanoj borbi protiv oružanih postrojbi NDH. Među popisnicima je bio i Đoko Jovanić.

Povjesničar dr. Zdravko Dizdar u knjizi "Prešućivani četnički zločini..." (u.dj. 114.), (iako se u naslovu knjige - znakovito! - ne govori o partizanskim zločinima, kaže: "U prvom razdoblju ustanka, kad u akcijama **zajedno** sudjeluju četnici i komunisti, izvedeni su prvi masovni zločini nad Hrvatima i Muslimanima". Kao saveznike u tome ona navodi "tzv. ustanike: četničke sa šubarom i četničkim znakom te gerilce-komuniste s kapom s crvenom petokrakom zvjezdrom". U istoj knjizi dr. Dizdar navodi: "Djelovanje četnika u gerilskim partizanskim postrojbama potvrđuje i potpis '348 oficira i podoficira' Dinarske četničke divizije (zapovjednik pop Momčilo Đujić sa sjedištem u Kninu, op.a.) koja je pokrivala cijelo područje koje su ustanici tada držali. (...) Većina ih se do proljeća 1942., a neki i kasnije, načinila i vojevala u partizanskim postrojbama, premda su po vlastitom iskazu, bili zakleti četnici, pa su se u praksi tako na terenu i ponašali" (str. 118.). Zanimljivo bi bilo znati, jesu li i oni položili onu navedenu partizansku prisegu.

U knjizi "Osma kordunaška..." nailazimo iako samo uzred i šturo, na slične podatke: "U odredu Pištenik su se nalazila 4 narednika i 7 podnarednika Jugoslavenske vojske" (str. 133.). Pa dalje: "Čak i među partizanima (!) dolazi do kolebanja. U odredu 'Gornji Skard' počinju neki žandari i financi Kraljevine Jugosla-

vije stavljati na kape četničke komarde. Pripremaju ubistva istaknutih komunista" (str. 22.).

Robert Domani i Adolf Štajnberger su odmah po dolasku na Kordun kolovoza 1941. sudjelovali u ustrojstvu raznih odreda. Tako je Domany postao zapovjednik 2. kordunaškog partizanskog (!) odreda, a Štajnberger politički komesar 3. čete 3. bataljona istog odreda. Njihovo vojjevanje na Kordunu prekinuto je 3. travnja 1942. Ubili su ih njihovi partizanski četnici (ili četnički partizani) iz 2. kordunaškog partizanskog odreda!

Prema knjizi "Osma kordunaška..." Robert Domany odlučio je po pismenoj naredbi Glavnog štaba Hrvatske od 20. III. 1942. "porušiti prugu između Ličke Jesenice i Blata. Za napad su bile određene 3. čete 3. bataljona 2. kordunaškog odreda i 2. četa 2. bataljona 1. kordunaškog odreda. Do 2. aprila (travnja, op.a.) ove su se čete prikupile u Ličkoj Jesenici i zaseoku Potpolje. Tog dana u Ličkoj Jesenici održanje narodni zbor na kojem su govorili Stevo Čuturilo, komandir 3. čete, Branko Latas, komesar 3. bataljona, Robert Domany, komandant 2. kordunaškog partizanskog odreda, Nikola Čikara, komesar 1. čete i Adolf Štajnberger, komesar 3. čete. Poslije zbora i narodnog veselja (srpsko selo, op.a.) brišu oko razmještaja jedinica i straže preuzeo je kao domaćin vod Pištenik. Borci 3. čete razmješteni su 2 do 3 po kućama u Ličkoj Jasenici. Komandant odreda Robert Domany oko 18 sati odražao je sastanak s komandirima i komesarima i s njima je detaljno razrađen plan za sutrašnji napad. Nakon večer u kući Nikole Čikare, ništa ne sluteći, oko 22 sata svi su pošli na spavanje. Čikara je ostao u svojoj kući, Čuturilo se smjestio kod brata, Domany kod mosta u kući Janka Dudukovića, Štajnberger u zaseoku Pavlice i Latas kod Mile Mikatovića, tako da su svi, osim Čikare (!) bili udaljeni jedan od drugoga dvije stotine metara" (str. 138).

A onda se dogodilo ono što je dio srpskoga povijesnog folklora. Sjetimo se da je knez Miloš Obrenović poslao Karadorđeva kuma s povećom skupinom njegovih rođaka i seljana na doček kada je ovaj javio da se tog i tog dana vraća u Srbiju. Kum ga je svečano i ljubazno prihvati-

NARODE BOSNE!

Članica trpljena srpskog naroda u Opatičici u do gola duše, progoneš i jer, on se dijago na oružje. Dijago se da bračni život, svoju nejac, da brani svoju čašu italijanskih okupatora i njihovoga plasaljika narod odgovara onim sredstvima kojima je jedino postupi: oružjem. Srbija博tina su se oružju s jedinicom, članicom istjeravaju okupatora i ustashe bilo, da je fizikalnog istrebljena i da sprječuje fashizmu naše zemlje. U toj svojoj svetoj i čini naš rod nije sam. Široki Jugosloveni je pošteno i rodoljubivo protiv Hitlerova naroda Evrope ustali su takođe protiv Hercegovačke vojske slama u. Hitlerovih trupa. Engleska armada i rike udarac nečimacu ratnoj industriji i rika šašće sa venu materijalnu pomoru Rusiji. Ta velika borba čitavog naroda našeg je svačije napredku naših pripadnika i pripadnika svih naroda — po pobojdama Sovjetske Ruse i Engleske. Što doprijeti sva skromni dio i tako se sramotu koju su nam naziči naše izdržale.

BRATJU SRBIMA!

Na opljučje Bićevojima ste se borili. Ma Bićevojima ste učinjali protiv nepreda kao danas nište desna potreba da zbijete jedan čovječanstvo u borbu protiv svih bandi. Zaboravite sva ono što vas uđeljivite sva svoje snage protiv neprijatelja. Uđeljivimo se sa svojom brabom pr našim Jugoslavijom u odlučnoj borbi našejde.

HRVATI I MUSLIMANI!

Promozite borbu svoje srpske braće, a vam je pravo da živate slobodno u zemlji, čete iz svojih redova ustashe bandite i muslimansko imo. Pripravite se i vi što braće istjeravate iz naše zemlje okrug i mir za sve poštene i rodoljubive rođnosti i vjere. Živjeli smo vijekovno

8

o, odveo u svoje selo, pa onda noću ubio, odrezao mu glavu i poslao je, po dogovoru, Milošu, a ovaj sultani.

U istoj knjizi (na istoj stranici) dalje čitamo: "Kada se sve utisalo, oko pola noći, po unaprijed pripremljenom planu, vod Pištenik, koji je prešao (?) na stranu četnika, prešao je u akciju. Glavni organizator prelaska voda Pištenik na stranu četnika i ovog puča bio je Đuro Vidaković. Koristeći se demagogijom i lažima da se u Kapeli nalaze tri bataljona četnika, da će oni razoružati partizane i da se on nalazi u vezi s njima, pridobio je za sebe vod Pištenik". Kako su mogli "prijeći u četnike" kad su od prvog dana u odredu oni bili četnici-partizani? Od kojih su neki, vjerojatno, još prije rata dali četničku prisegu!

Dalje čitamo: "Četnici (!) su jednovremeno pohapsili spomenute partizanske rukovodioce i pokupili oružje od boraca 1. i 2. voda 3. čete koji su spaval po kućama. Oružjem su naoružali još nekoliko svojih istomišljenika iz sela i stavili im u zadatku da čuvaju razoružane partizane - njih ukupno 45" (str. 138.). Partizanska knjiga svjedoči: "Na prijevaru su uhapsili i Roberta Domanya, Branka Latasa, Adolfa Štajnbergera-Dragu, Stevu Čuturilu i Nikolu Čikaru. Prvu četvoricu su strijeljali i bacili u krašku jamu Balinku koja se nalazi u Pišteniku, dok su Nikolu Čikaru (komesar 1. čete!, op.a.) pustili" (str. 161.). Taj Pištenički vod bio je dio Plaščanske čete. Jer, i Pištenik i jama Balinska nalaze se kod Plaškog.

vjećemo i dalje u slozni i ljubavi kad iz naše zemlje nemilosrdno i nekorijenimo one koji su uenosili među našu narod zdu kri i od togu vukli kornet.

POŠTENA I RODOLJUBIVA BOSNO!

Ustaša na oružje! Kušnju jeo sas obravuca sa našim krvnim neprijateljima — finištičkim i ustasim bandidima. Tjerajmo našu zemlju bandido i plaćašće, uboješi i paljivuče.

Živjelo jedinstvo svih Srba, Bosne i Hercegovine!

Na ekspres poštene i rodoljubiv Bosanci i Hercegovci!

Živjela zajednička borba svih naroda Jugošlavije!

Živjela Sovjetska Rusija, Engleski i Amerika!

SMRT FAŠIZMU — SLOVODA NARODALIMA!

1. oktobra 1941. godine
Plaškoj

ZA VOJNO-ČETNIČKI ODREL:
majstor Jelko Č. Dančić, s. r.
kapetan Svetozar Mihailović, s. r.
kapetan Pero Vučković, s. r.

ZA ČITAV NARODNO-OŠOBODILJAN-
SKI (PARTIZANSKI) ODREDA
BOSNE I HERCEGOVINE:
Rodoljub Čolaković, s. r.
Slobodan Prpić, s. r.
Svetozar Vučković, s. r.

nog "bratstva i jedinstva"? Kordunaški partizani (prepuštajući Kordun četnicima) odmah se počinju prebacivati na Žumberak, kako dozajemo iz knjige. Je li i Rade Bulat tada došao na Žumberak ili je već bio tamo? Knjiga ne govori o tome, a on mudro šuti. No, javno se pismeno hvatio za onaj pokolj kod Krašića već početkom 1943. A je li ili nije znao već tada gdje u Žumberku postoji tako "pogodna", a sakrivena na vrhu brda, ona strašna Jazovka? Zna li možda, tko je to znao i tko je s onima iz Zagreba već svibnja 1945. organizirao odvoženje ranjenika i nekoliko časnih sestara iz bolnice Sveti Duh, da bi ih-jer tko će to naći! - zvijerski masakrili i bacali u tu jamu iznad Sošica? Nepoznato je to bilo i njegovim najbližim suradnicima, Hrvatskim komunistima Milki Kufrin (kasnije njegovoj supruzi) i danas u iznošenju povijesnih "istina" veoma agilnom Marku Beliniću?

U knjizi "Osma kordunaška..." kaže se, vidjeli smo, da je stanoviti Đuro Vidaković "bio organizator i ovog puča", no što je sve taj četnik radio kao "partizan" koji uživa povjerenje, ne znamo. General-major u mirovini Dušan Livada bio je tada sekretar partijskoga komiteta Slunj. Kada su naši i veliki speleolozi istraživali 1966. jamu Balinku, Livada je, pričajući novinaru o tom događaju, naveo da se jednom prije već "Đuro Vidaković izvukao svojom rječitošću i postao komandrom, a da se prikrije revno je sudjelovao u rušenju vodocrpnih stanica na Dretulji, Jesenici i Plaškom" (Vjesnik, 25. kolovoza 1966., str. 2., "Zločin nad jamom Balinkom"). Livada kaže tada i da su Vidakovićevi ljudi pjevali po selu da "vojska kralja Petra zauzima vlast". A onog komesara Čikaru, kojega su uhvatili 1942. zajedno s Domanyjem i dr., ali su ga tada pustili, po Livadnim riječima "uhvatili su Vidakovićevi četnici opet u Jesenici 1944., masakrirali i živog spalili". Taj Đuro Vidaković sretno je živ završio rat, malo kao četnik malo kao partizan, jer Livada kaže 1966. da "danas živi u Zapadnoj Njemačkoj kao jedan s liste ratnih zločinaca". Koliko je bilo takvih Vidakovića u partizanskim postrojbama, što su sve činili, a ostajali su živi??? Kako?

Znakovito je da se i u navedenoj knjizi i u brojnim izjavama tadašnjih partizaca, kolovoza 1966. u povodu vađenja posmrtnih ostataka ubijenih iz Balinke, stalno ponavlja o četnicima izraz "izdaja", "izdajnici". Pa izdajnik može biti samo onaj u

kojega se imalo puno povjerenje, samo suradnik, suborac (a što su i bili četnici). Neprljatlj ne može izdati, zar ne? Kako razumjeti Livadine riječi u "Vjesniku" kad kaže: "Treba upozoriti na moment izdajstva koje su počinili četnici", pa zatim: "A četnici baš tada izdaju. Nož u leđa...?"

Mladi zagrebački speleolozi ustanovili su suradnju s mlađim speleolozima iz Walesa još 1964. Veljane su interesirale naše krške jame. Tako je 1966. došlo ponovno dvadestak članova South Wales Caving Cluba (Južnovelski speleološki klub) na čelu s inženjerom elektrotehnike Bernardom Woodsom. Sve mladi ljudi, većinom rođeni poslije rata. Donijeli su skupocjenu opremu, sami su snosili sve troškove, a koristili su svoje godišnje odmore. Nema podataka da im je itko iz Jugoslavije nadoknadio novčano... Inače, jama Balinka duboka je 328 metara, više od visine tri zagrebačke katedrale.

O toj ekspediciji veliki speleolog Clive Jones i, danas profesor PMF-a Zagrebačkog sveučilišta, dr. Zlatko Pepeonik i dr. napisali su knjigu "The Balinka Pit Expedition 1964-1966". (Ekspedicija u jamu Balinku), koju je 1966. objavio South Wales Caving Club.

Do samog dna Balinke speleolozi su se uspjeli spustiti 14. kolovoza 1966. i pronašli posmrtnе ostatke Domanyja, Štajnbergera, kao i Latasa i Čurutila. Domany i Štajnberger bili su proglašeni narodnim herojima još 1953. Novine su iz dana u dan pratile rad ekspedicije. Poslije pronađenja, kosti ubijenih prenijete su u spomen dom AVNOJ-a "Trinaesti oktobar" u Plaškom. Osnovan je repoublički odbor za pokop: Dušan Livada, Marko Belinić, Srećko Manola, Dušan Dragosavac, Miloš Šumonja, Tode Ćuruvija, Milka Kufrin, Bozo Radić, Karlo Mrazović, Pero Pirker, Mato Tomašić, Nikica Trbojević, Gajo Bunjevac i Milan Orlić ("Vjesnik", 20. kolovoza 1996., str. 2.). Pokop u zajedničku grobnicu je bio 28. kolovoza 1966. na spomen-groblju u Plaškom. Glavni govornik bio je Marko Belinić. U poduzem posmrtnom slovu rekao je i ovo: "Ovi naši drugovi pali su u brobi sa četničkim zločincima", krvotvoreći tako povijesnu istinu: nisu pali u borbi s četnicima, nego, vidjeli smo, od ruke svojih partizana-četnika. A tjedan dana prije toga Dragutin Desput, potpredsjednik Izvršnog vijeća Sabora, primio je velike speleologe i, izražavajući im zahvalnost, kazao: "Vi ste u bezdanu otkrili i dokazali svirepost i

zločinačku prirodu fašizma i dokazali borbu naše male zemlje protiv zločinaca II svjetskog rata". Tako stranci nisu doznali da su ti "fašisti", ubojice partizanskih zapovjednika i komesara, bili pripadnici njihove partizanske "antifašističke" postrojbe. Niti bi to razumjeli.

Marko Belinić je na pogrebu spomenuo da su "Robert i Drago bili jevreji" (malo slovo u novinama, op.a.) i da je to "dokaz da je naša revolucija bila socijalistička" itd. No, izaziva nedoumici činjenica da nigdje u novinama iz tih dana ni među članovima odbora za pogreb, ni u nabranjanju nazočnih na groblju predstavnika organizacija i ustanova, ni u popisu onih koji su polagali vijence nigdje nije naveden **nitko** od predstavnika židovske zajednice u Hrvatskoj! Doslovce nigdje i nitko...

U knjizi Jaše Romana "Jevreji Jugoslavije 1941-1945. - Žrtve genocida i učesnici Narodnooslobodilačkog rata", Beograd, 1980., izdavač jevrejski istorijski muzej Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, na str. 278., nalazi se "Spisak Narodnih heroja Jugoslavije". Od desetoro navedenih Židova, sedam je odlikovano posmrtno. Za Roberta Domanya i Adolfa Štajnbergera stoji samo: "Ubijen od četnika" i, potpuno netočan, nadnevak pogibije "marta 1942.". Onaj tko ne zna istinu, mislit će da su ubijeni u borbi s četnicima, a neće dozнатi da su ubijeni 3. travnja 1942. Zanimljivo je da nitko od 7 poginulih narodnih heroja Židova nije stradao od ustaša (prema tom popisu).

U Orahovici podignut je spomenik na kojem ispod poprsja stoji tekst: "Narodni heroj DOMANJI (!) J. ROBERT španski borac i borac NOR poginuo 1941 (!) god. kao komandant II. kordunaškog odreda". Slika je objavljena u knjizi Eve Grlić, "Sjećanja", Durieux, Zagreb, 1997. Pored slike stoje riječi: "Spomenik narodnom heroju Robertu Domany u rodnom kraju u Orahovici, podignut oko (!) 1957".

Nije poznato da bilo na obiljetnicu pogibije te dvojice Židova narodnih heroja bilo u dane obilježavanja nekog drugog partizanskog spomen-dana itko polaže vijenac na grobnicu u Plaškom. Jedna je to od bratstvo-jedinstvenih enigm naše povijesti!

ZAVJERA ŠUTNJE O KVARNERSKOJ JAZOVKI U jami "Kričavno" na Krku 1945.-48. poklani otočani i Ličani

Na Jadranu su već donekle poznata poslijeratna partizanska stratišta na dubrovačkoj Daksi i otoku Žirju, ali je još posve zatajeno ono glavno i najstrašnije kod Vrbnika na Krku.

Duboki krški ponor znakovitog imena "Kričavno" leži na gorskom sedlu uz kotu 388m među najistočnijim vrhovima otoka Krka baš iznad Zvonimirove crkve Sv. Lucije i u poratno je doba 1945.-1948. postao najvećim jugoslavenskim gubilištem na Jadranu. U poraću su jugokomunisti jamu Kričavno zlorabili za masovne likvidacije nepodobnih kvarnerskih otočana i Ličana, te manjeg broja Talijana nakon završetka rata pa do početka Informbiroa. Tek potom su južnije u blizini proradile robijašnice na Golom otoku i susjednom Grguru i tada su zbog prikrivanja ranijeg zločina, kosture u jami Kričavno počinitelji zatrpani kamenjem.

Zna se da u toj jami leži više stotina poratnih kostura, kojih točan broj zasad još nije poznat, pa će se ubuduće morati pobliže istražiti uvjeti ovih likvidacija i pravi broj ovdašnjih žrtava.

Zbog toga je ovdje nužno potrebna speleološka ekspedicija i potom stručne forenzičke obrade kostura i inih ostataka zbog moguće identifikacije bar dijela tih žrtava. Točan zemljopisni položaj ove krvave Jame na kartama je: N = 45° 02' / E = 14° 42'. Duga zavjera šutnje o toj jami uporno traje sve dosad i umjesto barem osnovnog poštovanja spram mrtvih, u najnovijem je protuhrvatskom ozračju čak odnedavno pretvorena u javno smetlište!

Osnovne podatke o tom zločinu zapisao je prof. **Mitjeel Yošamya** iz susjedne Baške, ali je potom 1976. i njega likvidirala UDBA, pa ove navode kasnije nijedan naš medij nije smio objaviti i ovo je jedan od prvih javnih izkaza o toj krvavoj jami na otoku Krku. Međutim Kričavno nije bilo samo već poznati i ubičajeni genocid nad nekomunističim Hrvatima, poput ostalih jugopartizanskih stratišta od *Bleiburga preko Macelja, Jazovke, Moseća, Žirja, Dakse* i niza sličnih u poratnoj Hrvatskoj. Povrh toga, pokoljem u Kričavnom

Pišu:

*prof. Mitjeel YOŠAMJA
dr. Zyelimeer YOŠAMYA*

je dovršen i sustavni kulturocid nad ranohrvatskim jezikom i etnokulturom, jer su većina poklanih, tj. oko polovice bili živi svjedoci i posljednji nositelji našega predslavenskog prajezika i ranovedske indoiranske baštine iz naše pradomovine. Naime, najviše pobijenih u jami Kričavno bili su domaći starosjeditelji iz otoka Krka i Raba, a za većinu njih je glavna krivica

Epitaf kraljice Jelene (Solin, X. st.)

bila što su govorili posebnim predslavensko-neromanskim jezikom. Oni su likvidirani, jer uglavnom nisu znali Vukov "srpskohrvatski" jezik i nisu smatrani Jugoslavenima, pa su morali zauvijek nestati kao najjači živi protudokaz lažnom jugoslavenstvu i srbohrvatstvu. Dakle, iza toga organiziranog zločina u pozadini su jamačno bili naši crveni vukovci, da bi fizičkim uklanjanjem ovih najneugodnijih svjedoka, konačno "dokazali" jedinstveno podrijetlo zajedničkih Srbohrvata i nametnuli nam novokomponirani srbskohrvatski jezik. Kada su partizanske kame očistile naš prostor od tih zastarjelih Neslavena za nove "napredne" Jugoslavene, imovinu poklanih starosjedilaca zaplijenili su i prisvojili crveni vukovski "oslobodioci", koji odonda većinom nadziru upravnu i sudsku vlast na Krku. Nakon tog etnokulturalnog čišćenja, danas je lažna "jugoistorija" Kvarnera uspješno

prekrojena unatrag, kao da tu oduvijek žive pravi Jugoslaveni s Vukovim srpskohrvatskim jezikom.

Već je u 19. st. na sjevernojadranskim otocima, osobito na Krku opisan neslavenski etnokulturalni entitet s posebnim prastarim govorom bitno različitim od talijanskoga, ali i od novoizmišljenoga "srpskohrvatskog" iz tadanjega Bečkog dogovora. "Potom je u Jugoslaviji za kvarnerske Neslavene na Krku i susjednim otocima skrojeno nelogično ime "krčki Rumunji" i njihov je govor dobio novi naziv "krčkorumunjski", jer su dogmatski vukovci većinu Hrvata koji ne govore "jugoslavenski" po Vuku Karadiću, smislili da su to tobožnji "Rumunji", samo da ih ne priznaju živim predslavenskim Iranohrvatima. Ova krčkorumunska zavrzlama je dakako ostala nerješiva s vukovskog polazišta, koji ovdje priznaje samo Slavene i Romane. Tek u novije doba, otkad su prikaze te svoje izvorne etnokulture i vlastitoga materinskog jezika poduzeli domaći "Krčkorumunji", tj. pučki književnik *Fabiaan Gardyč*, pa prof. *Mitjeel Yošamya* i dr. *Zyelimeer Yošamya*, napokon je otvoreno istinsko rješenje njihova predslavenskog iskanja od antičkih indoiranskih Prahrvata. Po bogatoj zapisanoj dokumentaciji, domaće ime ovoga našeg najarhičnijeg govora uopće nije novosmišljeni "krčkorumunjski", niti talijanski nadimak "veljotski", nego mu je izvorni vlastiti naziv "*Veyska-Zaykk*". Njegovi govorici sebe oduvijek zovu "*Veyanne*" u značenju *veyaan* = zemljak-sunarodnjak, što nije iz talijanskoga "*Veglia*" (kako tvrde vukovci), nego od indovedskoga *Veyah* ili *Vaejo* iz iranske Aveste u značenju domovina-zavičaj.

Najveća koncentracija predslavensko-neromanskih naziva indoiranskog izkona na hrvatskom kopnu očuvana je u mjestopisu oko Bitoraja i Livna (trag izumrlog pradijalekta *Muriaška besydda*), a na otocima najviše na Krku i Rabu, između Vrbnika i Stare Baške stari su brdski kašteli *Batomaal* i *Šuraye*, koji

po zapisima srednjovjekovnih crkvenih vizitacija, postoje već cijelo tisućljeće još od Zvonimirova doba i Baščanske ploče kao dio kraljevske opatije Sv. Lucije, gdje su još donedavna ili sve dosad preživjela izvaneuropska orijentalna prezimena i prastari indoiranski nadimci kao **Batja, Hjarranna, Sune, Šamanne, Urešša, Yenda, Yošamy** i slična. Da tu doista postoji zasebni neromansko-predslavenski entitet, jasno pokazuje na domaćem govoru još i prastari čudnovati mjestopis (toponimi) oko istočnoga krčkog gorja **"Veyske Helammi"**, npr. otočni vrhovi **Kumbalabbor, Klunjelabbor, Ladummer, Ocasynn, Semeraay, Tohoraay, Yargule, WarmataaniklanciBardageet, Buymmer, Garmynne, Neglatta, Syrbe, Žegnyfle** i slični, koji nemaju никакve veze sa Srbima ni s Rumunjima, niti s Talijanima, nego su očito izvaneuropskog podrijetla iz Starog istoka. Taj iranohrvatski prajezik drastično se razlikuje od Vukova "književnog standarda" s kojim ima tek 4% zajedničkih riječi, a 52% veyskih riječi su neslavenske, od tih 18% slične indoiranskom i akadosumerskom: npr. **uri** (grad), **kuur** (brdo), **kuore** (zid), **nyla** (riba), **buymmer** (izvor), **veye** (domovina-zavičaj), **tohoor** (sjever), **semerra** (zapad) i stotine sličnih, pa imenički član **sey** (taj-dotični) itd.

U Austrougarskoj je još do I. svjetskog rata predslavenski **Veyska-Zaykk** govorilo barem 1.300 starosjeditelja pastira, ribara i pomoraca kod Lopara na Rabu i u 6 sela na istoku Krka: **Batomae, Šuraye, Mateši, Wyntja, Štalucya i Gorynka**. Većinu njih zajedno s malodobnom djecom, nakon 2. svj. rata i tzv. "oslobodenja Krka", poklali su jugopartizani i pobacali ih u duboku jamu **Kričavno** na grebenu **Divynska Helaam** (Djevičanska gora, 475 m) između Vrbnika i Baške. Odkad je nepodobne **Veyanne** progutao jugo-mrak i zavjera šutnje, ostaje nepobitna činjenica da su veyska sela na Krku i Rabu odonda većinom prazna i napuštena u ruševinama, pa taj ranohrvatski prajezik naglo nestaje. Zato je sredinom 20. st. na Krku preostalo još samo 70 živilih veyskih govornika i potom taj naš najstariji živi govor izumire iz zajedničke govorne uporabe. Uz pisca ovih redaka, sada ga poznaje jedva desetak krčkih staraca, koji ga rabe tek povremeno u obitelji. Ranije, dok su još veyski Iranohrvati bili živi - proglašili su ih "Krčkorumunjima", a nakon njihova masakra i likvidacije zadovoljni se vukov-

ci sadajoš tobiože čude, je li ikada postojao i kamo je nestao iranohrvatski veyski govor: **iz krvave jame Kričavno odzvanja njegova jeka!**

Pokojni F. Gardyć je na izvornom veyskom prikupio četrdesetak arhaičnih pučkih pjesama, uključivo i obsežni epski **ciklus "Veyske Povedde"** (Krčke legende), kao i mnoštvo pomorskih naziva za naš predslavenski mjestopis Kvarnera i šireg Sredozemlja. Dottle je prof. **Yošamy** priredio gramatiku i popisao veyski rječnik s 12.000 riječi, a kad je sve to trebalo tiskati, naši su vukovci onemogućili javno izdanje, jer se to "ne uklapa u slavensku lingvistiku" - tj. prijeti razbijanju južnoslavenske ideologije. Ovima nije bilo dosta što su veyskim kosturima napunili jamu Kričavno, nego je potom još UDBA i fizički likvidirala profesora M. Yošamu, a truplo mu je bačeno u Velebitski kanal da se prikrije zločin - tj. da naši katolički "Rumunji" ne shvate kako su oni zapravo predslavenski Prahrvati indoiranckog iskona. Na spomen i pokoj nedužnim žrtvama jame Kričavno (koji dosad još nije javno održan), dajemo arhajski tekst poznate molitve Očenaš ili na veyskom **"Elatjaće"** po izvornom govoru pokojne **Lucee Yošamy**, kako su vjerojatno na sličan način u davna vremena molili i prvi kršćanski Hrvati u doba doselidbe. To je ujedno i najlakše razumljivi primjer prahrvatskoga veyskog govora gdje je suvišan prijevod:

"Elatjaće kyeeš vaneh nebaah, senay śwety urudba twojaa, naypride unaa car-madda twoyaa, naybi utemba twoyaa koti va nebaah oscee vaneh tlahl Sey noas poħlybb seydnee naydaas nami da-nasske, tarnay pustjaas nami unee darzi noase, koti mie ustjammo darznykon na-sin, oscee nayne peyaaš noas vanee uo-canni, lehnay bukšaas noas od seyh hu-dobbih! Zinee Štetrodyi od Sewyšnega, Išukarsta tarŠuduhha vasey vykoj-vyko-ov, amen! Elaa Štomorynna milojski ub-yddna Sewyšna zis tebuun, naybiš krop-jenna meynee misarri, naybii kropjenn frut od tarbuhhi twoeeg Išukarst. Što-morynna milojski ubyddnaprosy za noas, vasey vykoj-vykoov, amen!"

Slavko Čamba

KNIGA

*Vraćam se živ vu Hrvacko mojo
trudne so noge, lica nabrazdana.
Vraćam se s tuđine s knigom v rokaj
vu koje je moja muka povedana.*

*V knige se skriva moje življenje
mladost vu stroju i vu tegobe.
Životni poti, jedno trpljenje:
Spomeni žoki, i se teskobe.*

*Kruga je moj svedok spasenja
v hrvačkom boju andel čuvar.
Obrana, sudec, reći strpljenja,
zbeglica, tepec i pečalbar.*

*Rad knige sem bil nekomu kriv.
Poncijamije kazno dodelil.
Rad knige sem jedva ostal živ,
sveto slobodo dvajstpet let zgubil.*

*Dok mi je bilo vu duše mračno -
dok me je naganjal smrtni straj,
kniga mije bila prijatel, vraštvo
- spovedalnica i koje kaj.*

*I sad sem doma. Beskrajna sreča!
O, kak je kruvek domaći sladek.
I sonce toplo i voda/tečna.
Fala Ti Bože, za moj povratek.*

*Ne trebam bogactvo beloga sveta
ni politiko, želje mi spe.
Mira pri iže, stara so leta.
Kniga je z menom i to je se.*

*Zapinje joko vu plavo nebo
zvezdana kruna, rasprte tajne.
O, kniga, kniga, i dok me ne bo
priovedaj, živi v moje DOMAJE!*

TREBA LI DOTUĆI POLITIČKE ZATVORENIKE?

Sindikati u Hrvatskoj nikako da uhvate korak sa svojim europskim kolegama i počnu borbu za boljšitak hrvatskog radništva. Nasuprot služenju interesima radnika, oni neprestano servilno služe vlasti, što je oblik "sindikalne borbe" naučen u komunističko doba. Ne treba boljeg dokaza u prilog toj tvrdnji, od pasivnog držanja sindikata u situaciji kad vlada smanjuje plaće i do 40%. Radnici padaju na prosjački štap, a sindikati podilaze vlasti. Sličan oblik potpore vlasti objavljenje u *Večernjem listu* od 20. lipnja 2001. Tu se predsjednica Radničkog sindikata HZMO-a, Višnja Stanišić, ističe umijećem pronalaska izvora štednje, na način da se ukinu stečena prava žrtvama jugokomunističkoga sustava i hrvatskim braniteljima koji su se za slobodu i samostalnost hrvatskog naroda borili na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Druge kategorije povlaštenih umirovljenika njezino oštro oko nije zapazilo. Ni novinarka Vesna Širanović se nije potrudila upitati sindikalku, koje su još skupine i kategorije povlaštenika, i koliko oni opterećuju Državni proračun. Jesu li ove dvije gospođe doista neupućene, ili hotimice zamagljuju stvar, služeći nekim drugim, ne sidnikalnim, nego otvorenim političkim interesima?

Kako bi čitateljstvo bilo nepristrano obaviješteno, nadopunjamo prazninu koju su ostavile njihove žalopojke. Sindikalka V. Stanišić, koja zastupa sindikat od tristo članova, velikodušno dopušta da ima "političkih zatvorenika koji su zaista zaslужili mirovinu", podmećući pritom da većina tih žrtava komunizma nije zaslужila mirovinu. To je zastrašujuća i uvredljiva izjava, koja nema nikakva utemeljenja, jer politički uznici u biti nemaju nikakav povlašten položaj. Oni su radi svojih političkih uvjerenja ili drugog

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

oblika otpora i borbe za hrvatsku državnu nezavisnost bili lišeni slobode. Za vrijeme zatvora nisu samo pretrpjeli duševne i tjelesne boli, nego su morali i - raditi. Uvijek "dobrovoljno", a ako nisu htjeli "dobrovoljno", onda su to morali. I petkom i svetkom. Uvjeti rada bili su neljudski, praktično robovski. Nije se radovalo samo po osam sati, nego onoliko koliko se jugoslavenskoj komunističkoj upravi prohtjelo. Prehrana je bila škrtka, a odjeća slaba. Spavalо se najprije na podu, onda na daskama, pa tek kasnije na ležajevima na nakoliko katova. Plaću nismo primali ili je bila dostatna za laštilo za cipele. Nismo imali ni godišnjeg odmora ni "regresa".

Komunistički radnički sindikat nije se borio za naša prava. On je, baš kao i svi komunistički sindikati, imao zadaću brinuti

se da država ima novaca. Pravi sindikat se ne bori da se radnicima uzme, nego da se radnicima dade. A mi smo cijeli život radovali. Mnogi iz političkih razloga nismo mogli obavljati poslove prema svojoj stručnosti, nego često poslove niže vrste, koji su bili i manje plaćeni, pa je naša staršta osnovica kod odlaska u mirovinu bila nepravedno niža. To je Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika zakonodavac pokušao bar dijelom nadoknaditi. A sada se, busajući se u svoja poštena radnička prsa i stručno moralizirajući, javlja neka predsjednica nekoga tobože radničkog sindikatam, te nam u maniri komunističkog sindikalca podmeće, da politički zatvorenici nezasluženo koriste mirovine. Ne pada joj na pamet, da na taj način pokušava oštetiti baš one radnike, koji su ne samo krvavo radili, nego su i većinu života bili lišeni temeljnih ljudskih prava.

Prema podatcima HZMO-a iz veljače 2001., korisnika mirovine po Zakonu o pravima bivših političkih zatvorenika bilo je 5927. Prosječna visina radnog staža iz-

RADNIČKI SINDIKAT MIROVINSKOG ZAVODA UPOZORAVA NA MOGUĆU ŠTEDNJU REVIZIJOM POVLASTENIH MIROVINA **PRIPADNICIMA HVO-a BEZ DANA STAŽA U HRVATSKOJ MIROVINE 7000 KUNA**

**Mirovina političkih
zatvorenika oko
2600 kuna**

Premda podacima HZHO-e, isplaćuje se ukupno 5510 mirovine političkim zatvorenicima. Nihov je mirovinje do kraja 1895. godine bila u presek 2856,45 kuna. A sada je (po izdvojenju su uzmjenjem zakonodavstva smenjene) 2300,43 ku-

Rješenjem administrativne komisije Vlade možete osvariti mikrovinuš da ne nameće ni dana stazu. Riječ je o mikrovinušu politički zastupniku, na njemu je edanovo upozorila predsjednica Radničkog sindikata Hrvatskog zavoda za mikrovinuš osiguranja Vlaja Stanislaj. Uz mikrovinuš politički zastupniku strakcičku je i nekoliko drugih, taj, povlaštenih, koia se isplaćuju iz proračuna, pisanjuk javno Vlaju je li raišta jedini mogući način stavljanja rezanj placa državnim službenicima.

„Za razvijeni svijet su karakteristične i takve

- Za reviziju smo svi prava i svih mirovina - ponovila nam je sicer Vlada Stanislova i cakala:
- Ona tko je postepeno ziekao mirovinu nece imati nista protiv revizije mirovina.
- Ne kazem da nema političkih zastavoreničkih razloga za zaslužnu mirovinu, No, oni u koj su mirovinu dobili a samo su nekoliko dana prevezeni u životku. Nakon toga godine u tom političkom razvoju ostajući tako kaj izvan Evropske Unije Europe.
- Kao i takav, politički...

- Kad je bio politički do-
mestio, neće da je bio u zavoru
u Srbiji. Stoga je u svakom
času o dvostrukom radnjenju
kao u svaki zatvorški dan.
Komisije Vlade potom je
mogao utvrditi da se iz političkih
razloga poslije zatvora bilo
može zapoštiti, pa bi mu pri-
znao i odredjen broj godina
zataza, kao da je radio, dovo-
đen za odlažak u mirovnički.
Politički su zatvoreni takо,
kao rukovodilac života, sje-
ćaj, pravko i vlasti, a mirovnički su
zatvoreni jednako kao i ostima koji su na-
đili ga u tisuće godina.

Svi smatraju da surovnostko isplascuje voj-

- Do kraja lipnja Ministarstvo rada završit će analizu svih novilaških mjerovina i njihova upravljačke ciljeve

Premje podacima HZMO-a, ispljučuje se ukupno 5910 mirovina poštičnih zavodnika. Njihova je mikrovina do kraja 1992. godine bila u prosjecu 2556,45 kuna. A sada je (u izmjeruvenju su izmjenom zakonodavstva smanjene) 2300,43 kune. Među poštičnim zavodnicima koraknja je starosna mikrovina - 3082, invazidne mikrovine - 207, a neki ih nisu dobili nikakve mikrovine.

prve odsjedne cijene, zaključena su prošle godine i novih nema. Istražun visine mirovina, tvrde u MORN-u, nije u njihovoj nadležnosti.

- Rezvija, zakona i prava u mirovin-
skom osiguranju nužnost je - istaknu-
će još jednom Vlada Stančić - jer u
osnovni mirovinski zakon nagomilao se
još puno zakona, koji pravica zadiru je-
dau i drugi. Sve što se potom događa na
zakonskoj je osnovi, a uvijek se turnira
između redova.

je V. Stanislaw reakcja da do nich nie moze doci ki kada ih brzci za sindikatow postrze.

rovina skoro s un stazem.
— U Ministarstvu upravo završavamo analizu ostvarivanja prava na mirovine pod povlačnjim uveštajima — rekla je Rutica Terze. — Imat ćemo analizu svih mirovina ostvarivanih po općim uveštajima, te ovih drugih, tva, povlačenjima. Većim delom koji iznosi se na njih izdvajajući je pro-
racuna i lode II kao takvi ostaju li ne-
mođe da se mijenjaju zakonodavstvo,
metoda knosi, no o tome je još prerano
govoriti. Spomenuta analiza mora biti
gotova do kraja lipnja.

Onejíko je poštěno steksa mirování nece imati nista protiv revizii

ne mirovine pripadnicima Hrvatskog vječne obrane - rekla je Vlada Stanislav. Oni namaju u danu state u Hrvatskoj, a svim imaju čin časničkog komandanta i mirovine im ihnoze na mirovnu površinu straga cu- pon. Mirovna polovina straga cu- pon, koju će se uvesti, treba da mo- uke Hrvatske vježbe.

m. mirovine, "Jutro" - ne-

pripadnici HVO-a koji su pre- pripadnici HVO-a koji su pre-
astvarili mirovine u Hrvatskoj), iz Ministarstva obrane, da po- prava, trebalci su pribavili potvr- drastvu obrane, koja se pod- osumila mirovina, ratnog puta, a do- drugu Hrvatsku, objavljivaju- u. Evidentno, "Jutro" - ne-

REAGIRANJA JURE KNEZOVIĆ, DOPREDSJEDNIK HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

Treba li dotući političke zatvorenike?

U Večernjem listu od 20. lipnja predstavljeni Radnički sindikat HZMO-a Vlado Stanislavić ističe se umijećem pronašljena izvora štednje, na način da se ukinu stечena prava žrtvama jugo-komunističkoga sustava i hrvatskim braniteljima.

V. Stanislavić velikodušno dopušta da ima „političkih zatvorenika koji su zaista zaslužili mirovinu“, podmećući pritom da većina tih žrtava komunizma nije zaslužila mirovinu. To je zastrašujuća i uvredljiva izjava jer politički uzniči nemaju nikakav povlašteni položaj. Oni su zbog svojih političkih uvjerenja ili drugog oblike otpora i borbe za hrvatsku državu nezavisnost bili ljetne slobode. Za vrijeme zatvora nisu samo pretrpjeli duševne i tjelesne bol u nego su mučeni i tražili. Uz to, „dobravoljno“, oncičko, klijentelističko i očekivani komunistički upravni prošlosti. Pretrvana je bila skrta, a odjeća sloboda. Plaću nismo primili ili je bila dostatna za lasticu za cipele.

Nadale, mnogi iz političkih razloga nismo mogli obavljati poslove prema svojoj stručnosti, nego često poslovne vrste, koji su bili i manje plaćeni, pa je naša startna osnovica kod odlaska u mirovinu bila nepravedno niža. To je Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika zakonodavac pokusao bar dijelom nadoknaditi. A sada, hoc.

nosi 32,73 god. Odležali su 6.316.690 da na zatvora, a priznato im je vrijeme nezaposlenosti nakon izlaska iz zatvora ukupno za 4.762 godine, što je u odnosu na cijelokupni staž zanemarivih 2,46%.

Komu smetaju najveće žrtve

U skupini povlaštenih nalaze se: *hrvatski branitelji, pripadnici Hrvatske domovinske vojske, sudionici narodnooslobodilačkog rata, bivši politički zatvorenici, članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, zastupnici u Hrvatskom državnom saboru, djelatnici unutarnjih poslova i pravosuda, te pripadnici bivše JNA*. Od svih tih kategorija, "radnička sindikalka" izvukla je samo one koji su ratovali ili tamnovali radi Hrvatske. Ostali, a pogotovo oficiri JNA i slični "demokrati" joj ne smetaju. Nema li možda u tom kakvog sustava?

Nu, pogledajmo, koliko doista te skupine korisnika povlaštenih mirovina opterećuju proračun. Političkim je zatvorenicima u proračunu godišnje namijenjeno 108 milijuna, oficirima JNA 390 milijuna, MUP-u 81 milijun, a borcima NOB-a 2 milijarde i 587 milijuna. To se prešućuje. A, k tome, za razliku od političkih zatvorenika, ni JNA, ni UDBA, odnosno milicija, ni borci NOB-a nisu svoju mirovinu stekli u "produktivnom" radu. Oni nisu, poput nas, radili u kamenolomima, na gradnji auto-cesta, elektrana, u rudnicima, na isušivanju močvara, itd. Ali njih gospođa sindikalka, unatoč ovako silnim iznosima, ne uzima u obzir. Pritom valja naglasiti, da nijedan umirovljenik iz redova JNA nije nikada uplatio ni jedan jedini dinar u

Gospoda J. M., BIVŠA UČENICA A DANAS MAJKI JEDNOG OSNOVCA I GIMNAZIJALKE SA ZAGREBAČKE ŠALATE

Osmoljetka i gimnazija u istim prostorijama

Reagiram na tekst učenici u Zagrebu imat će računala, a u sedmim razredima i osnovnim školama učenici i osoblje učilišta u jednoj školi u Zagrebu: OS Vančura Gorana Kovacić i XVIII. gimnazija. Nije pogreška, to je zasla jedna škola u kojoj se u istim prostorijama održava dva različita nastavnih programi.

Ova je škola u centru Zagreba, u kojoj se nismo pomaknuli puno, ali je učenici i krediti ostvarili na borčnjaka NOB-a i dvije milijarde i 587 milijuna kuna. To se prešućuje. A, k tome, za razliku od političkih zatvorenika, ni JNA, ni UDBA, odnosno milicija, ni borci NOB-a nisu svoju mirovinu stekli u "produktivnom" radu. Oni nisu, poput nas, radili u kamenolomima, na gradnji auto-cesta, elektrana, u rudnicima, na isušivanju močvara, itd.

Problematičnim postaju samo mirovne hrvatski branitelji i bivši hrvatski politički uzniči. Slučajno? Neka u tu "slučajnost" vjeruje tako

nuti da je gimnazija jezična, ali moderni pristup učenju jezika učenici i profesori učilišta održavaju u dvoranama škole. Dio nastave tijesnog odgoja je za učenike osnovne škole i učenike gimnazije. Učenici učilišta održavaju se u dvoranama za predmete, te diecas učenje zime ne prerađuju trčkarati po neuređenom i nedekorativnom igralištu. I ove je postignuto uz veliko zalaganje ravnatelja da se taj prostor, kako-tako sposobi za predavanje.

O pristupu te "zaljubac" zagrebčke škole sa Šalate dan bi se napisali više stranica. Dovoljno je reći da počekom zime reditelj i profesori strepe hoće i koltovima upozoravaju način na koji se nastava informativke u gimnaziji pak izvodi. Treba napomen-

Bojenje zidova najčešće organiziraju sami roditelji. Svaka vodena površina u prostoru je učinjena učenikom, kako bi u jednostavnu formu mogao pohaditi svih učenika osnovne škole. Bilo je razdoblje kad su prve početne biljice u turnusu s gimnazijalicama.

Unatoč svemu, i osnovci i gimnazijalci postaju odlične rezultate u učenju.

Toliko o privilegijima zagrebčkih učenika. Možda bi trebalo spomenuti i očekivati u crni Brod, koja, na sastot, nema školu u Zagrebu, pa bi s manje tara dočinili brzopute zadržak jezike za zagrebačkom školstvu.

poteže. Problematičnima postaju samo mirovine hrvatskih branitelja i bivših hrvatskih političkih uzničaka. Slučajno? Neka u tu "slučajnost" vjeruje tko hoće...

Napominjemo, da se redom bivše Jugoslavije okrutno obraćunavao sa svojim političkim protivnicima, poglavito sa svjesnim Hrvatima koji su težili demokraciji, nacionalnoj slobodi i državnoj neovisnosti. Takve je Hrvate režim bivše Jugoslavije nemilosrdno progonio, zatvarao i ubiao. Zatvori su bili prava mučilišta u kojima su bivši politički uzniči bili izloženi svakodnevnoj tjelesnoj i duševnoj torturi, teškom tjelesnom radu, slaboj prehrani i lošim higijenskim uvjetima. Nakon izdržane dugogodišnje robije bili su proskrbibirani građani trećega reda, često razorenih obitelji, bez imovine, bez zaposlenja i bez nade. Kod odlaska u mirovinu osnovica im je, zbog slabog zaposlenja uvjetovanog političkim razlozima, bila ispod prosjeka, pa su imali i mirovine kao trećerazredni umirovljenici.

A sada bi im predsjednica sindikata koji broji čitavih 300 članova, ponistila stečena prava! Oni na koje se cilja u tome prepoznaju kopito boljševika, koji su tijekom drugoga svjetskog rata i nakon nje, uzastojali fizički istrijebiti svoje protivnike, a kad u tome nisu sasvim uspjeli, htjeli su ih dotući otimanjem imovine i retroaktivnim ponишtenjem zakonito stecenih mirovinskih prava, školskih svjedodžbi i sveučilišnih diploma. Nije li ovaj istup borbene sindikalke nagovještaj, da smo ponovno na pragu "diktature proletarijata"? I neće li opet nesretni "proletariat" čekati u redovima, za bonove i točkice, dok se njegova "avangarda" opskrbuje u modernim "diplomatskim magazinima"...

(NAPOMENA: Ovu je reakciju *Večernji list* u znatno skraćenom obliku objavio među pismima čitatelja, u broju od 29. lipnja 2001.)

KRONIKA RADA PODRUŽNICE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE

U društvenim je prostorijama organiziran doček Nove godine i novoga tisućljeća, pa se na okupu našlo 38 baka i djedova koji su se posebno pripremali za taj doček, novim toaletima i frizurama. Mnoge su dovezla djeca ili unuci, jer je trebalo donijeti sve što su za tu priliku pripremili. U prelijepo dekoriranoj prostoriji, uz pjesmu smijeh i ugodno raspoloženje plesalo se i igralo kola, pa se mnoge po veselom ponasanju nije moglo prepoznati. Kada ih je predsjednik u pet sati ujutro opomenuo da bi trebalo ići kući, mnogi su poželjeli da se slično provesele i za idući doček. Kolači i mesni specijaliteti odneseni su za ručak u Dom umirovljenika što su tamo sa zadovoljstvom prihvatali.

Na grobu hrvatskih narodnih žrtava

U veljači, 19. i 20., bili smo na komemoracijama sibinjskih i rušićansko-vrbljanskih žrtava iz 1935. Naime, 19. veljače 1935. u sukobu s jugoslavenskim oružništvom Sibinju pogiba sedam seljaka odvoračkih sela, a 20. veljače šest seljaka u sukobu kod groblja u Slavonbskom Brodu. Jugoslavenski oružnici ubijaju 6 seljaka iz Vrbe i Rušćice, sela kod Broda. U sukobu u Brodu uhićenje i naš danas živući 87-godišnji član Vinko Boreković, koji je odrobijao devet mjeseci teške robiju u poznatoj Glavnjači u Beogradu. Vinko i mnogi takvi naši članovi ostali su bez prava na mirovinu, iako je naša Središnjica uporno zahtijevala da se i njima prizna određena mirovina. Oni su ostali zapostavljeni i od "desnih" i od "lijevih", iako je partizanima priznata u nasjede mirovina i ako su tada imali 12 godina. Sramota! Navedenim komemoracijama nazoče naši članovi - sv. misama, polaganju cvijeća i paljenju svijeća na grobljima i spomen obilježjima.

Kao i svake godine, i ove jubilarne, okupilo se kod spomen-obilježja i grobnice hrvatskim domobranima 76 članova našeg Društva i Hrvatskog domobrana, kako bismo, odavanjem dužne pošte, molitve, paljenjem svijeća i polaganjem vjenaca HDPZ-a, Hrvatskog domobrana, HDZ-a, HSP-a, HSS-a i grada Slavonskog

Piše:

Ivan RUDEC

Broda s gradonačelnikom, dr. Vladimirom Jerkovićem, obilježili 10. travanj 2001., 60. obljetnicu proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. Vjerski obred, uz nadahnutu propovijed je obavio fra Andrija Zirdum iz Franjevačkog samostana sv. Trojstva. Posebno smo radosni što su nam se priključilo i desetak učenika Klasične gimnazije sa svojim upraviteljem, partnerom Domagojem Šimunovićem.

U korizmeno vrijeme naši članovi u velikom broju prisustvuju u crkvama obedu Križnog puta. Već sedmu godinu članovi HDPZ-a i Hrvatskog domobrana u tim obredima uzimaju aktivan udio u franjevačkoj crkvi sv. Trojstva i župnoj crkvi Majke Božje Brze Pomoći. To je ujedno spomen na križni puta hrvatskog naroda u svibnju 1945. Sudionici križnog puta iz 1945. nose križ, a ostali nose svjeće. Posebno nam je zadovoljstvo, što nam se masovno pridružuju ostali vjernici, pa tog dana crkve budu dupkom pune, a održe se i prigodne propovijedi.

Dan hrvatskih političkih uznika

Budući da je članovima Društva bilo preporno u jednom danu putovati u Rijeku i natrag, a da bi taj dan što dostajanstvenije proslavili, dogovorili smo se da to učinimo u BiH, u tzv. Republici Srpskoj, na Plehanu, u nadaleko poznatomu franjevačkom samostanu, danas do temelja razrušenom. Svojom nazočnošću željeli smo dati punu potporu franjevcima Ćuriću i Mariću, koji su u Brodu bili kao izbjeglice i koji su s nama godinama odlazili u Bleiburg. Oni su vjerojatno prvi povratnici u pustoš i na razrušeno, i sa svojom silnom energijom privlače polagano i ostale svoje župljane da se vrate na svoju, po drugi puta u životu, razrušenu grudu. Iako smo silno željeli obilato počastiti domaćine, sve osim pića morali smo vratiti s graničnog prijelaza u BiH natrag u Slavonski Brod. Prijam na Plehanu je za dugo

pamćenje: istina je, da onaj koji nema, puno daje.

Bila je to iskrena duhovna obnova uz iskrene suze bola i radosti što smo opet tu - na Plehanu, sjemenu kršćanstva i hrvatstva, izvoru snage i neuništivosti. Oprashtali smo se uz naše pjesme i obećanja da ćemo opet doći - na posvetu kamena temeljca 24. lipnja o. g. Na povratku kući navratili smo u Žeravac, selo između Dervente i Bosanskog Broda, gdje je također do temelja porušena crkva, a pravim čudom je ostao skoro netaknut oltar. Navratili smo posjetiti našeg dragog fra Antu Tomasa koji je također prvi došao u svoju župu da pokrene obnovu i povratak svojih župljana. Veliki je to napor i silna, neobjašnjiva energija naših franjevaca, jer je povratak u tzv. Srpsku Republiku posut trnjem i silnim zaprekama onih koji vladaju tom paradržavom svjetske zajednice.

Izborna skupština i obilježavanje kravog svibnja

Tijekom travnja 2001., na poziv naše Središnjice i župnika samostana iz Knina, skupljeno je 3.350,00 kn i poslano Caritu pri franjevačkoj župi u Kninu.

U Brodu je 10. svibnja 2001., u nazoznosti 72 člana, te brojnih gostiju, na čelu s predsjednikom, Kajom Pereković, održana godišnja izborna skupština, koja je bila plodna i uspješna. Potvrđeno je zajedništvo i uspješno vođenje podružnice, te je dana puna podrška vodstvu Središnjice na čelu s gđom Kajom Pereković i Jurom Knezovićem. Izlaganje predsjednice burno je pozdravljeno uz izražaje žaljenja da iz zdravstvenih razloga više ne će moći voditi Društvo. Također je jednoglasno prihvaćen prijedlog, da se na idućem Saboru za predsjednika predloži gosp. Jure Knezović, kao čovjek koji je s predsjednikom Kajom Pereković izborio mnogo toga što je članovima Društva uvelike poboljšalo njihova prava i životni standard. Na kraju su izabrani izaslanici za idući Sabor, novo predsjedništvo, a ponovno je Ivan Rudec biran predsjednikom podružnice. Opuštanje i veselje nastavljeno je na domjenku u restoranu Zvonimir.

Ponovno je, 13. svibnja, upriličeno hodočašće u Bleiburg. Ponavlja se, nažalost, nepravda prema nama koji živimo u provinciji, jer oni koji su u Zagrebu imaju besplatan prijevoz do Bleiburga, a ostali se moraju snalaziti kako znaju. No, mi smo uporni, organizirali smo se, jer smo tim putevima prolazili i 1945. i nikakve mjere nas ne će spriječiti da tamo odlazimo dok smo zdravi i živi. Svi smo sretni što smo bili na do sada nedoživljenoj i svečanijoj komemoraciji na bleiburškoj poljani. Mnoštvo hodočasnika, svećenika, te iskrena i nadasve nadahnuta propovijed svećenika, fra Nikole Mate Rošića, kao i predstavnika Hrvatskog sabora, čije riječi su nam dale novu snagu i optimizam za bolje dane naše Domovine. Na povratku smo navratili na groblje u Mariboru do grobnice naših suboraca, kao i do križa u Maceljskoj šumi, gdje su položeni vijenci, zapaljene svjeće i obavljena molitva.

U spomen i sjećanje na Bleiburg i križne puteve Hrvatske vojske i naroda u svibnju 1945., okupilo se 15. svibnja 80-tak članova i prijatelja kod spomenika hrvatskim domobranima 1941-1945. na gradskom groblju u Brodu. Položeno je cvijeće, zapaljene svjeće, a molitvu uz vjerski obred vodio je gvardijan franjevačkog samostana, pater Egidije Biber, koji je veoma zorno povezao događanja hrvatskog naroda u povijesti, a posebno zbivanja u svibnju 1945. Posebno nas je obradovalo što je s gvardijanom došla i skupina učenika Klasične gimnazije.

Sada se pripremamo za odlazak na Jazovku, a ovih dana ćemo početi odlaziti u lječilište Bizovac, jer te odlaske članovi radosno prihvaćaju, pa je autobus redovito popunjeno jedan dan u tjednu tijekom naredna tri mjeseca, pa se članovi nakon toga mnogo bolje osjećaju i lakše dočekaju zimske dane. Sve nabrojano i ukratko opisano govori, da ljudi treba okupljati i organizirati, jer im je u zajedništvu ljepše i bolje se osjećaju, pa manje razmišljaju o svojim bolestima i godinama.

ŠESTA IZBORNA SKUPŠTINA HDPZ-A PODRUŽNICE OSIJEK

Na redovitoj izbornoj skupštini osječko-baranjske podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, za novog je predsjednika Podružnice velikom većinom glasova izabran Zdenko Kolčić. U nazočnosti predsjednice Hrvatskog društva političkih zatvorenika Kaje Pereković i predsjednika Međunarodne udruge bivših političkih uznika, Jure Knezovića, te Andrelke Franičević, predsjednice Nadzornog odbora Društva i gostiju iz podružnice Požega na čelu s predsjednikom Jozom Nosićem, na skupštini je sudjelovalo 148 od 502 člana Podružnice, jedne od brojnijih u Hrvatskoj.

Predsjednica Kaja Pereković upozorila je na teško socijalno stanje političkih zatvorenika, te na činjenicu kako im još nije isplaćena odšteta za vrijeme provedeno na robiji.

Upravni odbor Podružnice Osijek predložio je izbornu listu na kojoj se za novog predsjednika predlaže Zdenko Kolčić, većina dosadašnjih članova predlaže se za reizbor. Izboru Zdenka Kolčića oštrosno se suprotstavio dosadašnji predsjednik Podružnice Ivica Krnjak, koji se iznovice kandidirao, predlagao promjene Poslovnika, te čak i vikao na pojedince da ne glasaju protiv njegovog prijedloga. On je podnio protulistu, ali su predloženi kandidati javno odustajali od te kandidature. Pravo izvješće o radu u svome mandatu nije podnio, nego je u svom "izvješću o radu podružnice", koje je zapravo više bilo polusatni politički govor, Ivica Krnjak rekao daje u protekle dvije godine održano 30-tak jalovih sastanaka koji nikad nisu uspjeli riješiti osnovne probleme u životu političkih zatvorenika. Ocijenio je da su i osječki i zag-

rebački Upravni odbor bili pretromi. Upozorio je na nužnost donošenja zakona o lustraciji, te kako je "vrijeme da se račisti s djelovanjem ostataka bivše UDBE i vidi tko radi za hrvatske interese, a tko protiv njih". Financijsko izvješće podnijela je Ljubica Verić, a izvješće Nadzornog odbora podnio je Zlatko Valašek.

Skupština je izvješća jednoglasno prihvatile. Na kraju za predsjednika osječko-baranjske podružnice nije izabran Krnjak, nego je velikom većinom izabran Zdenko Kolčić. Izabrani su i sljedeći članovi Upravnog odbora: Antun Panić, Stjepan Galošević, Vencel Lasić, Ljubica Verić, Ante Smoljo, Josip Novoselac, Slavko Kudrna, Franjo Buljan i dr. Tomislav Lukčević, a za Nadzorni odbor: Zlatko Valašek, Matija Vorgić, i Duško Krtić. Načočni članovi su zbog otezanja rada već bili zamoreni, ali im se na discipliniranoj istrajnosti svakako treba zahvaliti, jer demokracija je i procedura, koja iziskuje vrijeme i živce, pa ako to ima, većina na koncu može potvrditi svoju demokratsku moć, što je i učinila.

Skupština je dala Upravnom odboru mandat da umjesto trojice kandidata s dopunske liste kooptira trojicu članova upravnog odbora, poštujući regionalnu zastupljenost. Sabornici za 6. Sabor HDPZ-a također su izabrani. Na konstituirajućoj sjednici za dopredsjednika Podružnice izabran je Vencel Lasić, za tajnika Franjo Buljan a za rizničarku Ljubica Verić.

Upravni odbor

PONOVNO ANTISEMITIZAM U HRVATSKOJ - ZAR JE OVO MOGUĆE?

U skladu sa Zakonom o informiranju molim da u sljedećem broju glasila Politički zatvorenik objavite sljedeće:

U glasilu Politički zatvorenik br. 111, lipanj 2001., gospoda Kaja Pereković objavila je članak pod naslovom PONOVNO VERBALNI DELIKT - ZAR JE OVO MOGUĆE? u kojem navodi između ostalog da su joj prošli srsi zbog sadržaja dopisa upućenog bivšim članovima uredništva glasila HRVATSKI DOMOBran. O čemu je riječ?

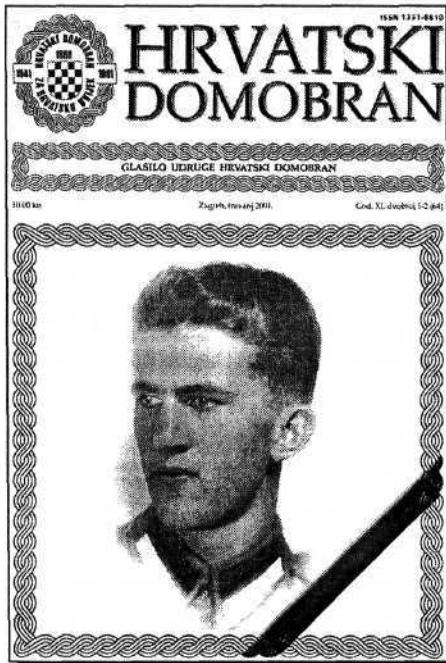
Svi članovi udruge HRVATSKI DOMOBran dužni su pridržavati se Statuta i Programske načela udruge kao i odluka Izvršnog odbora i Skupštine udruge.

No za glavnog i odgovornog urednika glasila HRVATSKI DOMOBran, g. Darka Sagraka to ne vrijedi. Zašto? Izvršni odbor URV H.D. na sjednici održanoj 26.1.2001. imenovao je novo uredništvo glasila te opomenuo D. Sagraka da se mora pri uređivanju glasila pridržavati Statuta udruge, a ne uređivati glasilo suprotno istom.

Međutim, Sagrak iskorištava nenadanu smrt predsjednika Hrvatskog domobrana Vladimira Šklopana te u dvobroju 1-2/2001. navodi staro smijenjeno uredništvo: Zvonimir PUŠKAŠ, Božidar SPITZER, Mladen GRGAC i Stjepan HERCEG te objavljuje članak NAPOMENA UREDNIŠTVA: JOŠ O DR. ANTI PAVELIĆU, te time zloupotrebljava položaj i ovlasti.

Kao član novog uredništva i Izvršnog odbora 25.IV.2001. uputio sam dopis bivšim članovima uredništva s molbom da se izjasne o sudjelovanju izdavanja glasila 1-2/2001. S g. D. Sagrakom sudjelovaće samo Stjepan Herceg. No, što je sporno? Sporno je pisanje D. Sagraka o bezgrješnosti dr. Ante Pavelića. Sagrak navodi "Nam čovjeka bez mana i poroka. Erare humanum est (griješiti je ljudski), te da nitko nije savršen. To vrijedi, naravno i za Poglavnika, itd te navodi da Židovi koji su bili suđeni i odvedeni u Jasenovac na izdržavanje kazne, imali su također privilegirani položaj jer je lokalna uprava u logoru bila u rukama Židovaitd.

S prednjim slaže se i Časnički klub 242, Zagreb, Sveti Duh 26 te se ogradije i napada Darka Škrinjara i njegovo pismo članovima uredništva.

Zar je ovo moguće?

Zar su neki izgubili pamćenje i dostojanstvo? Zar ne znaju za rasne zakone NDH temeljem kojih su 1941. g. nedužni civilni, žene, djeca, starci s v i Židovi prisilno odvedeni u logore smrti, a sva imovina im je oduzeta, te daje oko 80 % Židova bez suda pogubljeno.

Blaženi nadbiskup dr. Alojzije STEPINAC i predsjednik BK NDH dokazao se kao zaštitnik proganjениh Židova i Srba. Prosvjedovao je protiv zločina i rekao je Paveliću: "Čemu to? Protivi se kršćanskom moralu. Poglavnice, lupite šakom po stolu i otvoreno recite Nijemcima i Talijanima da ovako dalje ne ide. Ovo je sramota ljaga i zločin, koji vapije u nebo za osvetom, kao što je i čitav jasenovančki logor sramotna ljaga za Nezavisnu Državu Hrvatsku." Poznavao je sve zločine četnika, partizana, Nijemaca i Talijana, kao i ustaša. Katolički episkopat na sastanku u Zagrebu 16.-20.XI.1941. zgrozio se nad izvješćima mostarskog biskupa fra Alojzija Mišića o izvršenim zvjerstvima nad Hrvatima i Židovima počinjenih od svih vojska. 26.V.1943. nadbiskup Stepinac odlazi u Rim gdje predaje svu dokumentaciju o ratnim zločinima učinjenim od pojedinih vojska u NDH. Isto tako po dolasku komunista na vlast HBK donosi Poslaniču i protest protiv zlodjela i masovnih ubojstva počinjenih od komunista, kao i preoravanja svih grobnih polja i grobova poginulih pripadnika Hrvatske vojske (koja se zapuštena, preorana i neoznačena; takova se nažalost nalaze i danas u Zagrebu, Mirogoju). Stepinac upućuje dopise predsjedniku vlade FRH dr. Bakariću i predsjedniku države Titu. Kao što je

rezultat bio ništavan kod dr. Pavelića, tako je rezultat bio negativan i u FRH. No, razlika je što njie uhićen od dr. Pavelića, već od Tita.

Jedno od temeljnih potreba Hrvata sva-kako je potreba okretanja (odmah) prema budućnosti, uz ocjenu stanja u kojem se nalazimo. Mi smo zarobljenici prošlosti koju moramo dati povjesničarima na istraživanje. No neke će prije trebati izlječiti da bismo izbjegli ponavljanje povijesti. Kod Alzheimerove bolesti, živčane degenerativne nakupine poplave cijeli mozak bolesnika, te oni posve izgube pamćenje i dostojanstvo. Za takove je najbolje da nas ne ometaju i da što prije umru. Trebamo se duboko zamisliti nad tekstovima Darka Sagraka i izjavom Vinka Po-sedela, te na reagiranja Kaje Pereković. Njemačke TV postaje svaki tjedan donose originalne snimke iz razdoblja od 1933 do 8.V.1945. Objektivno pokazuju filmove stradanja Židova od dolaska Hitlera na vlast, razna strijeljanja, zarobljeničke lo-gore i izjave slučajno preživjelih.

Začudo ima i preživjelih iz postrojba SS-a koji su upravljali logorima. Hrvatska TV morala bi svaki tjedan isto tako prikazati što se to događalo od 1933. do 1990., odnosno do 1995., kada su ljudi smrtno stradali isključivo zbog toga što su bili druge vjere, naroda, boje kože i uvjerenja. Nijemci ne žele da im se povijest ponavlja i najstrožje osuđuju svaki rasizam. Nitko nema prava opravdati ljudske mane i nesavršenstvo dr. A. Pavelića koji "ima pravo pogriješiti" i tom "pogrješkom" usmrtiti oko 80% Židova u Hrvatskoj u tvornicama smrti. To smo čuli i od nadbiskupa dr. A. Stepinca koji je Meštroviću u Rimu 26.V. 1943. rekao, "Zbogom, po svojoj pri-lici se više nećemo vidjeti. Ili će me nacisti ubiti, ili komunisti kasnije."

No, ipak mi nije jasno kako se mogu ovako ponašati vjernici koji redovno idu na sv. misu, isповijed i pričest. Zar misle da im se takovo ponašanje može oprostiti? Gospode, ne oprosti im, jer farizeji znaju što čine! A da se URV HRVATSKI DOMOBran kao i svim slučajno preživjelim pripadnicima Hrvatske vojske sačuva zasluzeni ugled, vjernost i čast koja nikada nije narušena, budući je hrvatski vojnik poštovao sve međunarodne zakone, konvencije i odredbe, te da se na domobranstvo ne nabacuje blatom iz vlastitih redova predao sam kaznenu prijavu radi kaznenog dijela iz čl. 174 st. 3 i dr. KZ-a, Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu.

Dipl. ing. Darko Škrinjar

SJEĆANJE NA IVU KOZARČANINA

(14.10.1911. - 4.2.1941.)

Bilo mi je deset godina. Moja se obitelj, konačno, skrasila u Zagrebu, gdje smo stanovali zajedno s djedom i bakom. Jednog dana, u mjesecu veljači 1941. (danas znam da je bio 5.) u djedovu sobu naglo bane moj otac uzrujano povikavši: "Ubiše ga kao psa!"

Migom bakinih obrva upozorena sam da izadem iz sobe, jer će se voditi razgovori neprikladni za dječe uši. Izlazeći, ipak sam uspjela registrirati da moj otac govori o jednome hrvatskom književniku.

Kasnije sam doznala da je govorio o Ivi Kozarčaninu, koji je ubijen pred vojarnom na Črnomercu.

Kasnije sam na studiju upoznala književno djelo Ive Kozarčanina, a dva-desetak godina kasnije susrećem u Samoboru djecu čovjeka kojeg "ubiše kao psa". Ne samo da ih susrećem, nego nas od prvog susreta vežu neke tajne niti, a danas mogu reći da Mariju i Ivu, kći i sina ubijenoga hrvatskog novinara, kritičara, pjesnika i priopovjedača ubrajam u svoje prijatelje.

To prijateljstvo otvorilo mi je vrata njihova doma. Tim prijateljstvom stekla sam povlasticu da uđem u njihov obiteljski "hram" gdje se čuva uspomena na njihova oca.

Duguljasta prostorija s pokućstvom iz radne sobe Ive Kozarčanina. Na oba bočna zida police s knjigama. Tu su sva izdanja Ivina (tiskana u Matici hrvatskoj). Tu je PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI (knjiga 131. donosi djela Ive Kozarčanina). Tu su prva izdanja Ivana Cankara na slovenskom (Ivo je prevodio Cankara). Tu su sva izdanja Matice hrvatske Ivinih suvremenika, a gotovo na svakoj knjizi osobna posveta. Tu su prva izdanja Krležinih djela iz tog razdoblja. Tu su srpski književnici, sve prva izdanja, djelomično na cirilici. Za nas Samoborce značajna je i mala zbirka Bogumila Tonija ISKRE I PLAMENI iz 1933., s originalnom posvetom Ivi Kozarčaninu...

Buran je bio Ivin život. Čak mu ni u smrti nisu dali mira (1945. izvađen je iz grobnice u arkadama, ali kasnije, na intervenciju Vladimira Nazora i vraćen). Međutim, u ovom malom prostoru, u ovom malom svetištu obitelji osjeća se neki posebni mir. Osjeća se zgušnuti fluid neiskazane ljubavi, nepotrošenih nježnosti, neispunjениh mladenačkih obećanja, neutažene očinske zaštite. U ovoj je sobi

Piše:

Ranka Novosel

prisutna sva ona izgubljena ljubav, a u Marijinim očima zrcale se suze neutažene čežnje za ocem. Ta se čežnja osjeća i u njezinim riječima i u cijelome Marijinom biću. Koliko je tek ona prisutna u sinovljevom, možemo samo naslućivati, tim više što je sin rođen dva mjeseca nakon očeve pogibije.

Molim Mariju da izabere pjesmu koja joj je najmilija. Ona izabire pjesmu koja u rukopisu ima naslov OČEVA USPAVANKA KĆERI, a u zbirci pjesama "Mrtve oči" tiskana je pod naslovom USPAVANKA

*Zamro je vjetra huk. Crna ruka noći
tamno vino toči u tvoje plave oči.*

*Šuti drevna šuma. Iz šarenih cvjetnih veza
maše ti lisnatom granom bijela sestra
breza.*

*Sitne te ptice slave u rosnu sagu lista.
Kosu ti sjajem kiti sunčana zraka čista.
Pred tvojim dragim životom krvave
ljudske stope.*

*Bojim se za tebe. Spavaj. Divlje kiše
škrope.*

Marija me upozorava i na pjesmu UTJEHA, a posebno na stihove:

*"Kad čuješ da me nema, ne zaboravi da
sam te volio više od života. Lažu
koji kažu daje tako moralno biti."*

Ostajemo pod dojmom pjesnikove videovitosti!

Iz donjeg dijela posebnog ormara Malena (Marijin nadimak) vadi kutije s rukopisima. Otkrivam cijelo bogatstvo za nekog povjesničara književnosti što će se još pozabaviti Kozarčaninovim djelima. Vadimo iz kutije rukopis romana "Sam čovjek", pisan olovkom sitnim, sitnim rukopisom. Kozarčanin je objavio dva romana: ovaj spomenuti i "Tuđa žena". No, kutija skriva i još neobjavljene stvari iz književne kritike, kojom se također bavio. Nailazimo na prikaz desetorice dječjih pisaca, između dva rata.

Pomno spremamo rukopisnu građu u donji dio ormara. Gornji pak dio ima police zaštićene stakлом koje čuvaju predmete osobne uporabe pokojnog im oca. Brižna im je ruka spremila očale, očevu olovku, guminicu za brisanje. Još duhanom miriši lula koju je pušio. U posebnoj kutijici vjenčano prstenje učiteljice Marije Bengez i Ive Kozarčanina koji podariše život djevojčici i dječaku i krstiše ih svojim imenima - Marija i Ivo.

Na kobni trenutak u svetištu obitelji Kozarčanin, podsjeća ih posmrtna maska njihova oca. Položena na posebno mjesto, umotana u košulju u kojoj je ubijen. Sve pak zajedno ovija naša trobojnica skinuta s vjenca Društva hrvatskih književnika.

Ostajem tronuta pred svakim predmetom ovoga obiteljskog svetišta. Odajem poštovanje i ubijenom pjesniku, ali i djeci koja na ovakav način i s tolikom ljubavi čuvaju uspomenu na oca.

U povodu 58. god smrti Gradska knjižnica Samobor i Matica hrvatska Samobor prirediše književnu večer kao oblik poštovanja čovjeku koji je ubijen u naponu stvaralačkog rada. To je naša obveza prema ubijenom, prema njegovoj djeci koji su naši sugrađani, a i prema supruzi koja je svoje zadnje dane provela u Samoboru kod sina.

Tom je prigodom o književnom djelu Ivana Kozarčanina govorio prof. dr. Marko Samardžija.

Ovaj prikaz završit će u svjetlijem ozračju navodeći pjesmu iz Ivine zbirke pisane za djecu:

SVIRAM USVIRALU

*U zlatni dan, u ljetni dan
vjetar livade dira.*

*Modri se lan, sav radostan.
Moja svirala svira.*

*U zlatni dan na trudni dlan
spušta se sunčeva lira.*

*Izadi van, kao kroz san,
moja svirala svira.*

Ušutjela je Ivina svirala, ali se njezin zvuk čuje sve do danas, a čuvajući ga čuvamo i uspomenu na prerano preminulog književnika Ivu Kozarčanina.

PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (6.)

DRUGU TANAITSKU PLOČU s mlađim nadpisom iz godine 220. po Kristu Latyšev je u svojoj knjigi objavio na stranici 237. pod brojem 430. Ta pločaje od bijelog mramora (sada 0,71 m., 1. 0,53), izpisana na obje strane. Prije, kad je kamen bio mnogo veći, na drugoj strani bila je izpisana nadpis neprekinuta popisa članova družtva (Latyšev ovaj popis u svojoj knjigi donosi pod brojem 441.), a kada je kasnije kamen od vremena oštećen ili hotimice odlomljen, ovaj nadpis (s popisom članova družtva) napisan je na stražnjoj strani i za razliku od nadpisa na desnoj strani ovaj na stražnjoj je ostao neoštećen. Zatim je kamen ponovno razbijen u četiri dijela, koja se ipak čvrsto drže skupa. Nadpis sa stražnje strane pomjivo je napisan i sada je također dobro čitljiv. Kamenje 10. rujna 1853. odkrio Leontjev. Smješten je na čuvanje u carski Muzej u Petrogradu (danas se čuva u petrogradskom muzeju Ermitaž).

Spomenuti mlađi tanaitski nadpis također sam objavio u listu "Poljica" (god. V., br. 1./5.-1980., str. 25.). Sada ga u nastavku ponovno objavljujem:

Piše:

Mato MARČINKO

U ovomu nadpisu (redak 8.) ime HRVAT pojavljuje se u grčkomu preobliku **Horōathos**.

Ruski prijevod gornjega nadpisa objavio je Latyšev na stranici 238. svoje knjige. Tekst nadpisa u prijevodu na hrvatski glasi:

Dobra vam sreća. U doba vladanja cara Reskuporida, sina velikoga cara Sauromata, i Zenona Fanejeva poslanika cara Reskuporida i u doba Hofarija Sandarzijeva, Babe Baoraspova, Niblobora Dosimoksarthova, HOROATA Sandarzijeva arhonata Tanaitskih, Hofrazma Forgabakijeva, ja Bazilid Theonikov helenarh, obnovio sam sajmisti trg na vlastiti trošak, obnovio gradu i trgovcima s nadstojnicima (nadzornicima) Zinonom Fanejevim, Farnoksatom Taurejevim, Faldaranom Apolonijevim, i graditeljima Dofantom Neopolovim i Aurelijem Antoninom, Navakom Menakovim. U 517. godini.

Isti tekst preveo je s grčkoga izvornika Augustin Š. Pavlović. Taj sam prijevod objavio u hrvatskoj književnoj reviji "Marulić" (br. 3./1990.) i u svojoj knjigi **Indoiransko podrijetlo Hrvata** (Zagreb 2000., str. 244.). On glasi:

Kad je vladao kralj Reskuporid, sin velikoga kralja Sauromata...a Hofarno, sin Sandarzijev...i Horoath, sin Sandarzijev, bili arhonti Tanaićana...ja Bazilid, sin Teonikov, helenarh, opremivši sajmisti trg na vlastiti trošak, obnoviv ga gradu i trgovcima...u godini 517.

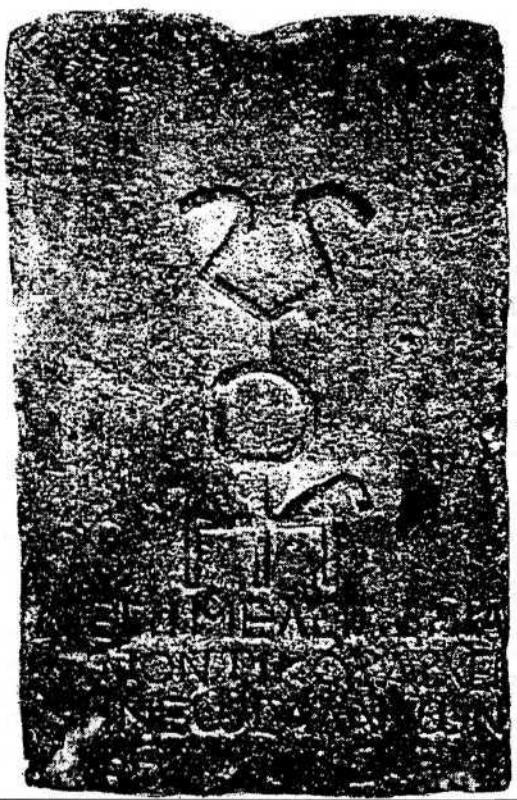
Godina 517. po bosporskom vremenu odgovara godini 220. po Kristu. Tada je bosporskem državom vladao kralj Reskuporid, sin velikoga kralja Sauromata (= Hrvata). Zašto se u ovom nadpisu Reskuporidov otac kralj Tiberije Julije Sauromat (= Hrvat) naziva velikim? Možda mu je izričaj **veliki kralj** bio službeni kraljevski naslov. A možda je nazvan velikim zbog velikih djela što ih je učinio. Ako je ono prvo, značilo bi da je on bio vrhovni vladar u državi sastavljenoj od autonomnih jedinica na čelu kojih su bili vladari s naslovom kralja.

U gornjemu nadpisu Reskuporid, sin velikoga kralja Sauromata, naziva se samo kraljem. U knjigi V.F. Gaidukeviča **Bosporsko carstvo** (Akademija nauka CCCR, Moskva-Leningrad 1949., str. 429.) Reskuporid (Sauromat II.) naziva se carem, što bi odgovaralo naslovu **veliki kralj**. Na temelju toga zaključujem, da su bosporski vladari imali naslov veliki kralj.

Sudeći po sadržaju nadpisa, grad Tanais je u doba kralja Reskuporida imao položaj slobodne luke. Gradom su upravljali dvojica Sandarzijevih sinova: Hofarno i **Horoat**. Sva su ta imena indoiranskoga podrijetla. Ime Horoat dokazuje, da su i Sandarzije i Hofarno bili tanaitski Hrvati. Hofarno i Horoat su bili poglavnici (arhonti) tanaitskih Hrvata. Budući da se i po njima označuje vrijeme nastanka nadpisa, dokaz je da su oni u Tanaisu bili vrhovna vlast. Njima je bio podređen i glavar grčke trgovacke kolonije u Tanaisu helenarh (arhont ili vođa Helena) Bazilid, sin Teonikov.

№ 430.	TITULI AEDIFICIORUM.	237
	ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ	
1	ΕΠΙΒΑΣΙΛΕΙΡΗΣΚΟΥΠΤΟΡΙΔΙΥΙΩΝ	
5	ΜΕΓΑΛΟΥΒΑΣΙΛΕΩΣΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥΚΑ-	
	ΖΗΝΩΝΦΑΝΝΕΩΝΠΡΕΣΒΕΥΤΗΒΑ-	
10	ΣΙΛΕΩΣΡΗΣΚΟΥΠΤΟΡΙΔΟΣΕΣΚΑΙΧΟ-	
	ΦΑΡΝΟΥΣΑΝΔΑΡΖΙΟΥΣΒΑΒΟΣΒΑΙΟ-	
	ΡΑΣΤΠΟΥΣΝΙΒΛΩΝΒΡΟΣΔΟΣΥΜΟΣΑΡ-	
	ΦΟΥΣΧΟΡΟΛΑΦΟΣΣΑΝΔΑΡΖΙΟΥΛΡΧΟΝ	
15	ΤΕΣΤΑΝΑΕΙΤΩΝΣΧΟΦΡΑΖΜΟΣΦΟΡΓ-	
	ΒΑΚΟΥΒΑΣΙΛΕΙΔΗΣΦΕΟΝΕΙΚΟΥΕΛ-	
	ΛΗΝΑΡΧΗΣΕΣΑΡΤΙΑΣΤΗΝΑΓΟΡΑΝ	
	ΕΚΤΗΝΙΔΙΩΝΑΝΑΛΛΜΑΤΩΝΑΠΕΚΑ	
20	ΤΕΣΤΗΓΑΤΗΠΟΛΕΙΚΑΙΤΟΙΣΕΜΠΟ-	
	ΡΑΙΓΔΙΑΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝΖΗΝΗΝΑΦΑ-	
	ΙΣΕΩΣΣΦΑΡΝΟΣΑΡΦΟΣΤΑΥΡΕΟΥ	
	ΦΑΛΔΑΡΑΝΟΣΑΠΤΟΛΛΑWNΙΟΥΚΑΙ-	
	..ΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝΔΙΟΦΑΝΤΟΥΝΕ	
	ΟΠΟΛΟΥΚΑ.ΑΥΡΗΛΙΟΥΛΑNTWNF-	
	ΝΟΥΝΛΑYΑΚΟΣΜΕΥΑΚΟΥ	
	ΕΝΤΩ ΣΙΦ.	

Αγαθῆι τύχηι.
 Ἐπὶ βασιλεῖ Ρησκουπόριδι, νιψ
 μεγάλου βασιλέως Σαυρομάτου, καὶ [?] Ζήνων Φάννεως πρεσβευτῆς βασιλέως Ρησκουπόριδος, καὶ Χεράρνου Σανδαρζίου, Βάζος Βασιράσπου, Νιβλεζωρος Δεσμυζέρθου, Χεράζους Σανδαρζίου ἔργοντες Ταναιτῶν, Χεράζους Φεργάζ[ά]κου, Βασιλεὺς θεονείκου Ελληνάρχης ἔργοτίσκες τὴν ἀγροτὴν εἰς τῶν ιδίων ἀναλωμάτων ἀπεκάτεστα[σ]α τῇ πόλει καὶ τὰς ἐπό-
 [ριας] διὰ ἐπιμελητῶν Ζήνωνα Φά[ν]-
 νεως, Φεργάζερος Ταναιτῶν,
 Φαλδάρανος Απόλλωνίου καὶ
 [άρχιτεκτόνων Διεργάτου Νε-
 στόλου καὶ [?] Αύρηλιου Αντωνεί-
 νου, Νεύακος Μενάκου.
 Ἐν τῷ ζῷ.

Ploča sa znakom cara Sauromata II.
(Kerč, Arheoložki muzej)

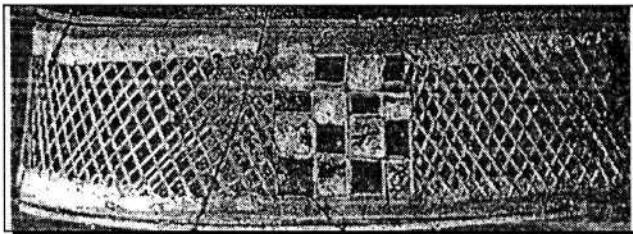
Vraćamo se prvoj Tanaitskoj ploči odnosno starijemu tanaitskomu nadpisu, koji je Latyšev objavio u svojoj knjigi na str. 261. pod brojem 445, jer su se pojavili novi prijevodi toga nadpisa - Mihovila Lovrića i Radoslava Katičića.

Povjestnik Mihovil Lovrić (1897.-1976.), koji se podpisivao i starim obiteljskim patronimom (prezimenom izvedenim po otčevu imenu) Mitjel Yošamya, ostavio je u rukopisu monografiju o podrijetlu Hrvata. Odlomak iz te monografije, u kojem je i prijevod starijega tanaitskoga nadpisa, objavilo je "Hrvatsko slovo" (god. V, br. 203., 12. ožujka 1999., str. 13.). U tom odlomku Mihovil Lovrić piše:

"Prvotno su Hrvati možda bili uz more već prije Grka: naš prvi karirani grb iz god. 1650. pr. Kr. je u palači Yadnana na otoku Cipru, a na susjednoj sirijskoj obali su klinopisi indoarijskih Mitana na praeziku **hurrwuhe** u XIV. st. prije Krista."

"Kada su - nastavlja Mihovil Lovrić - u Kristovo doba Iranohrvati stigli na Azov i Crno more, već su u indoijanskoj baštini donesli dio pomorskih naziva dosad očuvanih u čakavaca... (...) Grčke ploče na Azovu su prvi dokumenti o Hrvatima u Evropi i kamen temeljac naše rane povijesti... to su službeni nadpisi Sarmatskog kraljevstva oko god. 200. na javnim dr-

žavnim zgradama lučkoga grada Tanaisa na Azovskom moru, a nedavno su blizu našli karirani hrvatski grb iz II. stoljeća."

Hrvatski grb na jednoj posudi iz II. st. po Kristu nađenoj na ušću Kuhana (ant. Hypanin) u Azovsko more.

U istom odlomku o tanaitskim pločama Mihovil Lovrić piše: "Ploče su iz doba našeg kralj a Tiberija Julija Sarmata (175.-211.), saveznika rimskoga cara Septimijsa Severa (193.-211.). Starija manja ploča (treba biti: Mladja manja ploča - nap. M.M.) iz gradske vijećnice navodi **Sandarsios Horoathos archon Tanaiton** (Hrvat Sandarzio gradonačelnik Tanaisa)... Druga veća ploča na državnom parlamentu je još važnija za nas: tu doslovce piše **Synodos Horouathon t.j. Hrvatski sabor** (= naš antički parlament), što znači da uz Azov tada već živi cijeli narod Iranohrvata... Jasno su zapisana iranska i grčka imena naših sabornika, izbor predsjednika skupštine, zapisničara, ravnatelja gimnazije, svećenika i plemića t.j. temeljni državni ustroj antičke Hrvatske na Azovskom moru, a uvodnik **Bože Svevišnji** već upućuje na rano kršćanstvo."

ΦΕΩ ΥΨΙΣΤΟΥ.	ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΙΟΥΑΝΟΥ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ	
ΦΙΑΟΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ ΕΥΣΕΒΕΟΥΣ,	Η ΣΥΝΟΔΟΣ
Η ΠΕΡΙ ΙΕΡΕΑ ΙΟΥΑΝΟΥ ΣΑ ...ΧΔΟΥ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΥ	
ΧΟΡΟΥΛΑΘΩΝ	ΚΑΙ ΣΥΝΑΓΟΓΟΝ ΑΡΔΑΡΙΣΚΟΝ
ΣΥΝΕΓΕΔΕΜΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΑΓΑΘΩΝ ΔΙΑΤΟΡΑΝ ... ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ	
ΚΑΙ ΠΑΡΑΦΙΛΑΓΑΘΩΝ ΧΟΦΡΑΣΜΩΝ ΦΩΡΤΑΒΑΚΟΥ ΚΑΙ ΜΕΑΝΙΖ-	
ΚΑΡΧΕΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΕΝ ΒΑ-	
ΣΙΑΣΙΛΙΑΝ ΘΕΟΝΕΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΤΤΑΝ ΗΡΑΚΑΕΙΔΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	
ΣΥΝΟΔΟΥΣ	ΟΙ ΑΟΠΟΙ ΦΙΛΕΣΙΤΑΙ
ΑΡΑΔΡΙΕΚΟΣ ΖΗ-	ΑΡΑΔΡΙΕΚΟΣ ΖΗ-
ΝΟΙΟΣΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΟΥ ΛΕΙΜΑΝΟΣ ΦΙΛΑ
ΜΙΛΑΝΟΣ ΣΤΥΡΑΝΟΥ ΑΣΚΗΝΙΑΝΗΣ ΟΥΑΛΑΡΙΟΥ	
ΟΔΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣ ΑΥΓΕΙΚΟΥ	
ΙΚ	ΧΟΥ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ ΔΕΙΟΥ ΠΟΠΙΟΙΣ
ΔΑ ΗΡΑΚΑΙΑΣ	ΕΠΙΓΟΝΟΝ ΙΑΡΔΟ-
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ ΧΡΥΞ-	
ΡΩΤΟΣ	ΦΑΛΑΡΑΝΟΣ ΑΠΟΛΩΝΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ
ΝΟΥ ΚΑΛΟΥΣ ΑΘΗΝΙΟΥ ΚΟΦΑΡΝΟΣ	
ΤΡΥΦΩΝ ΑΝΑΡΟΜΝΟΥΣ	
ΧΟΡΟΘΡΟΥ ΘΕΟΤΟΡΟΥ ΥΨΙΑ-	
ΡΙΩΝΟΣ	ΔΙΒΑΛΟΣ ΦΑ
ΕΙΓΟΣ ΡΟ-	
ΔΙΓΟΝΟΣ ΗΡΑΚΑΙΕΙΔΑΣ ΑΤΤΑ	ΑΡΙΣ-
ΑΙΟΗΜΟΣ ΤΟΥ ΔΕΙΝΟΣ	ΑΧΟΣ ΣΑ
ΚΟΣ	ΦΙΑΟ
ΟΡΑΝ	ΖΩΦΙΝΟΣ ΒΕΛΑΙΚΟΥ
ΡΑΔΑ	ΦΑΔΙΝΑΜΟΥ
ΜΙ	ΜΑΣΤΟΥ
ΠΟ	ΟΣ ΑΡΑΡΙΣΚΟΥ
ΦΙΔ	ΝΟΙ ΧΑΡΙΤΟΝ
ΑΡΑΘΗΣ	
ΕΝ ΤΟ	ΕΤΕΙ ΚΑΙ ΜΗΝΙ ΛΩΩ

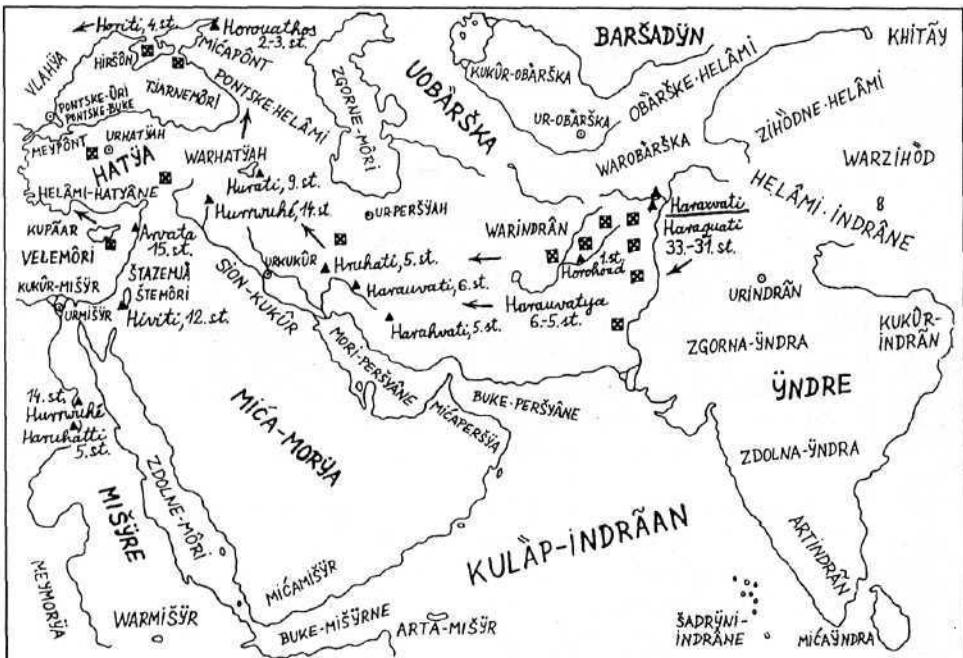
Prijepis grčke ploče o antičkim Iranohrvatima na Azovu oko godine 200. (Arheološki muzej St. Peterburg:
Tanais br. 445)

Gornji nadpis je Mihovil Lovrić s grčkoga na hrvatski preveo ovako (...? = oštećena nečitljiva mjesto; imena napisana velikim slovima = Iranci):

Bože Svevišnji,
udijeli blagoslov!
Za kraljevanja po-
božnoga kralja Ti-
berija Julija SAR-
MATA, prijatelj
rimskog Cara i
Rimljana, skup-
ština je potvrđila
(proglašila) Julija
SAHADA kao

čelnika Hrvatskog Sabora (= skupštine HRVATA)... i sabornike Ardariska Sinnegdemona i plemića Diagora... svećeni-ka HOFRAZMA FORGABAKA i čelnike mladeži Demetrija Apolonija i čelnika gimnazije Bazilija Theonika i bilježnika ATTA Heraklida u skupštini. Ostali sabornici: Ardarisko Zenodot, Demetrije..., LIMAN FID, MIDAK STI-
RAN, Asklepiad Valerije, (? plemić)... Demetrije, Menestrat Likisko... Diofant Deio, Poplios..., Heraklid nasljednik..., Demetrije, Afrodizije Hrizerot, FALDA-
RAN Apolonije, Filip..., Kalos Atenije, Kofarno..., Tripun Andromen (darovatelj?)...HRVATA, Theotim Psilarion,...(? svećenik) Evios Rodon, Heraklid ATTA, Aristodem...SAHAD..., prijatelj..., ZORTIN BELIK, RADA FADI-
NAM, ...Ardarisko,... Hariton Arathes... (dalje oštećeno). Dne... mjeseca Lo... (oštećeno).

Na temelju sadržaja nadpisa Mihovil Lovrić zaključuje: "Iz toga je jasno, daje odavno prije Slavena, na sjeverozapadu Crnoga mora od II.-VI. st. živio poseban primorski narod Iranohrvata, za koji većina neutralnih inozemnih iztraživača priznaju da su to rani predslavenski predci sada slaviziranih Hrvata. Sjedište im je luka Tanais na Azovu, tu imaju vijećnicu, gradonačelnika i parlament, gdje je već zasjedao ranohrvatski Sabor, a naša državna elita je uz iranosarmatski pisala i na grčkom... Zbog našeg života oko Azovskog mora i Krima, ovi su antički Hrvati već tada bar dijelom bili pomorci i ribari. Zato su Iranohrvati doseljeni na Jadran već prije Slavena donesli antičko pomorsko nazivlje iranogrčkog podnijela, a nisu sve to 'venecijanski romanizm' ...Naprotiv su svi ti iranohelenizmi u nas puno stariji od vukovskih balkanizama, pa bi bilo logičnije pobacati iz hrvatskoga te novonamet-

Zapisana imena Prahrvata s oznakom stoljeća i nalazi šahovnica u prednjoj aziji,
uz arhaični ranočakovski mjestopis iz Veyskih legendi
(Andrija-Željko Lovrić - "Hrvatsko slovo" od 24.IX.1999.)

nute vukovizme, kao stvarne jugoslavenske barbarizme."

Zaključke Mihovila Lovrića jezikoslovac Radoslav Katičić smatra neutemeljenim. On u svom članku *Zar doista grčki tekstovi o crnomorskim Hrvatima u kasnoj antičkoj?* piše:

"Radi se o dvije ploče s grčkim natpisima nađene u antičkoj grčkoj koloniji Tanaisu na ušću istoimene rijeke, današnje joj je ime Don, upravo na njegovoj delti, nasuprot mjestu gdje je danas grad Azov. O njima je riječ u tekstu objavljenom u 'Hrvatskom slovu', godina 5., br. 203 od 12. ožujka o.g. (1999.) pod naslovom *Pravoslavni bizantinizmi našega vukopisa. Ranoslavenski helenizmi i bizantski standard* kao 'odломak iz neobjavljene monografije' Mihovila Lovrića. Te su ploče nađene u prošlom (XIX.) stoljeću i čuvaju se u petrogradskom Ermitažu. Objavljene su u temeljnoj zbirci: Basilius Latyshev, *Inscriptiones regni Bosporani Graecae et Latinac... Petropoli 1890.* pod brojem 430 1 445, a onda opet, provjereni u svim pojedinostima, u *Corpus inscriptionum regni Bosporani* (CIRB), Moskva-Lenjingrad 1965., br. 1245 i 1277.

Autor toga teksta očito se nije pobliže pozabavio tim izdanjima jer piše kao da se radilo o inventarskim brojevima petrogradskog muzeja, a ne o brojevima pod kojima su natpisi s tih ploča objavljeni u Latijevljevoj zbirci. Za noviji Corpus očito i

ne zna. Pri tumačenju pak i prevođenju tekstova što su na tim pločama došli do nas nikako ne uzima u ozbir učeni komentar koji su izdavači dali uz njih. Što je pak od svega najgore, ni 'Prijevod grčke ploče o antičkim Iranohrvatima na Azovu oko godine 200. (Arheološki muzej St. Petersburg: Tanais br. 445)', ilustracija koja stvara dojam kao da se radilo o dokumentarnoj reprodukciji autentičnoga vrela prvoga reda, nije podudaran s danas mjerodavnom publikacijom, te odstupa od nje i u pojedinostima koje su bitne za tumačenje i ispravan prijevod tog natpisa.

Manji natpis (Latijev br. 430; CIRB 1245), koji potječe iz godine 220., postavljen je na spomen obnove gradskoga trga u Tanaisu. Pisanje tako lošim grčkim jezikom da nam u nekim potankostima ostaje i nerazumljiv. S njega citira Lovrić: *Sandarsios Horoathos archon Tanaiton* i prevodi to s 'Hrvat Sandarzio gradonačelnik Tanaisa'... Prema mjerodavnu izdanju, međutim, na tom mjestu piše: *Khōfdrnu Sandarziu, Bdbos Baiordspu, Niblōboros Dosymoxdrthu, Khorōathos Sandarziu, drkhontes Tanaeiton*. Tu se gramatički nesklapno, jer nabranjanje počinje u genitivu, a nastavlja se u nominativima, nižu osobna imena. Prevesti to valja: 'Hofarno, sin Sandarzijev, Babo, sin Bojoraspov, Niblobor, sin Dosimoksartov, Horoat, sin Sandarzijev, arhonti (glavari) Tanaićana'. Tu se očito nižu četiri osobna ime-

na kojemu je svakom dodano očeve ime u genitivu, formula uobičajena u grčkoj starini. Nigdje se tu ne javlja 'Hrvat Sandarzio, gradonačelnik Tanaisa', kako prevodi Lovrić, nego čovjek po imenu Horoat, koji je jedan od četiri glavara Tanaićana. Nema, dakle, tu ni dokumenta, koji bi izravno i nepobitno potvrđivao postojanje kasnoantičkih crnomorskih Hrvata ili bilo kako određivao etničku pripadnost stanovništva u gradu Tanaisu. Khorouthos je tu potvrđeno samo kao osobno, a ne kao narodno ime!

Još lošije стоји s Lovrićevim tumačenjem i prijevodom većeg natpisa (Latijev br. 445; CIRB 1277), kojemu on pridaje daleko veće značenje. To nije, kako se tamo objavljuje, ploča postavljena na 'državnom parlamentu', nego ploča koju je, vjerojatno u prvim desetljećima III. stoljeća kršćanske ere, postavio neki bogoslovni zbor. To, naime, a ne 'skupština', dakle ako se hoće i 'parlament', znači na pločama toga tipa iz grčkih kolonija na Azovskom moru riječ *sýnodos*. A zbor onih koji poštiju 'navišega boga' javlja se na više natpisa iz antičkoga Tanaisa, u svemu na njih 18. Taj se bog, ne zna se kako mu je bilo ime, poštovao još u Pantikapeju, prijestolnici Bosporskoga kraljevstva i u gradovima oko njega. To je sasvim nedvojbeno bio poganski bog, pa tu upravo ništa ne 'upućuje na rano kršćanstvo', kako nas uvjera 'odlomak iz neobjavljene monografije'. Nije istina da se na tom natpisu čita 'synodos Horouathon' tj. *Hrvatski sabor* (= naš hrvatski parlament), kako se citira, prevodi i tumači u 'odlomku', uostalom da se to mogne tako razumjeti trebalo bi stajati *synodos Khorouaton*, kako i jest navedeno u 'prijeisu', nego se, prema mjerodavnom izdanju, tamo čita: he synodos he peri (erea Iu) lion Ralkhadu kai patera s(y)nodu Khoruath(on) kaisynagogon Ardar(ra)kon (S)ynergem (u... tj. 'bogoštovni zbor oko svećenika Julija sina Rahladova i oca zbara Horuata...i okupljača (zbara) Ardaraka, sina Sinegdemova...' i *Khorouathos* je dakle osobno ime, a u oštećenom dijelu stajalo je iza njega očeve ime u genitivu, isto onako kako je sa svećenikom zbara što se spominje prije i s okupljačem zbara što se spominje poslije njega.

(nastavlja se)

Represivnost jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj 1945. (XI.)

Međutim, fragmenti u različitim dokumentima iz fondova OZN-e i *Javnog tužilaštva* dokazuju postojanje vojnih sudova i na prostorima s kojih nije sačuvana niti jedna presuda te kako je njihova djelatnost bila čvrsto uklopljena u jedinstveni jugoslavenski represivni sustav.

Primjerice, zanimljivo je kako s prostora *IV korpusne vojne oblasti* (Banovina, Pokuplje, Kordun, Žumberak)¹ nije sačuvana niti jedna presuda vojnog suda, te bi se na temelju tog moglo zaključivati kako vojni sudovi nisu djelovali na tom teritoriju, što je netočno. Naime, pojedina izvješća koja je nakon rata *Javni tužilac za Okrug Karlovac* upućivao Javnom tužioцу Hrvatske sadrže i kratke fragmente koji se odnose na djelovanju *Vojnog suda IV. Vojne oblasti* u Karlovcu.

Tako se u izvješću iz sredine srpnja 1945. g. navodi kako je na području Okruga Karlovac "u smislu uputstva Javnog tužioca D.F.J. za organizaciju i rad J.T. i raspisu Javnog tužioca Hrvatske od 3. VII. 1945 ... provedena je podpuna unutarnja reorganizacija ovog tužišta" te su osnovana tri odjeljenja, ali "posebno vojno odjeljenje i odjeljenje OZN-e (čl. 7 cit. Upustva) nijesu osnovana, nego sve poslove, koji spadaju u djelokrug ovih odjeljenja, vodi sam tužilac lično"².

Zatim se ukratko izvještava o djelovanju represivnog sustava na području Okruga Karlovac, koje sadrži i djelovanje narodnih sudova, sudova za zaštitu nacionalne časti i vojnih sudova, te se između ostalog navodi: "Zanimanje publike za krivične pretrese je vrlo veliko, osobito pred sudom za zaštitu nacionalne časti, pa je tako dvorana, u kojoj se sudjenje održava, premalena i ne može primiti svu publiku, to se u važnijim predmetima tok

Piše:

Dr. Josip JURČEVIĆ

glavne rasprave prenosi zvučnicima, koji se instaliraju na raznim dijelovima grada (...) Za izvršenje kazne prisilnog rada po presudama suda o zaštiti Nacionalne časti brine se Narodni Okružni sud, te se ova kazna za sada izvršuje u logoru u Buzetu kraj Gline, skupa sa licima osudjenim na prisilni rad po vojnim sudovima"³.

Javni tužilac za Okrug Karlovac naveo je sljedeće glede djelovanja samog vojnog sudstva na području svoje nadležnosti: "Pošto po najnovijim uputstvima po svim predmetima koji su u toku kod vojnog suda, a tiču se civilnih lica, vodjenje istrage, podizanje optužnice i zastupanja na glavnim raspravama preuzima javni tužilac, to je tako postupljeno kod Vojnog suda IV. Vojne oblasti u Karlovcu. Samu pak istragu i protiv civilnih lica vodi vojni islednik, a po danim uputstvima javnog tužioca, koji protiv ovakvih lica podiže optužnicu i istu zastupa na glavnoj raspravi".⁴

Zaključno je naveden i podatak: "Kod Vojnog suda IV. Vojne oblasti u Karlovcu podignuto je do sada protiv *civilnih lica* (n. a.) 134 optužnice, a danom 18. jula nalazilo se je u pritvoru kod istog 58 lica (...) Pošto radi na potpuno zadovoljstvo i donosi svoje presude saobrazno zakonskim propisima to nisam imao razloga da protiv i jedne presude uložim žalbu".⁵

U isto je vrijeme i *Javni tužilac Banije*, čije je sjedište bilo u Petrinji, uputio slično izvješće Javnom tužiocu Hrvatske⁶, u kojem je uvodno naglasio: "U zadnje vrijeme osjeća se poboljšanje političke si-

tuacije na okrugu", a kao prvi argument koji je tome pridonio navodi se kako je "kažnjavanjem ratnih zločinaca (misli se na osobe hrvatske nacionalnosti, što će biti jasno iz nastavka izvješća, op. a.) izbijen ... četničkim agentima argumenat iz ruku za razbijanje bratstva i jedinstva. Naročito dobro su odjeknuli javni procesi za kažnjavanje ratnih zločinaca"⁷.

U vezi djelovanja sudova za zaštitu nacionalne časti naglašeno je kako su sve rasprave bile javne "i narod je masovno prisustvovao", a u "Sisku je bilo prisutno oko 3000. osoba", no "odluka suda o kazni u svim, osim u jednom slučaju, od naroda su bile tumačene kao dosta blage, naročito za Soldu vjeroučitelja i Gavrilovića (Đuru, industrijalca, op. a.), kao i za oba slučaja u Sisku (osuđeni su bili bivši zapovjednik HSS-ove zaštite - Mijo Jakopović i donačelnik Siska - Luka Pavelić, op. a.)".⁸

Međutim, prema izvješću javnog tužioca raspoloženje glede odluka vojnog suda bilo je posve drugačije, jer je "Vojni sud" (u Petrinji)⁹ "od 30. VI. do 19. VII." rješio "81 predmet. Od toga 66. lica na smrt", a "Vojni sud pri komandi grada Sisak (...) rješio je *oko* (n. a.) 10 slučajeva i to sve na smrt".¹⁰

Posebno je zanimljiv nastavak izvješća koji kratko i slikovito govori o okolnostima izvršavanja kazni i vrstama funkcionalnih značenja u koje je nova vlast iskoristavala i izvršenje kazni. Naime, javni tužilac je naveo sljedeće: "15. o. mj. na Grabovcu je izvršena javna likvidacija 8. bandita i to 2. na kaznu smrti vješanjem, a 6. streljanjem. Bilo je prisutno oko 1500. osoba. Narod je sa oduševljenjem primio osudu Vojnog suda. Govornici su bili predviđani povicima Narodnom sudu, brat-

1 *IV korpusna vojna oblast* obuhvaćala je Komandu banjaskog vojnog područja (bivši kotarevi: Dvorski, Glinski, Petrinjski i Kostajnički), Komandu turopoljsko-pokupske vojnog područja (bivši kotarevi: Pisarovinski, Sisački i Velikogorički), Komandu žumberačkog vojnog područja (bivši kotarevi: Jastrebarski i Samoborski), Komandu karlovačkog vojnog područja (bivši kotar Karlovački), Komandu I kordunaškog vojnog područja (bivši kotar Slunjski, te Plaški kraj) i Komandu II kordunaškog vojnog područja (bivši kotarevi: Vojnički i Virginmostski).

2 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Broj: Ks 501-1945, Karlovac, 18. srpnja 1945", str. 1.

3 Isto, str. 3.

4 Isto, str. 3.

5 Isto, str. 3.

6 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Broj Pov. 40/45, U Petrinji, 19, VII. 1945".

7 Isto, str. 1.

8 Isto, str. 4.

9 Isto, str. 4; nije izravno navedeno o kojem se vojnom sudu radi, no iz konteksta - i budući je sjedište tužioca bilo u Petrinji - najvjerojatnije se radi o sudu u Petrinji, jer kad govorи o drugom sudu onda je posebno naglašeno njegovo sjedište.

10 Isto, str. 4.

stvu, jedinstvu, Maršalu Titu i t.d.¹. Navodi se kako je i u Sisku izvršena "javna likvidacija 4. Bandita (...) Naroda je bilo mnogo i oduševljeno je pozdravilo odluku Vojnog suda"².

Međutim, bilo je i drugačijih reagiranja naroda, poglavito stanovnika iz sela u kojima su živjeli Hrvati; "(. • •) u Sunji je izvršena javna likvidacija bandita Šestanovića. Narod nije posjetio tako mnogo ovu likvidaciju. Iz nekih hrvatskih sela dolazio je narod pod zastavam jugoslavenskim i hrvatskim, ali sa Isusovom slikom na zastavama. Sam pop (očigledno se misli na katoličkog svećenika, op. a.) otezao je sa misom do pol 1. samo da naši izvrši likvidaciju pre no što narod dodje. Drugovi su sačekali dok je misa završila i tako omogućili da narod prisustvuje čitanju osude i govorima. Za vrijeme same likvidacije većina ih je odilazila"³.

Na kraju izvješća *Javnog tužioca za Baniju* navodi se kako "u toku kod Vojnog suda ima još oko 100. predmeta", a u "kažnjeničkom logoru nalazi se od 450. osoba"⁴. Osim toga, tužilac tvrdi kako je pregledao "Vojni zatvor u Glini i ustanovio, da su prilike u njemu vrlo dobro sredjene. Vojni zatvor u Kostajnici također je promjenjen i prostorije su sada mnogo bolje negoli prve", dok je za suradnju između tužioca i organa OZN-e naveo kako "je dobra i pravilna", s tim što "kod njih imma za tješiti još oko 300. predmeta"⁵.

Prema navedenim primjerima je razvidno - iako nema sačuvanih (ili dostupnih) presuda ili drugih dokumenata - koji su nedvojbeno postojali - kako je institucija vojnih sudova bila sustavno ustrojavana i djelatna na cijelom prostoru Hrvatske, skladno organizacijskom ustroju i zadacima koji su određeni u *Uredbi o vojnim sudovima*, te različitim usmenim i pismenim uputama viših vojnih sudova, javnih tužilaca ili OZN-e.

O sličnom položaju vojnih sudova na prostoru cijele Hrvatske - kako glede djelovanja i odnosa prema ostalim represivnim organima, tako i u zlorabbi sudske

procesa vođenih kod vojnih sudova i izvršavanja kazni, u svrhu ostvarivanja različitih političkih i drugih interesa *nove strukture vlasti* - svjedoče i fragmenti dokumenta OZN-e i javnih tužilaca s drugih dijelova Hrvatske.

Početkom lipnja 1945. g. *Odelenje zaštite naroda za okrug Baniju* poslalo je *Zemaljskom Odelenju zaštite naroda za Hrvatsku* izvješće kojem se, između ostalog, navodi kao "nešto nije u redu" u *Vojnom sudu vojne Oblasti IV korpusa* pošto se na dužnosti "tamo nalazi Branko Novaković" koji "često dolazi u Vojni sud našega područja, gde im daje sugestije kako treba suditi. Tako je jednom prilikom rekao jednome iz suda Banijskog Područja, kada je bilo pitanje da se nekoga Lazića osudi na smrt što je OZN-a predložila, rekao je nemožemo ga osuditi na smrt, dostaže 5 godina robije, pošto ustaše koji su mnogo više krivi i njih se pušta na slobodu. Nije ovo samo jedan zapisnik, desetak zapisnika imade kod mene, koji su po mome mišljenju nepravilno izrečene osude. Još se je jedno moglo zapaziti kod suda, da ona lica, za koja mi pravimo smrtnu kaznu neće da donesu, dok za ona za koja zatražimo par godina robije, osude na smrt (...) mi nemamo ništa protiv toga, ako oni još nekoga oštire osude, ali nećemo se stime složiti, da ovako teške optužbe kao što vidite iz zapisnika dobije samo tri godine"⁶.

U prvoj polovici srpnja 1945. g. *Javni tužilac okruga Nova Gradiška* je podnio izvještaj *Javnog tužiocu Hrvatske* u kojem se, između ostalog, ukratko govori i o djelovanju vojnog suda i suda za zaštitu nacionalne časti, te se kaže kako se pri sudjenjima postupalo "po uputama", te: "Tim sudjenjima narod je u većini zadovoljan"⁷.

Javni tužilac za okrug Lika, u izvješću iz prve polovice lipnja 1945. g. navodi i sljedeće: "(...) u neposrednoj blizini groblja streljao je vojni sud 5 koljača. Ovo streljanje imalo je dobar efekat kod prisutnog naroda", kojeg je bilo približno 2000⁸.

Zatim: "Danas je u sali bivšeg općinskog poglavarstva bilo suđenje jednom četniku i 10 ustaša koljača i još četvorici pljačkaša i propagatora. Ovom sudjenju bilo je prisutno oko 3.000 osoba, naime puna nabičena sala dolje i galerija. Četnik i 5 ustaša osudjeno je na smrt vješanjem, 5 ustaša na smrt streljanjem (...) trojica oslobođeni, a jedna žena na godinu dana prisilnog rada. Sa izrečenim presudama mase su bile oduševljene i do kraja zadovoljne, tako da su mnogi građani sa pravednosti naših vojni i civilni sudova iznenadeni"⁹.

Posebno je zanimljivo izvješće *Javnog tužioca okruga Slavonski Brod* kojem se, krajem srpnja 1945. g. navodi konkretni primjer odnosa OZN-e prema vojnog sudu i sudu nacionalne časti, te opisuje način na koji su OZN-a i vojni sudovi djelovala. Naime, u povjerenju OZN-e izjavljeno je sljedeće: "Mi smo neke hapšenike povukli ispod Suda nacionalne časti zbog nepravilnosti, koje je sud učinio, jer državni tužilac Djaković Luka je k..ac i nesposoban da bude na istoj dužnosti. Mi smo htjeli da ostane Mata sekretar suda vojnog suda brodskog područja, onda bi mi bili carevi situacije. Mi smo jednom pozvali Matu na ručak kada smo imali u zatvoru pet popova iz okolice Broda, a za iste nismo imali dovoljno materijala; Mati smo pokazali materijala, a on nam je odgovorio: »Tri ćemo ubiti, a dva poslati na robiju.«"¹⁰.

Sačuvano je i opširnije izvješće *Javnog tužioca za grad Zagreb* s kraja srpnja 1945. g. u kojem se govori o "radu krivičnog odjela" i "radu istražitelja za vojno krivične predmete pri vojnem sudu Komande grada Zagreba"¹¹.

Iz izvješća se saznaje kako je krivični odjel započeo s radom 5. lipnja 1945. g. ali da je "krivični odjel proradio tek 24. VI. 1945", te kako je "u posljednjih 6 dana zaprimljeno 663 predmeta, prosječno na dan preko 110 predmeta", od čega "daleko najveći broj predmeta obuhvaća pododjel političkog kriminala u kojem je privliven predmeta svaki dan sve veći, jer ga da-

1 Isto, str. 4.

2 Isto, str. 5.

3 Isto, str. 4-5.

4 Isto, str. 5.

5 Isto, str. 5.

6 HDA, OZN-a, k. 39, o. 4, "Broj: 87/45, dne 6. VI. 1945".

7 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Broj: FP-73-1945, Nova Gradiška, 11. srpnja 1945".

g HDA, JT, k. 4, o. 2, "Javni tužilac hrvatske, Br. Pov. 19, 9. VI 1945", str. 2.

9 Isto, str. 2.

10 HDA, JT, k. 1, o. 1, "Broj Str. Pov. 6/45, 29. VII. 1945".

11 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Pov br. 153/45, Dana, 27. VII. 1945".

nomice dostavlja sve više ustanova (...) Zemaljska komisija za utvrđivanje ratnih zločina, Gradska komisija za utvrđivanje ratnih zločina, Ozna za grad Zagreb, Ozna za Hrvatsku, Komanda Milicije, Gradska N.O.O., Ministarstvo trgovine, ministarstva industrije, Ministarstvo šuma (zarudnike), Ministarstvo zdravstva itd.¹.

Osim toga naglašeno je kako je "u zadnje vrijeme (...) veliki priliv prijava, koje podnose izabrani narodni tužioци". Za razumjevanje količine predmeta koji su sve većim intenzitetom pristizali javnom tužilaštvu, a potom i sudovima treba naglasiti kako je *Javni tužilac Hrvatske* sredinom srpnja 1945. g. naveo kako se u Zagrebu dovršava izbor "narodnih tužioaca po rejonima, fabrikama, ustanovama itd." te da će na taj način u Zagrebu uskoro "biti izabranono oko 2.000 narodnih tužioaca"².

U takvim okolnostima je razumljivo što se u nastavku izvještaja *Javnog tužioca za grad Zagreb* navodi kako se "mnogi predmeti ... uzimaju u rad sa naročitom brzinom prema konkretno dobivenim direktivama (n. a.)"³.

Javni tužilac za grad Zagreb preuzeo je 9. srpnja 1945. g. nadzor nad istražiteljima *Vojnog suda Komande grada Zagreba* te je ubrzo vojnog судu predato na procesuiranje 588 preuzetih predmeta "čiji sadržaj je isključivo povreda propisa čl. 13 i 14 Uredbe o vojnim sudovima", a vezano s tim "izrečeno je i izvršeno 90 smrtnih osuda" te "od 23. VII. 1945. dalnjih 23 smrtne osude"⁴.

Javni tužilac za grad Zagreb navodi kako su vojni istražitelji "kao i ostalo osoblje ovog odjela (...) mahom mladi ljudi u prosječnoj dobi od 27 godina, pa su izdržljivi i rade sa punim naponom. Radi se dnevno prosječno preko 12 sati", međutim "U zatvoru imade prosječno dnevno oko 400 ljudi. Broj ne raste, ali niti ne pada, jer koliko se dnevno svrši, toliko uvijek pritiće (n. a.)"⁵. Stoga, iako je istražiteljsko i drugo osoblje "izdržljivo, samoprijeđorno, te radi po vlastitoj inicijativi, op-

terećenje je toliko veliko, da se već vidi veliki umor, što svakako ne djeluje povoljno na kvalitet rada", ali - naglašava tužilac - kako on i pored toga "traži točan, poman i savjestan rad, dok se sa strane predsjednika Vojnog suda Komande grada Zagreba traži brzina, ekspeditivnost i svršavanje predmeta na način, da se ne ulazi u pojedinosti"⁶.

Budući zbog nedostatka građe nije moguće izvršiti temeljitu faktografsku rekonstrukciju djelovanja vojnih sudova, cijelovitim razumijevanju općeg značaja kojeg su vojni sudovi imali u represivnosti jugoslavenskog sustava u poratnim mjesecima, te naznačivanju intenziteta i obuhvatnosti djelovanja vojnih sudova u odnosu na narodne sudove i sudove nacionalne časti u tom razdoblju, svakako će pridonijeti i neki zbirni pokazatelji koji su sačuvani u fondu Javnog tužilaštva.

Prema tabličnom "Izvještaju o broju amnestiranih odnosno pomilovanih osoba na osnovu Ukaza o općoj amnestiji i pomilovanju od 3. VIII. 1945"⁷ u Zagrebu je pomilovano i amnestirano ukupno 1303 osobe, od toga je *Sud za zaštitu nacionalne časti za grad Zagreb* pomilovao 100 osoba, *Okružni narodni sud za grad Zagreb* 67 osoba, *Kotarski narodni sud za grad Zagreb* 28 osoba, *Vojni sud Komande grada Zagreba* 464 osobe, *OZN-a za Zagreb* 644 osobe⁸.

Sličan izvještaj s područja nadležnosti "Javnog Tužioca Karlovačkog okruga" ima slijedseću strukturu: amnestirano je ukupno 837 osoba, a od toga 65 osoba "za djela iz Odluke o zaštiti nacionalne časti" i 772 osobe "za djela iz čl. 13, 14 i 15 Uredbe o vojnim sudovima"¹⁰. Pomilovano je - potpuno ili djelomično - ukupno 754 osobe, a od toga 14 osoba "zbog djela odluke o zaštiti nacionalne časti", 655 osoba "zbog djela iz čl. 13, 14 i 15 Uredbe o vojnim sudovima", dok je ostalih 85 pomilovanih bilo osuđeno za djela iz drugih zakona¹¹.

Prema izvještaju "Javnog tužiloca Okruga Gorskkotar" na području njegove nadležnosti pomilovano je ili amnestirano ukupno 697 osoba, a od toga 39 osoba koje su potpadale pod djela iz Odluke o zaštiti nacionalne časti, 207 osoba koje su potpadale pod Uredbu o vojnim sudovima, i 451 osoba - "koji su bili na privremenom prisilnom radu ili u pritvoru"¹².

Budući su tek za manji broj vojnih sudova djelomično sačuvane presude ili dokumenti, nije moguće prema toj osnovi cijelovitije rekonstruirati strukturu osoba koje su osuđene od vojnih sudova, pa je stoga značajnije prikazati neke zbirne pokazatelje strukture osoba i presuda koje su u Hrvatskoj osuđene i izrečene od sudova za zaštitu nacionalne časti, jer su ti sudovi pripadali skupini izvanrednih ili prijekih sudova kao i vojni sudovi, te su imali isti osnovni cilj - obračunavanje s, po novu vlast nepoželjnim osobama, a i najintenzivnije su djelovali u srpnju 1945. g. kao i vojni sudovi.

Naime, u rujnu 1945. g. "Ministarstvo pravosuđa Federalne Države Hrvatske" izradilo je detaljan statistički pregled rada svih 16 sudova za zaštitu nacionalne časti u Hrvatskoj, kao i zbirne pokazatelje¹³.

Sudovi su izrekli ukupno 1.083 presude, a od toga je bilo 926 osuđujućih presuda i 157 oslobođajućih.

U 926 osuđujućih presuda izrečene su sljedeće vrste kazni: 905 presuda sadrži kaznu gubitka nacionalne časti, a 699 prisilan rad.

Posebno je zanimljiva struktura imovinskih kazni: u 282 slučaja izrečena je potpuna konfiskacija imovine, a u 112 djelomična konfiskacija imovine, i samo 25 novčanih kazni. Na taj je način država konfiscirala čak 117 industrijskih poduzeća i 189 posjeda i drugih vrsta nekretnina.

Ukupno je osuđeno 1.083 osobe, a njihova je socijalna struktura bila sljedeća: 111 industrijalaca, 22 veleposjednika, 156 zemljoradnika, 165 zanatlija, 165 trgovaca

1 Isto, str. 1-2.

2 Isto, str. 2.

3 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Pov. Br. 56-45, Zagreb, 16, VII. 1945"; prema sličnom modelu birani su brojni narodni tužioци i u drugim gradovima i mjestima Hrvatske.

4 HDA, JT, k. 4, o. 2, Pov. br. 153/45.

5 Isto, str. 6.

6 Isto, str. 6.

7 Isto, str. 6-7.

8 HDA, JT, k. 4, o. 2, "I.A. 131/1945"; Cfoiz s zanimljivim kriterijima pomilovanja objavljenje u *Službenom listu*, br. 56, 5. kolovoza 1945.

9 U Izvještaju su svi podaci svrstani pod pomilovanja, stoje zasigurno netočno, obzirom na opće razlike između pojmljova pomilovanja i amnestije, te odredbi Ukaza o tome.

10 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Broj Kns. 244/45, Dne, 24. VIII 1945", str. 1.

11 Isto, str. 2.

12 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Pov. Broj 24- 1945, Delnice 28. kolovoza 1945".

13 HDA, JT, k. 4, o. 2, "Broj: Pov. 485/45, Zagreb, dne 18. rujna 1945".

ca, 142 slobodne profesije, 171 državnih namještenika, 31 radnik i 120 ostalih zanimanja.

Nacionalna struktura 1.083 osuđene osobe je sljedeća: 1.039 su Hrvati (95,93%), 42 su Srbi (3,86%), 2 Slovenaca (0,18%).

Ukoliko se namjerava - na temelju razmatranja svrhe, zadatka, ustroja, užih normativnih obilježja i pogotovo stvarnog djelovanja vojnih sudova u Hrvatskoj do donošenja *Zakona o vojnim sudovima* - davati procjena o tome kojoj bi vrsti sudova pripadali vojni sudovi koji su u sustavu nove vlasti djelovali u Hrvatskoj, onda se bez velikih dvojbji može odrediti kako su oni po svim osnovama i sastavnicama pripadali skupini sudova koji su u povijesti označavani nazivom *revolucionarni, izvanredni ili prijeku* sudovi.

Naime, osnovni zadaci vojnih sudova bili su u obračunavanju s *narodnim neprijateljima i ratnim zločincima* koji su bili normativno i stvarno određivani prvenstveno prema ideološkom kriteriju, stoe bilo protivno uobičajenim pravnim standardima, a osnovna se svrha sastojala u ostvarivanju revolucionarnih ciljeva KPJ. Sukladno tome bile su u *Uredbi* donesene i sve normativne odredbe, a napose one o nadležnosti i sastavu sudske vijeća, te nemogućnosti podnošenja žalbe.

Sva ta koncepcija i normativna podloga u najgorem se obliku očitovala u djelovanju vojnih sudova, čije su presude bile kratke te formalno nedosljedne čak i u odnosu na *Uredbu*. Sudski su se procesi odvijali u ozračju gladijatorske arene kako bi se zadovoljili vlastodršci i probrana publike. Sudski postupak je bio brz, a kazne drakonske i revolucionarno nemilosrdne te bez ikakvog obzira na dokazivanje osobne krivnje. Izvršavanje smrtnih kazni pretvarano je u najnehumanije oblike političko-promidžbenog iživljavanja, a vremenske kazne izdržavane su u kaznenim logorima s prisilnim radom. Zaštine mjere oduzimanja građanskih i časnih prava bile su usmjerene na psihološko, socijalno i pravno diskriminiranje osuđenika, a konfiskacija je bila oblik kojim se otimala privatna imovina.

Uostalom takva opća procjena određenja vojnih sudova i sudova za zaštitu nacionalne časti nedvosmisleno je izrečena već u ljeti 1945. g., i to na mjestu koje je prema represivnosti bilo primjerenovo vojnim sudovima, tj. na "I. savjetovanju načelnika i rukovodstva OZN-e za Hrvatsku"¹. Naime, tada je Duško Brkić, izaslanik CK KPH, navedene sudove označio pojmom "revolucionarnih sudova", te ih odredio kao "forme za energično i brzo čišćenje neprijatelja iz naših redova. Nama se dao jedan kratki period vremena za trajanje tih revolucionarnih sudova, kao što je sud nacionalne časti i Vojni sudovi, da bi u najkraće vrijeme očistili zemlju od neprijateljskih elemenata i zahvatili stvar u svoje ruke"².

4. OSNOVNE ZNAČAJKE PRESUDA JUGOSLAVENSKIH VOJNIH SUDOVA

Prethodna su poglavla - koja se odnose na vojne sudove - nastojala što sustavnije s motrišta historijske znanosti istražiti proces ustrojavanja i djelovanja jugoslavenskih vojnih sudova, kako bi nastalo što cijelovitije historiografsko saznanje o samoj instituciji jugoslavenskih vojnih sudova tijekom Drugog svjetskog rata i porača, te kako bi se utvrdilo u kojoj su mjeri vojni sudovi predstavljali sastavnicu jugoslavenskog totalitarnog sustava i reprezentanta njegove represivnosti.

Razmatranja koja su se odnosila na proces ustrojavanja i djelovanja vojnih sudova, zajedno s djelovima disertacije koja su obradila povjesne okolnosti nastanka totalitarne vlasti u drugoj Jugoslaviji i opće značajke represivnosti jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj, nastojala su postići razinu historiografske spoznaje koja omogućava relevantno razumjevanje povijesnih uzroka, okolnosti, zbivanja i posljedica represije koju je u Hrvatskoj provodio jugoslavenski sustav 1945. godine.

Međutim, prvenstveno zbog dosadašnje veoma slabe znanstveno-historiografske istraženosti ove problematike, te radi jednostavnijeg istraživačkog pristupa ostalih društvenih znanosti ovom razdoblju koje je ključno za razumijevanje mnogih kasnijih događaja, potrebno je prikazati i os-

novne, konkretne, značajke sadržaja u sačuvanim presudama vojnih sudova.

Pritom će, naravno, i zornost historiografske spoznaje o represivnosti jugoslavenskog sustava zasigurno biti razvidnija i potpunija, posebice stoga što krajem ovog stoljeća živimo u demokratskom društvenom ozračju iz kojeg predočavanje i razumijevanje oblika i razmjera represije, koje je provodio jugoslavenski sustav u Hrvatskoj 1945. g., može na svakoj poopćenoj razini izgledati apstraktno ili čak nestvarno.

Prilikom navođenja osnovnih unutrašnjih značajki presuda, uvodno je potrebno naglasiti zbirnu činjenicu kako su u sačuvanim presudama - koje predstavljaju tek manji dio presuda koje su izrečene - vojni sudovi na teritoriju Hrvatske osudili približno 5.200 osoba, od toga je nešto više od 1.500 osoba osuđeno na smrt. Osim toga, važan je podatak kako je najveći dio sačuvanih presuda datiran u razdoblju od lipnja do kolovoza 1945. g., s tim što je unutar toga uvjerljivo najzastupljeniji mjesec srpanj.

Sukladno 51. 28 *Uredbe*^{*}, sve su se presude - osim nekoliko izuzetaka - u tehničkom pogledu sastojale od tri osnovna dijela; uvodnog dijela s glavom, dispozitiva i obrazloženja.

Glava se redovito nalazila u lijevom gornjem uglu i sadržavala je naziv suda, te najčešće naziv sudske vijeća, sudske broj te datum, a često i mjesto izricanja presude.

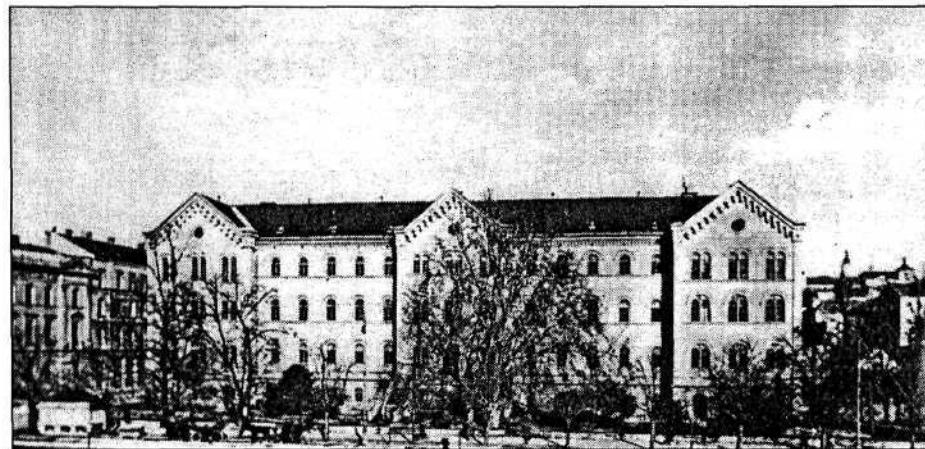
Ispod toga se nalazio naslov "U ime naroda Jugoslavije" te uvodni dio, koji je grafički predstavljao jedan odlomak od najčešće 5-10 redaka, u kojem su redom navođeni sljedeći podaci; puni naziv vojnog suda i vijeća; vojni status ili čin, prezime i ime te funkcija u vijeću za predsjednika i dva člana vijeća; prezime i ime zapisničara koji je veoma često bio i sekretar suda; vojni status ili čin, ime i prezime istražitelja koji je istovremeno bio i zastupnik optužbe; prezime i ime optužene osobe (ili prezimena i imena optuženih); datum, a često i mjesto održavanja procesa; te najčešće, broj članka *Uredbe* na kojeg se odnosila inkriminacija.

(nastavlja se)

¹ HDA, OZN-a, k. 3, o. 1, "I. Savjetovanje načelnika i rukovodstva OZN-e za Hrvatsku 1945. god".
² Isto, str. 3.
³ HDA, OZN-a, k. 1, o. 3, "Uredba o vojnim sudovima".

HRVATSKE SVEUČILIŠTARKE NA PUTU KROZ PAKAO (I.)

Premalo se znalo što su sve proživjele hrvatske sveučilištarke, na krvavom putu od Zagreba do Austrije u svibnju 1945. Poznati su samo pojedinačni slučajevi, no mladi naraštaji nemaju dovoljno spoznaja o idealizmu i žrtvama svojih predšasnika. Stoga je dragocjen zapis **Nenada Tomislava Plivelića**, koji se potradio zabilježiti zbivanja prigodom našeg povlačenja prema Bleiburgu, s osvrtom na ono što smo proživjeli. Posebno nas zanima sudbina jednog dijela hrvatskih (ustaških) sveučilištarke.

"Rat je pred vratima Zagreba; sve što je bilo za hrvatsku državu ili je surađivalo s hrvatskim vlastima, bilo je proglašeno po nadolazećim partizanima ustaškim u negativnom smislu. Sve što je bilo vezano s hrvatskim, bilo katoličkim ili kakvim drugim, ali hrvatskim društvima i organizacijama, to se nemilostivo progoni, zatvara, ubija, muči, siluje itd. Sveučilištarke se spremaju otići kao pomoćne bolničarke PTS-a. Idemo s vojskom, jer ustaše će sigurno u šumu, a to su naša braća, prijatelji, rođaci, koji će nas braniti i s kojima ćemo se, ako treba, boriti za goli obstanak nas Hrvata i Hrvatica, a osim toga, to će biti kratko vrijeme, jer će brzo izbiti rat između Amerikanaca i Rusa, i onda će naša situacija biti drugačija. Povlačimo se, ali otpora će svakako biti iz hrvatskih šuma. Toje opća psihoza koja vlada u tom trenutku, povlačimo se iz Zagreba i onda ćemo u šumu.

Najednom, u nedjelju šestoga prije podne, doznaće se, već danas u šest sati poslije podne odlazi bolnički vlak PTS-a

Piše:

Kaja PEREKOVIC

sa staroga kolodvora. (...) Iz Zagreba se odlazi danas u nedjelju, sve još funkcionalno, dobili smo dva naknadna vagona za bolnički vlak PTS-a. Odlazimo iz Zagreba šestoga oko 19 sati. Nas par sveučilištaraca priključujemo se sveučilištarckama, jer nismo bili u aktivnoj vojnoj službi, potpisani kao invalid bio je udijeljen u civilnu aktivnost, drugi u ci-

talnoj formi, da se produže i nadalje za vrijeme komunističke Jugoslavije. (...)

Najstrahovitija posljedica Bleiburga i Križnog puta jest ogroman gubitak hrvatske krvi proliveno po Srbima i njihovim slugama nad golorukim hrvatskim nacionalistima, intelektualcima, studentima i ostalim rodoljubima, koji je za maleni hrvatski harod bio od neizmjerne važnosti. (...)"

"Na put su, uz njihovu stožernicu, **Ivana Maixner Latković**, iz Zagreba 6. svibnja krenule sljedeće pripadnice Sveučilišnog stožera (...) koje su se kao skupina povlačile iz Hrvatske koncem rata zajedno sa nekim drugim djevojkama, suprugama i udovicama hrvatskih boraca u svibnju 1945. Osnovni popis je izradila **Marija Gaj rođ. Mandarić** po sjećanju. On je sadržavao 55 osoba, a popunila ga je prilikom mog boravka u Buenos Airesu koncem veljače 1999. i u kolovozu 2000. kolegica **Zdenka Kolaković**. Postoji mogućnost da manjka još koja osoba na popisu, jer je prošlo gotovo 56 godina od tih događaja, ali do sada to nam nije poznato.

vilnoj poluvojnoj službi, treći na dopustu kao ranjenik i četvrti još vrlo mlad. Ne sjećam se njegove djelatnosti. Ne bježimo kao zločinci ili krvici, nego se povlačimo kao rodoljubi, da nastavimo borbu, čistih prstiju i mirne savjesti... (...)

Bleiburška tragedija i Križni put

Pri završetku rata u Bleiburškoj tragediji, najvećem zločinu učinjenom ikada na području bivše Jugoslavije i masovnom ubijanju Hrvata u Sloveniji po Srbima, na križnom putu gdje su se pridružili neki hrvatski marksisti opijeni tipičnom komunističkom mržnjom i osvetom, pa mnogi bivši četnici, a sada s crvenom zvjezdrom učinili su bezbrojna zvjerstva nad razoružanim hrvatskim vojnicima i civilima izručenim po Englezima ili uhvaćenim još u Sloveniji ili u Hrvatskoj i onda su iskoristili priliku za masovno ubijanje i likvidiranje Hrvata. Ti progoni su se nastavili duž Hrvatske još pune dvije godine u vrlo bru-

1. Ajzenhauer, Ana
2. Asić, Šonja
3. Benda, Edita
4. Brzica, Dragica
5. Brzica, Slavica
6. Buljević, Ksenija
7. Cepak, Kaja
8. Cvek, Ljerka
9. Dukarić, Zlata
10. Dulčić, Mandica
11. Dulčić, Margita
12. Fabijanić, Ivanka
13. Grubišić, Senja
14. ud. Hanjski, Ivana
15. Hedl, Eda
16. Horvat, Ljubica
17. Hrastar r. Majer, Zdravka
18. Hunjet, Mada
19. Kaštelan, Desa
20. Kaštelan, Neda
21. Kaštelan, Smiljka
22. Kindy, Nevenka
23. Knežević, Ružica
24. Kolaković, Zdenka
25. Lasta, Dragica

- 26. Lepeš, Ljiljana
- 27. Lepeš, Mirjana
- 28. Madirazza, Neda
- 29. Malenica, Mira
- 30. Malenica, Vlasta
- 31. Mandarić, Marija
- 32. Mandarić, Zorka
- 33. Maksić, Olga
- 34. Matković, Ankica
- 35. Miletić, Maja
- 36. Mioč, "Beba"
- 37. Pađen, Mira
- 38. Palić, Zdenka
- 39. Palić, Zlata
- 40. Pilipić, Virginia
- 41. Podnar, Mara
- 42. Poldružač, Đurđa
- 43. Pović, Slavica
- 44. Radić r. Viroubal, Kruna
- 45. Rehak, Nada
- 46. Rukavina, Anka
- 47. Slunjski, Olga
- 48. Stanišić, Mica
- 49. Sušić, Ines
- 50. Šeparović, Katica
- 51. Šetinc, Nada
- 52. Šetinc, Zdenka
- 53. Šikić, Angela
- 54. Šikić, Marijana
- 55. Tomljenović, Fina
- 56. Tomljenović, Ružica
- 57. Viroubal, Božena
- 58. Vrtarić, Blaža
- 59. Vučevac, Mila
- 60. Wagner, Olga
- 61. Zoranić, Marica
- 62. Živko, Ivanka

Sve ove kolegice pošle su iz Zagreba i prisustvovalo bar u jednom dijelu našeg puta do Ferma odnosno Rima u Italiji. Sveučilištarci koji su se priključili skupini u Zagrebu na kolodvoru bili su:

- 1. Fulgozi, Ante
- 2. Jerbić, Nikola
- 3. Plivelić, Nenad
- 4. Šarić, Milovan."

U knjizi **Vinka Nikolića i Franje Nevistića** "Bleiburška tragedija hrvatskog naroda" (III. izd., Zagreb, 1993., str. 211.) zapisano je sljedeće: "Razni svjedoci izjavljuju da je u čekaonici na željezničkom kolodvoru u Mariboru, nakon što su pogasili svjetla, čitava jedna horda partizana silovala 40 studentica Zagrebačkog sveučilišta koje su strahovito vikale, pa su ih onda, još žive, bacili u rijeku."

Svjedočenje dr. Plivelića osvjetljuje onaj nepoznati put kojim su išle naše ostale sveučilištarke dok nisu otišle daleko od komunističkih osvetnika, ali, nažalost, i daleko od drage Domovine u daleke, prekoceanske zemlje. Strpljivim prikupljanjem svjedočenja svojih kolegica, susretao se dr. Plivelić u raznim prigodama i na raznim mjestima s dosta meni poznatih osoba. On nastavlja, pripovijedajući kako su ga preživjeli potaknuli, da opiše taj put. Pristao je, uz uvjet, da se prije konačne redakcije sastane što više preživjelih, koji se nalaze u Argentini i popune zajednička sjećanja, tako da opis bude što istinitiji. U prvome dijelu on opisuje povlačenje od Zagreba do Krumpendorfa:

"Prvu vijest o odluci vlade donesene u noći od petka na subotu 4./5. svibnja, o povlačenju dala je Yvona Latković kao zapovjednica sveučilištarke i učinila sve potrebno da što veći broj kolegica bude obaviješten na vrijeme i da se spreme na žurno povlačenje. Cijelu noć 5./6. svibnja neke su kolegice pješačile po Zagrebu obavještavajući o povlačenju, a bile su obskrbljene odgovarajućim propustnicama. Mnogi drugi o tome nisu ništa znali do nedjelje, 6. svibnja ujutro. Unatoč tomu što sam i ja doznao o povlačenju istog jutra, uspio sam obavijestiti i bogoslove, te su oni stigli na vrijeme i ukrcali se u bolnički vlak."

Na povlačenju

"Jedno od pitanja koje se postavlja jest: Tko je dobio vagone da se mogu prikopati bolničkom vlaku? Mislim da je i to uredila Yvona. Vjerojatno se dogovorila prije s **dr. Cvitanovićem**, pukovnikom i zapovjednikom bolničkog vlaka. Sveučilištarke su putovale kao pomoćne bolničarke, a da mnoge nisu to ni znale. Bolnička opskrba PTS-a vozila se u koloni teretnjaka, kojoj je zapovjednik bio **dr. Madirazza**. Zajedno s nama krenula je iz Zagreba i njegova kći Neda. (...)

Poslije sastanka u Buenos Airesu 1999. i obširnijih razgovora s osam kolegica i pisma jedne iz Zagreba, te posljednjim podatcima iz kolovoza 2000., došli smo do zaključka da su iz Ženskoga sveučilišnog stožera krenule 54 sveučilištarke. Toj skupini priključile su se već na kolodvoru u Zagrebu 4 sveučilištarke i tokom putovanja još četiri druge, tako da se skupina koja je došla do Ferma odnosno Rima sastojala od 60 sveučilištarke. Samo dvije od njih su izručene, Neda Madirazza, jer nije

htjela napustiti oca i **Zdravka Hrastar** sa skupinom izbjeglica iz Lavamunda, jer nije htjela bježati, a druge koje su bile s njom uspjele su pobjeći i mnogo kasnije su se ponovno priključile skupini."

"Već u noći (6. svibnja, op. prir.) stigli smo u Zidani Most. Tu je bilo dosta zadržavanja i rasprava. Vlak je krenuo odmah i iza toga naglo stao. Što se dogodilo? Jedan Slovenac, vjerojatno partizan, kad je vlak krenuo pomaknuo je skretnicu koja se nalazila baš pod vlakom i, da je vlak nastavio, bio bi se prevrnuo jedan ili više vagona ili bi iskočio iz tračnica. Kako se je to srećom na vrijeme primjetilo, nakon nekoliko manevara vlakom sve je bilo uređeno i polako smo krenuli prema Celju gdje je bilo naše odredište.

Ujutro smo se probudili u Celju blizu samog kolodvora. Tu su se nalazili teretnjaci, koji su vozili obskrbu PTS-a. Tu je već bila Yvona i pripremila sve, da mi sidemo s vlaka i prijeđemo na teretnjake. Tako smo napustili bolnički vlak koji je kasnije nastavio svoj put prema Mariboru, a u njemu su ostali bogoslovi. Što se dogodilo s njima, dosta je toga napisano. Kasnije sam čuo, da su taj vlak zaustavili partizani i da su neki bili ubijeni, a ostali su otišli na "križni put". (...) Kad smo se svih ukrcali u teretnjake PTS-a, počelo je naše putovanje po cestama Slovenije. U par navrata se zaustavljalo i na jednom križanju puteva ti su se teretnjaci razdvojili. (...) Sjećam se da smo za dana došli u Austriju i malo kasnije bili iskrncani na jednoj livadi pokraj ceste i to na sjevernoj obali Drave. Kako sada znademo, to je bila cesta koja je išla iz Lavamunda prema Velkermarktu.

Po mom sjećanju toje bila jedna mala livada i tu smo prenoćili dvije noći na otvorenom. Tokom noći nadolazili su i drugi i ostajali na livadi. Ujutro rano počelo je kretanje i sjećam se da sam tu zadnji put vido Tatu, odnosno službeni automobil radio-stanice. Znači daje tu još bila i Yvona, slijedeći sveučilištarke. Kako nije bilo dosta teretnjaka, odlučilo se da jedna mala skupina ode s teretnjacima i poveze sve naše 'ruksake' te da se kasnije vrati po nas. Kako od tada počinje moje aktivno djelovanje u skupini, započinjem opis događaja od ranog jutra 9. svibnja 1945."

(nastavit će se)

MOJA SJEĆANJA NA SVIBANJ 1945.

Prošlo je nekoliko dana od 1. svibnja 1945. Ljudi u selu su vrlo uzbudjeni. Sinovi su im otišli od kuće prema Austriji, ne želeći čekati crvenoarmege koji već idu s istoka. Kod koga nađu na zidu svete slike, maltretiraju ljudi. Seoskom cestom, već nekoliko dana, dan i noć prolaze kolone ljudi, dosta kola s konjima i čitave obitelji iz Bosne, Slavonije, Moslavine. Prolaze kroz mjesto Križ i selo Bunjane. Vraćam se iz sela u kućicu u kojoj stanujemo. Cestu nisko nadljeću zrakoplovi, koji pucaju po izbjeglicama iz mitraljeza. Okreću se, vraćaju i opet se spuštaju nad cestu i ljudi. Idem uz kraj ceste, postaje opasno. Zavlaci se u živici pokraj ceste. Najednom, uz tresak, počne mi padati zemlja po glavi. Avioni se udaljavaju. Uđem u kuću Dokupilovih i odemo svi iza kuće, da vidimo odkud ta zemlja.

Tamo u vrtu iskopana je rupa 2-3 metra široka i oko 2 metra duboka. Dobro da mi nije bomba pala na glavu. Dođem doma i imam što vidjeti: u gazzdinu voćnjaku kola s ranjenim ljudima, jedno dijete mrtvo, konji leže ranjeni. Kućica mi je izrešetana, jer je zid od pruća i blata. Moj očuh i mama su živi. Drugo jutro dogovorim se s Ankicom Rupčić, da i mi krenemo iz Križa kud i sav hrvatski puk. Skinem sa zida svete slike i sakrijem ih na tavan, poškropim kućicu blagoslovljrenom vodom, oprostim se od svojih i krenemo na put ja, Ankica i još jedna djevojka iz Zagreba.

Išle smo tako, išle čitav dan i pred noć stigle do Sesveta. Tu je cesta zakrčena i ne može se dalje. Povlači se i posljednja vojska - Austrijanci s kamionima. Sa svih strana pucaju po nama partizani, a Austrijanci uzvraćaju, iako se ne vidi. Mrak je. Zrna počeše letjeti preko naših glava i oko nas. Pred nama jedna žena ranjena. Izvučemo se nekako na stranu i krenemo nas tri na prugu. Idemo mi tako "k'o tri kralja u Badnjoj noći" prugom. Nigdje nikoga. Ankica pogleda na sat. Točno je pola noći. Dijeli nam kocke šećera da malo dođemo

Piše:

Marija KOSTANJEVAC

k sebi. Idemo prema Maksimiru gdje skrećemo s pruge gore, na ulicu kod jezera. Noć. Tišina. Nigdje nikoga. Idemo niz ulicu.

Odjednom počeše iznad naših glava letjeti metci, kao da netko puca s drveća ili katova. Došle smo i do Kvaternikova trga. Nasred ulice leži mrtav konj, a kraj njega mrtav Nijemac u uniformi s kacigom na glavi. Na kutu, s desne strane, bio je dučan porculana i stakla. Izlog urušen, a porculansko posuđe i staklo na asfaltu leži naoko i stravično nam škripi pod nogama u noćnoj tišini. Idemo dalje. Opet počeše oni metci letjeti preko naših glava. Zar će nas sad pobiti k'o zećeve? Preopasno je ići dalje. Uvučemo se između dvije kuće u Vlaškoj ulici. Poče nas tresti groznica, a i jutra su još hladna. Molimo krunicu.

Kadje počelo svanjivati, krenemo dalje. Sretno stignemo u Novu Ves, iako su ulice prazne. Kod djevojke iz Zagreba bile smo par dana. Zagreb je zauzet, ne smije se na ulicu. Nakon nekoliko dana, na "Crvenom križu", kod današnjeg podhodnika na Glavnom kolodvoru, dijele se propusnice. Vozim se sama vlakom do Dugog Sela. Dalje se ide pješice jer je pruga srušena. Nisam sama. Opet je puna cesta ljudi koji se vraćaju s Križnog puta - uglavnom djevojke i žene i pokoj vojnik, partizan. Po prvi put u životu svratim u jednu kuću i zamolim za malo kruha. Bila sam vrlo zabrinuta hoću li naći moje kod kuće žive. Od gazde Piščaka tri su sina - vojnika išli na put, Lojz i Andrija su negdje putem izgubili živote, vratio se samo najmlađi, Fabijan, s prostrijeljenom nogom. Bili su to teški dani. Izgubili smo svoju dragu hrvatsku državu i svoju slobodu uz ogromne žrtve, koje se nikad ne smiju i ne mogu zaboraviti...

T. Zvonimir

KLETVA

*Svijet
u njegovim očima
zatetura

Pade

I krvavnim ranama
potokom
zlokob
poteče*

Višnja Sever

Supatnicama iz KPD-a Požege

*Godne se nižu u čislima.
Uvijek vas nosim u srcu
i mislima.*

*Mladost sjaji u očima.
Srebro se cakli na kosi.*

*Patnja je pečat stavila
i križ se ponosno nosi.*

PO ŠUMAMA I GORAMA NAŠE ZEMLJE PONOSNE: TKO JE POBIO TE LJUDE?

"Tko je pobio ove ljude?", pitanje je koje se obnavlja svakog 22. lipnja kad dolazimo na Jazovku moliti i zahvaliti svima koji su ubijeni za Hrvatsku. Uzlazeći križnim putem prema Jami, bruje mi riječi pjesme "Po šumama i gorama", ali uz daljnje misli: "svuda kosti nevinih". Krv mučenika natopila je putove od Bleiburga i kroz Sloveniju. Miris krvi i znoja iz nemoglih križnoputaša tekao je preko moje Hrvatske sve do Đevđelije. Nikad nije dosta o tome govoriti! Samo u blizini Zagreba s jedne strane je stratište na Macelj-gori, a na drugoj strani, u Žumberku, Jazovka je natpana nemoćnim ranjenicima iz zagrebačkih bolnica, nesretnicima iz zatvora Nova Ves, Savska cesta i drugih sabirnih logora. Bezimeni leže tu, oko nas. Hodamo preko kostiju naših braće i očeva.

Slovenski biskup na grobištu

Jazovka je simbol našega općeg stradanja. Želimo da se taj dan po mogućnosti u isto vrijeme (12.00 sati) kod svih jama i stratišta ili na svim spomen-križevima za one iz 1945. i ove iz Domovinskog rata, sa zahvalnošću sjetimo, zapalimo svijeću i položimo stručak cvijeća. Kako je dirljivo bilo 3. lipnja ove godine na Kočevskom Rogu. Silno mnoštvo okupilo se iznad jama koje su dostojno označene, a novi oltar podiže se u podnožju: tamo dolaze mnogi svećenici uz svoje biskupe. Ove je godine predvodio misu beogradski nadbiskup - Slovenac, koji je predmolio križni put ovog sadržaja, kojeg treba dobro pratiti u mislima:

Križni put na Kočevju, predvodi beogradski nadbiskup - Slovenac, Msgr. Stanislav Hočevar:

I. postaja Isusa osuđuju na smrt.

Viktring 15. svibnja, izručenje da bi bio ubijen nedužni čovjek.

Priredila:

Kaja PEREKOVIC

II. postaja Isus primi križ.

Pod oružanom pratinjom bespomoćne zatvorenike vode Križnim putem do vagona za stoku, koji će ih odvesti ispred očiju "Pilata", Engleza, kroz tunel na granicu u ruke krvnika partizana u Jesenice.

III. postaja Isus pada prvi put pod križem.

Na tlu Jugoslavije počeli su ih tući, a nedužni viču: Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio? Nemoćni padaju na tlo od udaraca i krv teče iz ranjenog tijela.

IV. postaja Isus susreće svoju majku i žene.

Na Jesenicama se susreću sa svojom materom - Domovinom. Ona ih ne prima u zagrljav. Tu ih dočekuje umjesto ljubavi - mržnja. Čelo je oznojeno. Krv kaplje, a srce se steže zbog neizvjesnosti i straha.

V. postaja Isus susreće Simona Cirencu da mu pomogne nositi križ.

I ovima prilaze neki samilosni Cirenci, stražari i vozači Slovenci, koji žale ove mučenike, ali viši zapovjednici ne daju da im pomognu. Izmjenjuju se pogledi i daju koju cigaretu ili komadić suhog kruha. Drugo ne mogu pomoći, jer su iznad njih krvožedni osvetnici.

VI. postaja Veronika pruža Isusu rubac.

Rimski vojnici su dopustili Veroniki, samilosnoj ženi, da pruži Isusu rubac o koji je obrisao svoje lice. Ovi patnici, razoružani vojnici Domovinske slovenske vojske - domobranci i ostalo

pučanstvo koje je bježalo ispred crvene zvijezde, nisu imali susret ljubavi da ublaže svoje muke i obrisu rane koje su zadobili od osvetnika. Ječi bol duše i cijedi se znoj koji teče, a strah razdire dušu.

VII. postaja Krist je pao drugi put pod križem.

Mnogi i mnogi padaju žedni i nemoćni. Krvnici im bezdušno čupaju brade i kose. Šibaju ramena i bolne udove.

VIII. postaja Isus susreće jeruzalemske žene.

Ali materama i ženama ovih jadnika nije dano da im milosrdne žene i matere pruže utjehu, malo kruha i gutljaj vode. Razularena i nagovorena svjetina bjesomučno viče: "Propni ga - ubij ga".

IX. postaj a Isus pada treći put pod križem.

Mnogi na križnom putu padaju ubijeni - šibani, žedni i umorni od teškog i napornog puta. Sve su veće patnje. Iako se lomi tijelo, još je jako srce koje kuca za Domovinu.

X. postaja Isusu su skinuli odijelo, gol je Bog.

I oni su ostali bez svoje odjeće. Lijepo odore oteli su im partizani, a za nju dobacili su svoje ušljive prnje. Žedni su, ali im ne daju piti, tko to pokuša, ubija ju ga. Trpljenje prelazi prag mogućeg. Svlače ih do gola i vežu žicom dva i dva.

XI. postaja Isusa pribijaju na križ.

Golo, izmučeno roblje vezano utjeruju i bacaju u kamione i vode na stratište - do jama u koje će ih možda i polužive ubaciti.

XII. postaja Isus umire na križu.

Oni umiru ubijani na rubu bezdana. Grob se puni truplima. Tisuće, desetci trupla poklanih ili metkom u zatiljak ubijenih je ovdje u Kočevskom Rogu. Bezimeni - u utrobi slovenske zemlje.

XIII. postaja Isusa skidaju s križa.

~~Isusa~~ srušili. Vojnici i hrvati skidaju račkim hodom uspinjala križnim putem do s križa i dali u krilo njegovoj materi. A matere ovih pravednika nikad ne će obgrliti mrtvo tijelo svojeg djeteta, koje su brižno odgojile, učile moliti i ljubiti Domovinu. One ne će znati za grob svoje djece.

Matere su ostale pod križem boli čitav život.

XIV. postaja Isusa polažu u grob.

Grob njegov je bio dostojan za ukop. Darovaо ga je prijatelj.

A ovi mučenici baćeni su u utrobu zemlje, u podzemlje ove gore, ubijeni mržnjom i osvetom. Pola stoljeća traјala je šutnja i smrt.

Tajna je zbog straha strogo čuvana i šapatom se izgovarala istina.

Danas mi ovdje dolazimo u velikom broju da im zahvalimo za ljubav i da se molimo njima, jer su oni mučenici za Vjeru i Domovinu. Ovdje se svatko pojedinačno prisjeća svojih dragih koji možda i nisu ovdje završili, ali su sigurno u tami neke druge jame u našoj Sloveniji

Molimo Gospodina da im udjeli mir u vječnosti. Amen.

Mesić i Milka Planine

Na Jazovku je i ove godine došla brojna skupina različite starosti. Uz branitelje su sjede glave političkih zatvorenika. Zapužena je bila skupina naših iz Broda i Karlovca, uz dva naša autobusa iz Zagreba. Naše su zastave visoko nadkrilile i lepršale iznad povorke koja se teškim, sta-

polažu vijenci na grobnice heroja (predvodnika klanja i ubijanja nevinih), nitko od vlasti se ne pridružuje pohodu na Jazovku, pa ni naši biskupi, ali se javnost uzbunjuje da su se našla tri starca u odori pod znakovljem postrojbi kojoj su u vrijeme NDH pripadali, a čiji su drugovi žrtve u Jazovki ili Kočevlju.

Šalosno je što predsjednik SAB-a na proslavi 60. obljetnice "ustanka naroda Hrvatske" veli: "U proteklih 11 godina u školama se nije učilo povijest antifašističke borbe, nego puno pogrešne stvari. Pojedinci govore da je u Bleiburgu (a to je samo pojam za stradanja 1945., op. a.) ubijeno 500.000 Hrvata, a Pavelić je poveo oko 130.000 ljudi (vojske, ali išao je i narod, op. a.), stoga neistinu govore NDH-nostalgici, kad kažu da je ubijeno 500.000 ljudi! (...) U Hrvatskoj su ustaške skupine likvidirane tek 1948." Zaista je zahtjevno da se sad, nakon 60 godina, istraži istina. Zašto da naši mladi budu opterećeni lažnom poviješću, bilo jednom ili drugom tvrdnjom. Istina zove iz podzemlja... Treba smoći hrabrosti i reći što je istina.

OSOBNI AUTOMOBIL GOLF JXD

Prema odluci Vijeća prodaje se osobni automobil s niže navedenim podatcima:

Vrsta vozila	:	osobno
Tvrtka	:	Volkswagen
Tip	:	Golf JxD
Broj šasije	:	WVWZZZ16ZKW507472
Snaga motora	:	48 kW
Zapremnina motora	:	1.588 cm ³
Stanje km brojila	:	310.730 km
Godina proizvodnje	:	1989.
Stanje vozila	:	tehnički ispravno - uščuvano
Opće stanje	:	sukladno starosti
Način korištenja	:	službeno vozilo

Sve informacije na telefon (01) 4872 433

Cijena 16.000,00 kuna

Uspomene Jozu Šariću (VI.)

KRVAVI ZIDOVNI ZENIČKE KAZNIONICE

Piše:

Jozo ŠARIĆ

ralo je toliko da nismo mogli zaspati od smrada. Moj kum Gojo Kolak, koji je bio u ćeliji do moje, cijele me je noći psovao i predbacivao mi što sam ga naveo da pode s nama. "Ja bih već bio kod kuće, da te nisam slušao, a sada vidi gdje će kosti ostaniti" - govorio je.

Hijene obilaze svoje žrtve

Već u zoru, nakon teške, neprospavane noći, stražari su počeli otvarati vrata, vičući da odmah izlazimo u stroj. Zarobljenici su, izlazeći, pitali što će s mrtvima. "Izlazite vi, a oni neka ostanu", odgovarali su stražari. Izšli smo i postrojili se, a partizani su nas tako u stroju, ostavili dugo čekati. Tek povremeno, poneki partizan bi se prošetao oko stroja. Odjednom, jedan "žutonja" počeo je, poput hijene, obilaziti oko nas. Tek tu i tamo upitao bi ima li netko među nama iz Malina, Guče Gore, Čukala, Han Bile... Dugo je, natmuren i mrzovoljan, tražio žrtvu. Na kraju, upro je prst u Tufika i zapovjedio mu da izide iz stroja. Srećom, u tom trenutku došlo je nekoliko stražara s nekim oficirom, i Tufik se, iskristivši nastalu gužvu, vratio u stroj. Priđoši oficir zapovjedio nam je da idemo na stanicu, u vagone, a onaj "žutonja" počeo je, psujući, tražiti Tufika. Vikao je i oblijetao oko kolone. Oficir, koji nam je izdao zapovijed za pokret, u jednom je trenutku podviknuo a njega: "Odmakni se, zar ti nije bilo dosta noći!" Shvatili smo na što su se odnosile oficirove riječi. Shvatili smo da su i protekle noći neki podovi i neki zidovi jezive kaznionice bili prskani novom nevinom krvi.

Potpali su nas u vagone i ostavili čekati. Najstrože nam je bilo zabranjeno gledati kroz prozore. Nakon duljeg čekanja vlak je konačno krenuo. Nismo znali kamo ideo, sve dok se vlak iz Lašve nije počeo ponovno vraćati prema Travniku. Na višoj postaji, na kojoj smo se kratko zastavili, narod se tiskao. Doznali smo da je bilo Petrovo, pa se narod, unatoč komunističkoj vlasti, i te teške godine okupio u velikom broju proslaviti blagdan patrona

viteške župe. Žene, koje su među nama prepoznale i zarobljenike iz Viteza, pitale su za svoje muževe, očeve sinove... Slučajno, na prozoru pored moga stajao je onaj Franjić kojeg sam spominjao prilikom prolaska kroz cik-cak liniju 17. partizanske brigade. Neka žena ga je prepoznaла i gotovo plačući pitala ga za svoga Antu. Franjić joj je zbunjeno odgovorio da ne zna ništa o njemu, budući da su se davno rastali. No kasnije, kad je vlak već odmicao prema Travniku, Franjić mi je rekao da je Ante, za kojega je pitala uplakana žena, zapravo onaj momak kojeg je ubio krvnik iz 17. partizanske brigade niže Zidanog Mosta. U tom trenutku, kao i u mnogim trenutcima kasnije, pred očima mi se pojавila stravična slika krvavog "skalpa" kako pada pred naše noge. Vjerojatno ju ne će nikada zaboraviti.

Zatočeni u travničkoj medresi

S prvim mrakom stigli smo u Travnik. U koloni su nas poveli kroz dugi grad. Kad smo prolazili pored crkve, upravo je završavala večernja misa, pa je na pločnicima uskoro bilo mnogo ljudi koji su nas šutke promatrali. Tek pokatkad, kad bi prepoznali nekoga među nama -jer, među nama je, dakako, bilo i Travničana - gomilom bi se proširio žamor. S vremenem na vrijeme začuli bismo i riječi koje su zvučale kao zloguka slutnja: "Vode ih u 'crnu kuću'", a kad smo prošli "crnu kuću", gomilom je počelo strujati: "Odoše direktno na Smrke". No, nas su zatvorili u medresu, u kojoj smo imali dosta prostora, jer se naša kolona do Travnika znatno smanjila.

Sljedeće jutro je, nakon doručka, započeo još jedan popis. Po skupinama su nas odvodili u "crnu kuću", u kojoj su neki od zarobljenika ostajali dulje, a većina nas je odmah nakon popisivanja враћena natrag u medresu. Već dan ili dva nakon dolaska, dobili smo zapovijed za šišanje i brijanje. Jozo Brnada iz Goruše slučajno je rekao stražarima da ja imam pribor za šišanje i brijanje, pa su me odmah stražari "postavili" za brijača. Najprije sam ošišao našeg ključara Blažu, a onda redom sve ostale. Srećom, i opet mi je pomogao moj Atif. Dao sam mu, naime, "mašinicu" i on je, da

bi mi pomogao, ošišao veliki broj naših kolega.

Jednog jutra ustao sam, pogledao kroz prozor i ostao nemalo iznenaden. Vani, pred zgradom, stajali su moj brat Mato i Jelka Jurleta, Nikina majka. Ušiće, još uvijek ne vjerujući vlastitim očima, odmah sam pozvao Niku, a onda smo im se zajedno javili. S prozora, na brzinu, rekli smo im da smo dobro i da se ne brinu. Naprsto nismo mogli vjerovati da će nam naši stražari dopustiti da se s njima i sret-nemo. No, u sedam sati došao je ključar Blažo i pozvao me da izađem. "Došao ti je brat, hajde brzo", rekao mi je, očekujući valjda da će me iznenaditi tako lijepa "novost". Blažo je bio izuzetno susretljiv. Mati i meni rekao je da možemo biti sami i ostati koliko hoćemo.

Razgovarali smo o svemu, skačući stalno s teme na temu. Govorio sam malo o onome što sam proživio, često ga pitajući o ostalim članovima naše obitelji, o stanju kod kuće, o ljudima koje sam poznavao, a Mato se uvijek vraćao na moj put od zatrobljavanja do Travnika. Na kraju, ponudio mi je novaca, ali sam ja njemu dao dvije novčanice od 500 dinara. Ispričao sam mu kako sam u Brodu nekim poznanicima dao kune i oni su mi ih zamjenili za dinare. Uz to, imao sam uz sebe još nešto i kuna, pa sam i njih dao Mati. Na odlasku, ključar Blažo rekao mu je da se ne brine za mene, jer, kako je rekao, "on više nije zatrobljenik, već vojnik".

Rastanak u "crnoj kući"

Jednom prigodom, kad sam išao u "crnu kuću", video sam u njoj Ćiru i Mariju Piplicu iz Duvna, koje sam poznavao još iz Broda. Ne znam zašto su bili zatvoreni, ni-ti što se kasnije s njima dogodilo. Inače, ključar u "crnoj kući" bio je neki crni i smrknuti Jakub, za kojeg mi je kasnije Blažo, naš ključar, rekao da se preziva Ali-čehić. Upravitelj zatvora u to vrijeme bio je, koliko se sjećam, stanoviti Blaže Majkić. Dani su prolazili, a naša budućnost i dalje je bila neizvjesna. U međusobnim razgovorima smo, dakako, mogli samo nagadati o njoj. Nismo znali ni što će biti s nama, ni kamo će nas naši sprovodnici sutra odvesti. Dakako, najviše nas je zanimalo hoće li nas naši krvnici i dalje ubijati. Nekako u to vrijeme među nama se pronio glas, da su u Travnik došli Ivica Matijanić Gegac i Jura Mikulić koji, kako se pričalo, više ne će dopustiti ubijanje.

Četvrti srpanj bio je po svemu tugaljiv dan. Taj dan, naime, mi koji smo zajedno prošli krvavi put od slovenskih do bosanskih brda morali smo se rastati. Jedna skupina zarobljenika, njih 34, otišla je, ka-ko nam je rečeno, u Sarajevo, a nama sedamnaestorici, koliko nas je ostalo, rekli su da smo od tog dana vojnici, te da slje-deće jutro idemo u Drvar. Iste večeri došla je među nas jedna skupina muslimana iz komande mjesta, te s nama prenoćila. Ujutro, komandant zatvora Majkić predao je zapečaćenu omotnicu nekom Čaluku iz Donjeg Vakufa i mi smo krenuli prema kolodvoru. Vlakom smo, preko Donjeg Vakufa, došli u Jajce, gdje smo čekali do ujutro da šumski "ćiro" krene prema Srnetici. Kroz Janj smo putovali cijeli dan. "Ćiro" je išao toliko sporo da smo na nekim mjestima izlazili i išli pješice, a potom sačekivali da nas stigne. Na zavojima mi bismo pješice prešli dvadesetak metra, dok bi vlak obilazio i po kilometar. Kasno navečer stigli smo u Srneticu u kojoj smo prenoćili.

Sljedećeg jutra, u Srneticu je stigao i vlak iz Prijedora, pun robijaša. Bili su to uglavnom zarobljenici starijih godišta, koji su dolazili iz Bihaća i nakon proglašenja amnestije išli kućama. Među njima je bilo i zarobljenika koje su u Velikoj Gorici izdvojili iz naše kolone, dakle onih među nama, koji nisu bili iz Bosne i Hercegovine. Iz naše, Pete školske bojne bili su to uglavnom vojnici iz Banata i Srijema. U Srnetici sam susreo i svoga dobrog prijatelja Paula Sladoka iz Stare Pazove, koji je kod nas u Vinskoj bio skladištar. Bio je, inače, veoma zanimljiv čovjek. Taj Slovak i evangelik, naime, vojnicima je odmah upao u oči po tome što se gotovo nikad nije odvajao od neke debele knjige koju je čitao u svakom slobodnom trenutku. Već tada pričao nam je kako će Ni-jemci izgubiti rat i kako će Rusi osvojiti veliki dio Europe, ali, govorio nam je, Hrvatska će opstat. Poslije rata doći će, proricao je, do ujedinjenja ostatka Europe, tj. zapadne Europe. Ona će se ujediniti upravo radi zaštite od komunizma. Na isti način će se pokušati ujediniti i islamske zemlje, ali će među njima često dolaziti do međusobnih ratova. Smjenjivat će se svjetske krize. Godine druga i sedma bit će burne do 1987., a tada će doći do pada komunizma, pa će i Rusija izgubiti satelite u Europi koje je okupirala. Doći će, proricao je dalje Sladok, i do krize na Balkanu, a ona će se polako prenositi na Aziju i islam-

ski svijet i ubrzo će doći do Trećega svjetskog rata.

Osim Sladoka, ovdje sam video i Iliju Kljajića iz Rume i Ivu Šapinu iz Pajić Polja kod Uskoplja, te mnoge druge. No, mi smo se uskoro rastali; oni su otišli prema Jajcu, a mi smo krenuli prema Drvaru, u koji smo došli poslijepodne. Smjestili su nas u zgradu koja je ranije služila kao neki zavod. U Drvaru smo zatekli još jednu skupinu robijaša iz sabirnog centra iz Duvna. Među njima je bilo i mnogo bivših željezničara iz skopaljske doline. Prepoznao sam Ivana Šarića iz Ričice, Franju Batinića iz Ričice, Grgu Pinjuha iz Zanesovića i druge.

U Drvaru smo bili neka vojska, ali nam oružje nisu dali. Bilo je žalosno, a nas je ljutilo, da nam zapovijedaju nepismeni ljudi. Među nama je ipak bilo dosta dočasnika. Ali, ništa nismo mogli promijeniti. Tako je sve to trajalo oko dvamjeseča. Nakon nekoliko dana mene su premjestili u "komandu pozadine", u skladište. Jedne noći naišao je vlak iz Knina, vozeći u nekoliko vagona UNRRA-inu pomoć. Bile su to riblje konzerve, a naši su mislili daje meso, pa su obilazili oko vagona dok na kraju nisu izbacili nekoliko sanduka u vrbe. Ujutro supošli vidjeti što je u sandućima. Unutra je bio bakalar, pa su se "kradljivci" razočarani vratili ne uvezvi ništa od sinoćnjega "smrdljivog" plijena. Zato vrijeme ja sam svratio na željezničku stanicu i, na moje iznenadenje, susreo Mehmeda Zeca iz Grnice koji je upravo sprovodio Franju Kvasinu iz Bistrice u bihaćki logor. Iako smo se sva trojica vrlo dobro poznavali, nije mi dao razgovarati s Franjom. Mehmed je također bio pripadnik domobranskih postrojba, ali se tada, iako nije davno bio prešao u partizane, predstavio kao okorjeli boljševik. Pitalo sam se, kako je moguće da se neki ljudi tako brzo prekale i da tako brzo nakon prelaska u partizane postanu najgorljiviji zagovornici komunističke ideje.

Ubrzo, jedne večeri, došao mije Stojan Bogunović, komandant, i rekao da idem u prekomandu u artiljerijsku bateriju u Bastase. "Nisam znao da si artiljerac", dodao je. Već sljedeće jutro došao je teklič i donio mi kuvertu, te me uputio u Bastase, selo oko 12 kilometara udaljeno od Drvara. U Bastase sam stigao poslije podne i prijavio se u bateriju komandiru Miljanu Mikano-viću. Sjećam se, bio je utorak, i upravo je tada, kad sam došao, počinjao sat političke nastave. U bateriji me dočekao Atif i uk-

ratko mi ispričao kako je zapravo on tražio da dođem u bateriju. U bateriji su, naime, imali neke ruske topove koje su slabo poznavali, a kako je Atif želio da ponovno budemo zajedno, ispričao je komandirima da sam ja ostao u komandi pozadine, a završio sam školu u artiljeriji. Bilo, kako bilo, ja sam ponovo bio u artiljeriji i ponovo sa svojim Atifom.

"Politička nastava"

Na satu političke nastave komesar je govorio o sporazumu Tito-Šubašić, te u drugom dijelu predavanja, o Savi Kosanoviću. Po završetku predavanja komesar je prešao na pitanja. Mene je upitao što mislim o rečenom sporazumu i Kosanoviću. Odgovorio sam da se slabo razumijem u politiku i da gotovo ništa ne znam ni o jednom ni o drugom. Komesar me je ukorio, a na kraju izrekao i sljedeću prijetnju: "Imaš sreću što si sad došao. Da si došao ranije, ispitao bih ja tebe u potoku". U prvi mah nisam shvaćao što bi ta prijetnja imala značiti, a kasnije me je Jerko Kožul iz Knežpolja kod Širokog Brijega ozbiljno upozorio: "Nemoj više onako, zemljače. Izgubit ćeš glavu. Pravi se da si zainteresiran i uvijek nešto odgovori". Komesar je bio neki Vlado Božić iz Lijevča Polja. Bio je po činu zastavnik, iako je, kako sam kasnije čuo, i on tek osam mjeseci ranije došao u partizane. Iako mi je Nikola Drljača, vodnik po činu, rekao da se ne bojim jer su komesari pretežno kukavice, koji u borbi ne smiju nosa pomoliti, ja sam svejednako psovao Atifa, jer sam, njegovom zaslugom, došao u Bastase.

No, dani su prolazili. Jedne noći dobili smo uzbunu i zapovijed za pokret prema Oštrelju, gdje smo zauzeli položaje oko pruge. Vodnik Drljača želio je da stalno budem uz njega. U jednom trenutku začuli smo pucnjavu, a odmah potom i kuknjavu od koje se sve orilo. Do tada sam rijetko kad čuo takvo zapomaganje. Malo kasnije, Nikola mi sa smiješkom reče da to kuka "moj" komesar. Htio sam pritrčati u pomoć, ali me je Nikola zaustavio i rekao: "Nije mu ništa. Njega su ti vjerojatno rezale kupine, pa misli daje ranjen". I to se pokazalo točnim. Kad je pripucalo, komesar se uplašio i brzo se bacio na zemlju, zapevši pri tom za kupine koje su ga okrvavile.

Kad smo se vratili u Bastase, političku nastavu držao nam je komandir Mikanović. Upitao sam Nikolu zašto više nastavu ne drži komesar Vlado, a on mi je odgo-

rio, da on više ne može ovdje održavati političku nastavu. "Vidio si, kad su na Oštrelju pripucali Trivunčićevi četnici, kako Vlado zaziva Bogorodicu", odgovorio je. Do tog trenutka nisam ni znao da smo na Oštrelju imali kontakt s Trivunčićem i njegovim četnicima. Govorilo se, naime, da je on na Manjači. Nikola mi je rekao da su dobili obavijest da se **Trivunčić** želi prebaciti u Italiju.

Nekoliko dana kasnije, dobili smo zapovijed da krenemo u Travnik, u sastav artiljerijske brigade. S nama je krenuo i komandant, a komesara Vlade Božića nije bilo. U Travnik smo došli u subotu, a ja, sam, kao uostalom i sve moje kolege, žarko želio, nakon tako dugog izbjivanja, posjetiti kuću, pa sam upitao dežurnog da odem preko nedjelje kući. Rekao sam primot da sam iz Vakufa, a on je valjda shvatio da sam iz Donjeg Vakufa, koji je blizu Travnika, pa me pustio. Vodnik Nikola mi je napisao neku propusnicu i ja sam se vlačkom nakon dugog vremena uputio kući.

Kod kuće, kojoj sam došao u nedjelju ujutro, moji nisu mogli doći k sebi od čuđenja. Te nedjelje je bila misa na groblju u Podgrađu. Obukao sam civilno odijelo, jer me je bilo stid u partizanskoj odori pojavit se među ljudima. Naš svijet mrzio je partizane, a još je u to vrijeme bilo naših u šumi. Na groblju u Podgrađu susreo sam Zeke s Paloča s kojima sam se rastao u Travniku. Oni su već bili došli kući iz Sarajeva. Pričali smo o tome kako je tko prošao. Branko je svako malo, zezajući me, ponavljao: "Nisu oni tebe pustili, ti si pobegao. Ne ćeš tvoji od tebe".

Nakon mise, po starom običaju, ljudi koji nisu išli nikomu na užinu, okupili su se na Rici kod Bandića kuća, gdje se uskoro počelo plesati kolo i pjevati pjesme. Oko kola stajali su udbaši, mahom uskopaljski muslimani, jer u to doba Hrvata u UDB-i nije bilo, i pomno promatrali što se događa. Među udbašima bili su **Zajko Duratbegović**, **Mustafa Geko** iz Voljica, **Mehmed Šećunović** s Vrša i mnogi drugi. Pokatkad bi se neki od njih pokušali uhvatiti u kolo, ali bi djevojke u istom trenu izlazile iz kola. Pokušavali bi se uhvatiti barem s muškarcima, ali ni to nije trajalo dugo. Stajao sam s prijateljima sa strane i promatrao kolo i udbaše oko njega, kad je jedna od djevojaka, **Dragija Marinčić**, udbašima usprkos, zapjevala: "Avione kad ćeš Mariboru / pozdravi mi dragog u logoru..." Oči su mi se orosile kad sam se

sjetio događaja s austrijsko-slovenske granice.

Kad sam se vratio u Bistricu, odmah sam otisao potražiti svoju stričevićku **Luču Bošnjak** koju sam susreo na Maloj Rici. Žurila je na sastanak, kako je rekla, "nekog ofažeja". "Moram, ne daju drukčije fasinke", dodala je. U AFŽ su se učlanile većinom sirote žene i to, dakako, samo radi dobivanja pomoći: udovica **Zilha Kadić**, predsjednica, te **Luča Vidović**, **Mara Prskalo**, žena Saliha **Abazovića** i moja Luče, kao članovi.

U jednom trenutku ugledao me je **Smajlo Abazović** i odmah mi prišao, te me usiljenom srdačnošću stao tapšati. Smajlo je nekad bio zamjenik tabornika za selo Bistricu, a u to vrijeme je već postao predsjednikom narodne fronte za Bistricu. Još jedan primjer prijetvornosti, olakog prelaska iz jedne formacije u drugu. Budući da sam znao njegovu prošlost, odmah me je počeo vrbovati. "Neka si nam мало došao Joščina. Tebe čeka mjesto, samo čekamo da se skroz vratиш", govorio je. Uskoro je došao i **Ibrahim Abazović - Žilo** koji je ponavljao istu priču, a potom su se oko nas počeli iskupljati i vojnici 15. krajiske brigade koja je u to vrijeme bila stacionirana na području Uskoplja. Budući da nisam imao uredne propusnice, brzo sam se izvukao i krenuo kući, a ubrzo i na vlak za Travnik. U Travnik sam došao u 3.00 sata ujutro i uvukao se u vojarnu. Sve je prošlo u najboljem redu, nitko me ni za što nije pitao.

Nekoliko dana kasnije počelo je formiranje baterija. Mene su odredili za nekakvog nastavnika na oruđima. Kad su se uverili da sam vojnički izuzetno dobro svelađao rukovanje artiljerijskim oruđima, dobio sam i postavljenje za vodnog oficira bez čina. Prema vojnicima sam se odnosio blago i korektno, pa sam i radi toga dobio prolaznu ocjenu od komesara. No, stalno sam se morao paziti da ne izgovorim nešto što ne bi trebalo. Vrijeme je teklo polako, a ja nisam mogao ni s kim otvoreno razgovarati. Sve što sam mislio, zadržavao sam u sebi. Misli su mi se sve češće vraćale na našu kolonu i, osobito, na one među nama koji su bili odstranjeni iz nje. Pitao sam se, je li tko od njih ostao živ.

(nastavit će se)

Uspomene Ljudevita Starčevića (III.)

"PARTIZANI NE TUKU, ZAR NE!"

Vuković je otisao do mog stana i tražio, da mu moja žena dade moj kožni kaput, koji sam donio iz Češke. Ona mu je odgovorila: "Samo preko mene mrtve!" Onda se povukao i došao do mene vezanog, prislonio me uza zidni ormar i udarao me po jednjaku (grkljanu). Žena je iza njegova posjeta prijavila slučaj njihovoj komandi, gdje su odobrili njen postupak. Saslušanje su vršili kako je tko htio i zapisivali u optužbu. Čak su mi upisali u grijeh, da sam uzeo dijete u naručje kad mi je žena rublje donijela!

"Veličao izgradnju NDH!"

Zatim smo tjerani pješke do Osijeka na sud. Po takvo ljetnoj vrućini, pod stražom, 36 km do Osijeka, nije bilo lako. Kad smo stigli do Klise, kolegi **Josipu (Pepi) Červenom** je pozlilo, skoro se onesvijestio, sav crven. Stražar gaje zgrabio i dovukao do bunara kod prve kuće i tu mu zagnjurio glavu u hamper s vodom. To je uradio tako "nježno", da je ovaj počeo krkljati. Nakon predaha nastavili smo do Osijeka, gdje smo zatvoreni u Tvrđu. Saslušanja su nastavljena na osnovi dokumentata iz Borova. Bilo nas je iz cijele okoline.

Mene je primio jedan mladi čovjek, invalid, i postupak je bio kulturan. Pitalo me: "Je li ovo sve istina što tu piše"? Rekao sam, da se nisam osjećao slobodan i da bih potpisao sve, samo da me ne tuku. Kad je sve pročitao, bacio je u koš i opomenuo me: "Ali držao si govor!" Ja sam na to odgovorio, da to nije bio moj govor, nego proglaš hrvatske vlade za obiljetnicu NDH, a kako je načelnik bio bolestan, zadužio je mene čitanjem. Na upit o čemu se radilo, odgovorio sam: "Radilo se o izgradnji škola, cesta itd." On je to uveo u svoj zapisnik iz napomenu: "Veličao izgradnju NDH". S tim sam predan sudu. Na temelju toga Vojni me sud osudio na 5 godina prisilnog rada i 5 godina gubitka građanskih prava.

Nakon nekog vremena otpremili su nas na Orlovnjak u štale Poljoprivrednog

Piše:

Ljudevit STARČEVIĆ

kombinata. Naše žene su doznale kad od lazimo i došle nas vidjeti, donosile hranu i djecu. Moja žena je došla s djetetom, kojem je bilo 2 godine. Vidio sam ih i čuo kako dijete viče: "Apizan, pusti moga tatu!" Na Orlovnjaku smo smješteni u pregrade za stoku na slamu.

Za to vrijeme moji su radnici u Borovu skupljali potpise da me puste na slobodu. Nakon skupljenih preko 200 potpisa, popis su zgrabili **Ljubo Njišević i Franjo Dapić**, te ga poderali uz primjedbu: "Pa, ti potpisao za njega!?" Odgovor je bio: "U svako doba, jer je bio čovjek!" To mi je nakon 2 godine ispričao **Miloš Musulin**, pravoslavac koji je radio u Obućari. Još dok sam bio u zatvoru u Tvrđi, doznao sam, da je moja žena dobila otaz stana, pa sam prošverca cedulju krsnom kumu mog sina, **Peri Starčeviću**, koji je bio upravitelj Mlijekare Seljačke slike. On je poslao u Borovo troja "plato-kola" i radnike, te tako dopremio moju ženu, dijete i sestruru u Osijek, gdje su stvari smještene u skladište, a kad se pružila prilika, smještenu je u jednosobni stan. To je učinio veliki dobrovor, inače vrhovni stručnjak za mljekarstvo, Pero Starčević iz Lica.

Kad je Simo Vuković naišao na oštar otpor moje žene i nije dobio moj kožni kaput, došao je ponovno u OZN-u i nastavio batinama po mojem vratu i jednjaku. U toj sobi bila je zatvorena djevojka, koja je pljunula na njihova majora, pa kad je vidjela što opet sa mnom rade, htjela je s kata skočiti kroz prozor. Ono su potrcali za njom i mene ostavili. To me spasilo od daljnjega takvog mučenja. Nju su kolegice zvala "Talijanka"; sad živi u Rijeci i ima obitelj.

"Partizani ne tuku!"

Zatim su me prebacili u podrum u samicu bez prozora, samo s rupom na vratima.

Onda sam stavljeno u veću prostoriju, bosih nogu na oštore male ejepanice. Kad sam pao, dobio sam kundakom po rebrima, pa sam radije odlučio da trpe noge nego bubrezi. Noge su otekle od stajanja 18 sati bez prekida. Onda je došao šef OZN-e u kontrolu, stao pred mene i s ciničkim mi se smjehom unio u lice, te rekao: "Partizani ne tuku!". Rekao sam: "Ne, nego muče ljudе!". To se zbivalo još za boravka u OZN-i u Četvrtom naselju. Tamo je dolazio i neki major za vrijeme ručka, te je video i zatočenicu **Božicu Šarkić**, Srpskinju iz sela, čija je sestra Kovinka bila u partizanima. Božica je zatvorena što je psovala Tita, ali ipak ju je taj major pohvalio i preporučio upravitelju zatvora riječima: "Druže, pazi mi na ovu drugaricu, to je naša Srpskinja prava!" Božica je bila u samici preko puta moje i tom majoru je pokazivala na mene prstom, crtajući slovo "U" na svome čelu. Za to je valjda dobila onu pohvalu.

Na Orlovnjaku smo zadržani do zahlađenja. Došla je komisija, koja je zaključila, da se tu ne može prezimeti, pa su nas potrpali u stočne vagone i otpremili u Lepoglavu. Kad smo stigli u Lepoglavu, već je i sniježilo, pa smo morali izgrati snijeg iz čelija. Složili smo krevete na kat i donijeli iz stare zgrade kukuruzovinu kao nastor, na kojoj je prije toga spavala njemačka vojska u povlačenju. Kad smo legli, pojavile su se uši iz tog nastora. Radi toga je bilo nužno parenje čitave posteljine i odjeće zbog bojazni od tifusa. Nakon parenja dobili smo i brojive svaki na svoju opremu. Tako smo bili numerirani svi. Za ovu higijensku mjeru zaslužni su bili naši liječnici kažnenici. Formirane su radionice po strukama, a oni, koji nisu stručnjaci išli su na šumski rad.

Teško je djelovalo na nas, kad je umro prvi kažnenik. To je bio Osječanin, gostioničar **Fabijanović**. Tu se nalazio i njegov sin **Tuna** kao zatočenik. Jednom, za vrijeme večere, stražar s tornja u središtu zgrade, raspalio je strojnicom rafal prema katovima i tom prilikom ranio jednog

kažnjenika. Ja sam radio u obućarskoj radionici. Jednu večer neki se od naših poznatih nisu vratili sa šumskog rada. Sutradan ujutro išli smo po materijal u staru zgradu i usput smo iz podruma uzimali bijelu repu, koju smo pekli i jeli. Tog jutra naš radnik Ani još išao je uzeti repe, ali se vratio bez nje. Pitao sam ga što je, a on mi je odgovorio: "Svih onih pet, što se nisu vratili iz šume, eno leže na daskama mrtvi u podrumu!"

Kad smo se vratili u radionicu, došao je čistač radionice i izjavio, da je jučer ujutro nečujno u papučama sišao niz stepenice i čuo kako komandir straže **Oborovečki** zapovjeda vodniku, koji vodi radnike na šumski rad: "Onoga prvog, petog, devetog, sedmog, desetog itd." Radi toga se nisu vratili onih petorica, među kojima je bio **Iva Štajner** iz Osijeka i mladi pukovnik **Njegovan** iz Zagreba. Sve ovo je vrlo porazno djelovalo na nas.

Jednoga dana smo i mi iz radionice pozvani nositi vreće brašna s postaje, iz vagona u skladište u staroj zgradi. Prolazili smo pored gostionice, gdje je moj partner iskoristio priliku, da popije čašu vina, pa sam

si to priušto i ja. Međutim, mene je zatekao komandir straže i predveo me je upravitelju **Joži Špirancu**. Ovaj mi je od prve odmjerio punu kaznu od 30 dana samicu, koju sam izdržao do zadnjeg sata u to zimsko doba, bez prozora, samo s otvorenim rešetkama. Imao sam samo jednu deku: pola na se - pola poda se. Zaspao sam možda jedan sat, a sve ostalo svodilo se na hodanje samicom do jutra. Mada me je u toku mjeseca tri puta hvatala groznica, nije mi stražar **Culjak** dopustio ići liječniku. Ručak mi je donosio Osječanin **Danić**. Cigaretu sam smio zapaliti iza ručka. Imao sam jednu kutiju u kojoj je ostalo još jedanaest komada, a kalendar (crte na zidu), pokazuje još 22 dana. Prerezao sam po pola, to je ujedno služilo za kalendar - polovicu iza ručka. Te cigarete bio mi je ubacio kroz rešetke student **Ante Starčević**, kažnjenik iz Varaždina. Svako dobro i svako zlo iz tamnice ostaje u dubokom sjećanju...

(Svršetak)

Ivana Radić

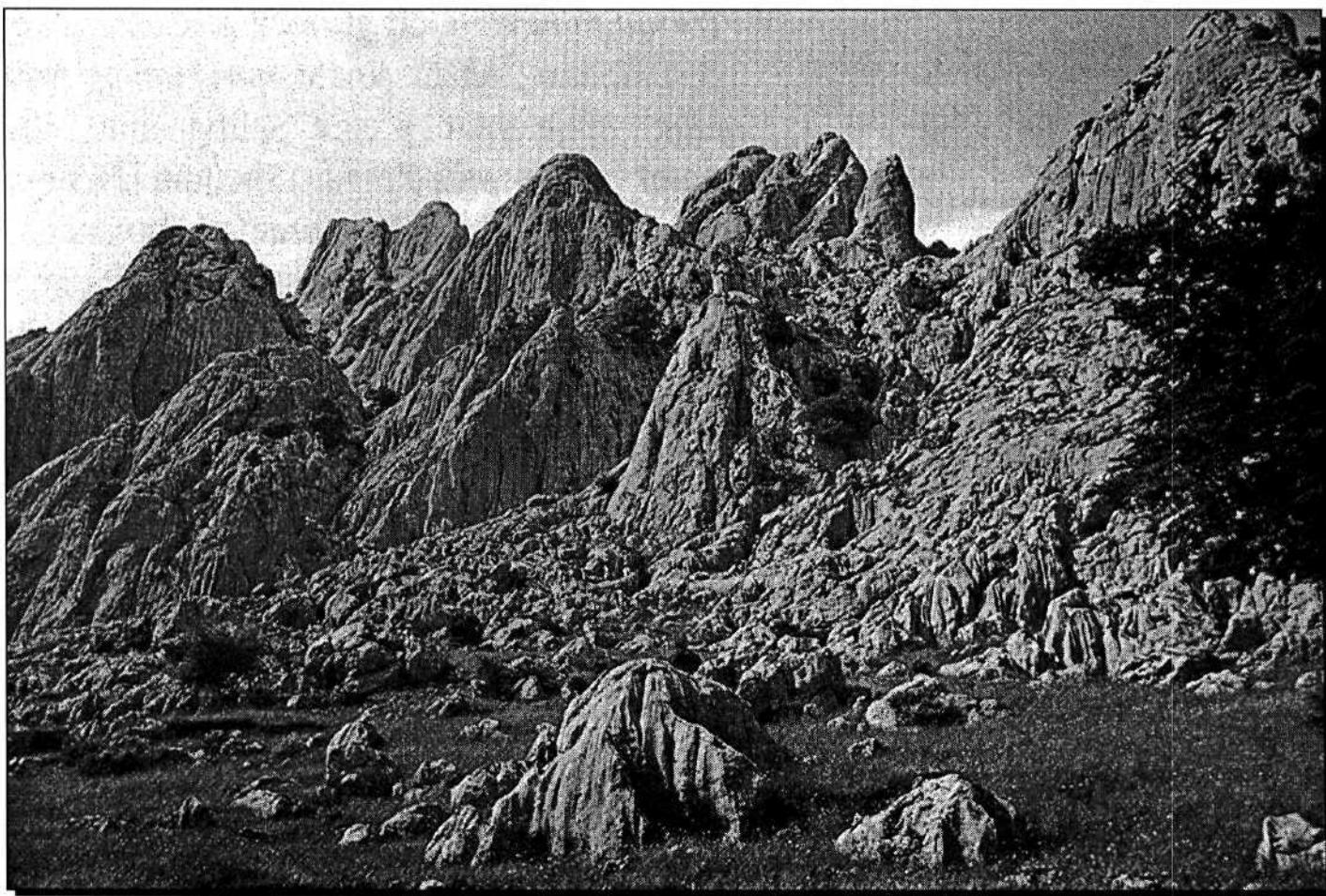
JEDAN CVIJET IZ RUKOVETI ZA TEBE

*U dubini našoj sniva tvoja slika,
mirisna ciklama sa proplanka gore
i dok blijede zvijezde u zrcalu zore,
u dubini našoj sniva tvoja slika.*

*Kitimo je cvijetom bijelih uspomena,
a oči nam mutne u vrućici gore,
poniženi, gladni, pozdravljamo zore
i ljubimo sjenu bijelih uspomena.*

*U dubini našoj živi tvoja slika,
mirisna ciklama sa proplanka gore
dok vezemo barjak za buduće zore,
u dubini našoj živi tvoja slika.*

KPD Požega

ZAGREBAČKE DEMONSTRACIJE 1951. (II.)

Nakon uhićenja *Dinamovih i Hajdukovih* navijača ispred *Esplanade*, i ja sam očekivao da će završiti u zatvoru, a i priatelji su me na to upozoravali. Uskoro sam doznao, da me traže, jer je UDB-a među uhićenima naišla i na neke "mekše", koji su svoju slobodu pristali otkupiti prokazivanjem "glavnih". Iako se nisam baš mogao posebno skrivati, tijekom prvih tjedana nakon utakmice nisu me pronašli. Primicao se Božić, pa sam kanio kući u Imotski, da božićne blagdane proslavim s obitelji.

Malo iza Nove godine, dobio sam brzojav iz Zagreba. **Tonći Vrdoljak** me obaveješće, da još ne dolazim u Zagreb. Kad je moj otac video brzojav, pitao me, što znači ta poruka. Rekao sam mu, da sam član dramske sekcije - što sam uistinu bio, ali Tonći s njom nije imao veze - koja je spremala predstavu, pa da je predstava odgođena. To im nije bilo neobično, jer je imotska mladež tijekom onih prvih poratnih godina, kad nije bilo struje, najprije na poticaj vjeroučitelja, a kasnije i samostalno, organizirala različite priredbe, plesove i svirke. U našem jazz sastavu, koji se zvao TA-BU, ja sam svirao trubu, a kako sam učio solfeggio, što mi je kasnije pomoglo bilježiti i skladati dalmatinske pjesme, to me i dovelo na kolodvorsku klupu, gdje sam pred Tomislavom dirigirao Lijepu našu.

U potrazi za "dirigentom"

Ipak, odlučio sam vratiti se u Zagreb. Mislio sam da će biti puno nezgodnije, ako me uhite u Imotskom. Tu sam, dođuše, već jednom bio uhićen. Pred kraj 1945. spremali smo, naime, jednu priredbu, te smo u katoličkom domu imali probu. Ja sam došao prvi, a tamo su partizanski oficiri održavali neki sastanak. Pomislili su da ih uhodim, pa su me pritvorili. Kad su me vodili ulicom ispred postolarske zadruge, u kojoj mi je otac radio, glasno sam ga pozvao i on je krenuo za na-

Piše:

Dr. Vlade VICIĆ

ma prema zatvoru. Držali su me zatočena nekoliko sati, a onda je tijekom saslušanja jedan viši oficir zaključio da nisam nikakav uhoda, pa su me pustili.

Nu, ono što me čekalo u Zagrebu, bio je pravi zatvor. Čim sam stigao, obavijestili su me da vlasti "traže dirigenta". Mislio

pomislio na bijeg, ali sam od toga odmah odustao: kamo pobjeći, gdje se sakriti... Odmah iza te misli, shvatio sam da mi se Vrdoljakov brzojav još uvijek nalazi u džepu. Ako ga nađu, Tonći je gotov. A ne smijem ga baciti, jer će to vidjeti. Prstom sam polako prokidal podstavu i onda pozorno zgužvao i kroz podstavu ugurao brzojav.

Na Zrinjevcu su mi najprije ispraznili džepove, skinuli vezice s postola i potom me odveli u podrumsku samicu. U noći, dok sam ležao na prični, došao je neki oficir u pratnji milicionera. Počeo je vikati, da ga moram dočekati u stojećem stavu. Malo nakon što je otišao, milicioner me odveo istražitelju. Ovaj pita o svemu i svačemu, posebno o utakmici i onomu nakon nje. Ja ništa ne priznajem. I kad se to ponavljal, sve sam tvrdoglavovo poricao, jer sam odlučio tako braniti. Potom sam odveden drugom istražitelju, koji me saslušao tijekom tri dana. Iz njegova opisa događanja vidim da im je sve pozнатo, pa sam odlučio sve priznati. Sve je uneseno u zapisnik, a to mi je priznanje pomoglo. Odveli su me iz samice, u kojoj sam proveo četiri dana i četiri noći, u ponižavajućim uvjetima.

Nakon što sam priznao sudjelovanje u demonstracijama, odveli su me u sobu na drugom katu, gdje se nalazilo 17 zatočenika, sve sveučilištarača zatočenih zbog događaja kod Esplanade. Odmah su me počeli propitkivati zašto sam uhićen. Kad sam došao do toga da sam dirigirao kod Tomislava, jedan me od njih opsuje i reče, da samo mene traže i da je on zbog mene 28 dana proveo u samici. Kasnije se primirio i zamolio me za oporoštenje. Shvaćao sam ga, jer su ga gnjavili u uvjerenju da je baš on dirigent, valjda zbog fizičke sličnosti sa mnjom. Zvao se Antičev.

DRŽAVNO JAVNO TUŽILIŠTE ZAGREB Broj: K 122/1952. Zagreb, 16.1.1952.		PRIMLJENO D. 18.1.1952. — IR.	
OKUŽNIK SUDIJA Z. Kr. r. b.		BR. 35152	PRILOZI
PROTIV:	I. MAJIĆ JOSIP sv. "Aleks" i SAPUN , sin Josipa i Teresije rodj. Šmid, rođ. 4.II.1925. u Sl. Brodu, nastanjen u Zagrebu, Golubovčica 23, po zanimanju tipograf, neočjenjen, pisem na 4 r. osnovne, 5 rad. g., i 1 r. grafičkog tehničkog, bez iskucine, Hrvat, drž. PHM, nečasudjivatelj u pritvoru od 26.III.1951.		
	II. VICIĆ VLADE sv. "Stipe", sin Petra i Marije r. Nikolajević, rođ. 9.VIII.1926., p. inžinjer, student, sa stanom u Zagrebu Hrvojeva 8, neočjenjen, pisem, se 4 r. osnovne 8. r. gimnazije i 1 g. medicin, bez iskucine, Hrvat, drž. PHM, nečasudjivatelj, u pritvoru od 10.I.1952.		
	III. DOJMOVIĆ ŠIME sv. "Drajan", sin Jure i Antice rodj. Kolojina, rođ. 7.IV.1928. u Sl. Poljici, kot. Žadar, iz Zagreba Solinjeva 5/1, student tehničke, neočjenjen, sa 8 r. gimnazije i 2 semestri, bez iskucine, Hrvat, drž. PHM, 1949. g. kazneni mu 9 mjeseci prisilnog rada bez lišenja slobode zbog učaje jočnog bijega preko granice, sve isdržao u istražnom zatvoru, u pritvoru od 10.I.1952.		
	IV. RUBEC IVANA , sin Stjepan i Katarine rodj. Težak, rod. 31.V.1928. u Sl. Brodu, sa stanom u Zagrebu Kraševa 12., student veterinar, neočjenjen, svršio 8 r. gim. i 4 semestra bez iskucine, Hrvat, drž. PHM, sudjen 1949.g. po Okružnom sudu Osijek na 6 mј. lišenja slobode radi veze sa ilegalnom organizacijom HNK /hrvatska nacionalizacija/, mladež, u pritvoru od 17.III.1951.		
	V. MILETIĆ BRANIŠEVA , sin Josip i Lucije rodj. Krnjčević, rođ. 30.VII.1928. u Omišu, sa stanom u Zagrebu Ilica 21/II, student, Hrvat, drž. PHM, neočjenjen, završio gimnaziju i 4 sem. ekonom. fakulteta, bez iskucine, nečasudjivatelj, u pritvoru od 31.III.1951.		
	VI. ROŽIĆ BOJKA sv. "Dado", sin Stjepana i Justine, rodj. Rožman, rođ. 9.XII.1928. u Vrbovskom, kot. Delnice, iz Zagreba Ruzurova 41, student, gradjevinski fakultet, Hrvat, drž. PHM, neočjenjen, svršio 4 sem. gradjevine, bez iskucine, nečasudjivatelj, u pritvoru od 31.III.1951.		
	VII. MIKLULIĆ VUKOLESLAVA sv. "Cimi", sin Bože i Mikice rodj. Blađić, rođ. 6.VIII.1927. u Đestini, Široki, iz Zagreba Braninirova 39/IV, Hrvat, drž. PHM, neočjenjen, svršio 8 r. gimnazije i 3 sem. bez iskucine, 47. g. sudjen po vojnom dižiličkom sluču za vojnu oštetu Silvonijske, na 5 g. lišenja slobode i pol. privra u pritvoru od 5.I.1952.		

sam, da će ih zavarati "kamuflažom": puslio sam brkove i šetao bez naočala, što mi je zbog izrazite kratkovidnosti predstavljalo krupan problem. Protekao je tako čitav mjesec. Ali, onda me udabaši zatekoše jednom u sestrinu stanu. Došli su s nalogom i odveli me. Kretali smo se iz Novakove Vlaškom i Palmotićevom, prema Zrinjevcu. Na Jurišćevoj sam na trenutak

SUDIONIK BLEIBURŠKOG KRIŽNOG PUTA I LJUBITELJ ZNANJA - IVANKO ZVONAR (ŽIVOTNA ISPOVIJEST)

S razlogom se kaže, da se ono što nije zapisano nije niti dogodilo. Povijest, učiteljica života, satkana je od životnih svjedočanstva. Jedno takvo svjedočanstvo je i križni put na Bleiburgu Ivana - Ivanka Zvonara, rođenog 5. kolovoza 1924. u selu Kolo pokraj Tomislavgrada. Njegov život iz dječačkih dana nije se razlikovao od drugih. Godine 1932. pošao je u osnovnu četverogodišnju školu časnih sestara milosrdnica u Tomislavgradu. Kod kuće je još kao dijete s pet godina čuvao ovce i krave, a kasnije obavljaо seoske poljodjelske radove. Teško se živjelo, pa je njegovo bezbrižno dječačko doba rano završilo. Otac Lovre malo je bio kod kuće

Piše:

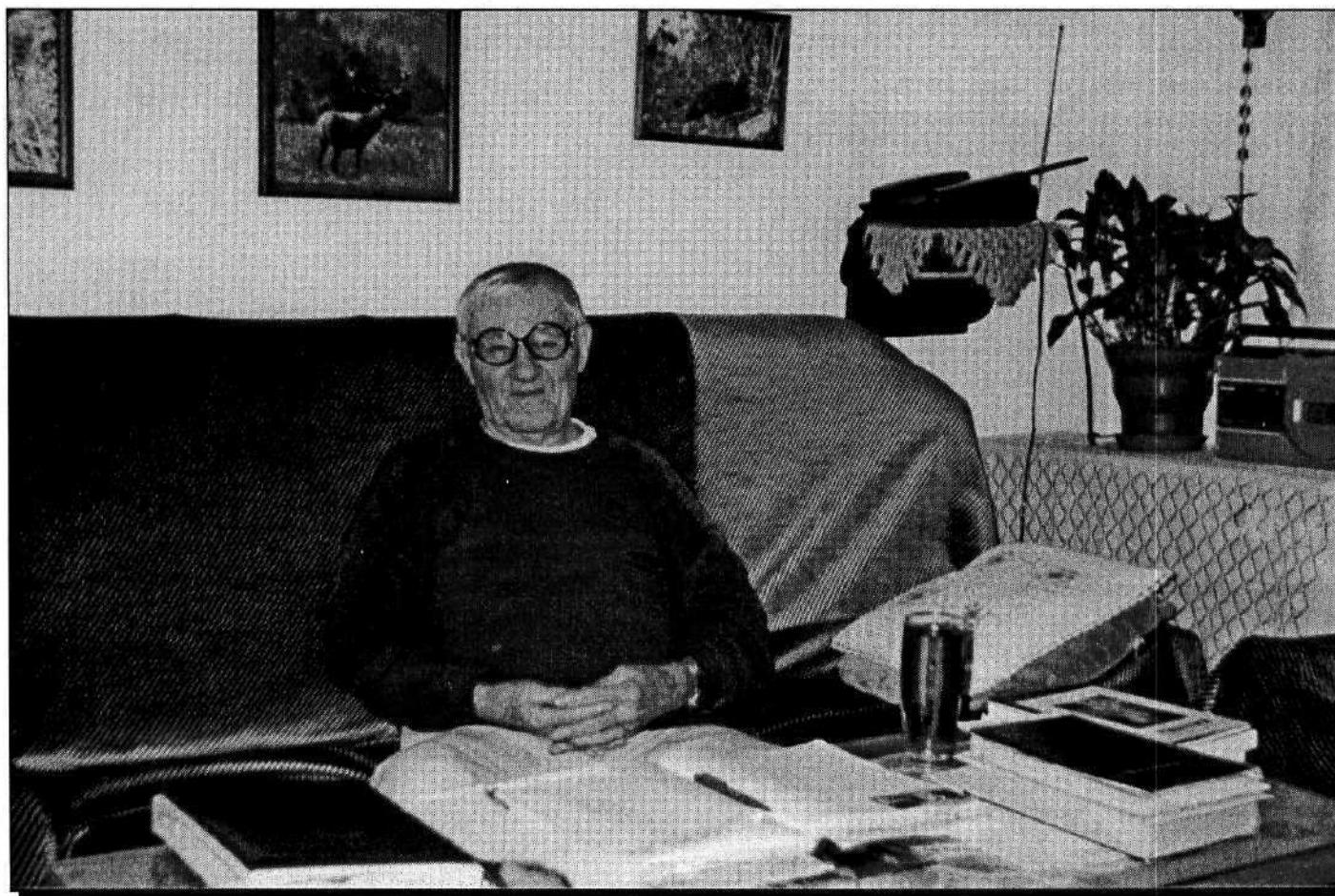
Mate TADIĆ

s djecom, jer je radio po Bosni i u Njemačkoj za goli opstanak. Majka Anica, kao većina naših majki, ostajala je sama s petero djece, čuvajući obiteljsko ognjište.

U osamnaestoj godini, Ivanka 1942. odlaže u 17. ustašku bojnu u Bugojno. Nakon obuke premješten je u Jajce, gdje u okršaju s partizanima biva teško u ruku ranjen. Prebačen je u sarajevsku vojnu bolnicu, a kao vojni invalid za tekliča u zagrebački vojni stožer. Tu je bio sve do 7. svibnja

1945., kad sa svojom postrojbom kreće prema Bleiburgu, da bi se predali engleskoj vojsci koja ih kukavički razoružava i predaje na milost i nemilost partizanima u Dravogradu u Sloveniji. Mnogi na križnom putu zbog iscrpljenosti nisu uspjeli doći dalje od Maribora. Tu se susreo s bratom Antonom, koji je uskoro bačen ujamu Jazovku. Kolona više od tisuću hrvatskih vojnika u kojoj se i on nalazio, pješačila je prema Vukovaru. Kako je vladalo bezvlašće i bezakonje, mnogi zarobljeni vojnici ubijani su bez zakona i suda.

U koloni u kojoj se Ivanka nalazio, bilo je mlađića i starijih ljudi koji nisu mogli

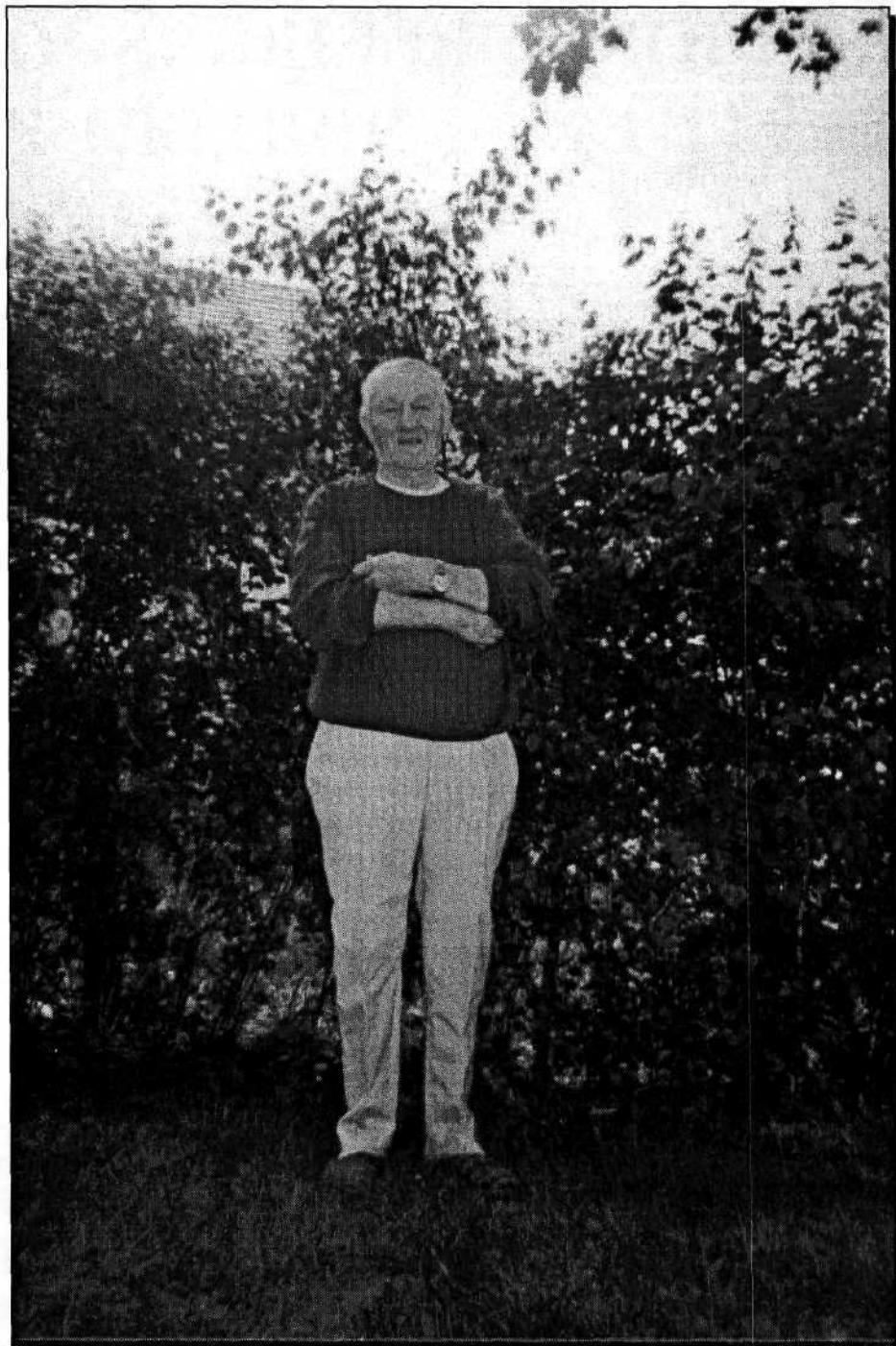

izdržati, pa su umirali od gladi i iscrpljenosti. Da ne bi pomrli od žeđi, u listove drveća sakupljali bi rosu i kišu, a znali su jesti i travu. Kada bi nailazili na križnom putu kroz hrvatska sela, ljudi su im iz kuća bacali hranu. U danu bi prešli 25-30 km. Tko bi od iscrpljenosti pao, ne bi ga nosili, nego bi ga bacali u jarak ili jamu nastavljajući put. Od Dravograda do Vukovara išli su četrdesetak dana, pri čemu je izgubio 30 kg. S tim u svezi Ivanku donosi jednu zanimljivost.

Naime, u Varaždinu se slučajno susreo sa zetom Antonom Parlovom kojega nije prepoznao. Jeo je siromašnu juhu žlicom kojuje pronašao u smeću, a Ante juje nakratko htio posuditi, nakon čega su se prepoznali. Bili su u istoj koloni, a nisu znali jedan za drugoga. Tisuće hrvatskih vojnika bili su između Vuke i Dunava, odakle su trebali krenuti na 'narodni' sud. Prebačen je u Sisak u 16. jedinicu Jože Vlahovića, gdje ga je komunistička OZNA dva mjeseca držala u zatvoru. Bio je osuđen na tri i pol godine zatvora i tri godine gubitka građanskih prava. Poslan je na izdržavanje zatvorske kazne u Glinu, a nakon toga u Veliku Pisanicu pokraj Bjelovara. Tuje bio središnji hrvatski zatvor za ratne zarobljenike.

U Glini je ostao bez cipela, pa su mu noge tri zimska mjeseca bile zamotane u krpe. U Velikoj Pisanici kao zarobljenici radili su fizičke poslove sječe stabla i sakupljanja sijena za partizanske konje. Jednom prilikom, dok su bili na radu, naišli su na jamu iz koje se vidjela nogu zakopanog hrvatskog domobrana. Pitali su partizanske čuvare tko je tu zakopan, na što su im odgovorili, takvi kao što ste i vi. Kod sebe je imao ručni sat, kojega je jednom prilikom bio primoran dati za komad kruha. Partizana je molio da mu ga vrati, jer je uspomena, na što je ovaj odgovorio da mu više neće trebati.

Nakon izdržanih trinaest mjeseci zatvora, zagrebačka komisija otpustila ga je kući. On im je, naime, rekao da je rođen dvije godine kasnije i da je bio nasilno kao malodobnik zavojachen, što je uzeto kao olakotna okolnost. Sproveden je kući u Kolo, ali se zbog gubitka građanskih prava nije mogao zaposliti. Godine 1948. zaposlio se kao šumarski radnik, nakon čega 1957. polaze i stručni ispit. Na tom rad-

nom mjestu radio je 44 godine, sve do umirovljenja 1984. Njegovo zanimanje za dnevni tisak i knjige seže još od Hrvatskih domobranih novina iz 1942. Dok je boravio u zagrebačkoj bolnici na Svetom Duhu, časne sestre bolničarke donosile bi mu različite novine i knjige na čitanje. Želja za znanjem i proučavanjem Biblije, povijesti, medicine, književnosti, gospodarstva i ostalih disciplina neprestano se povećavala. Ono što bi pročitao skupa s novinskim člancima zapisivao je i pohranjivao u mnoštvo bilježnica. I u svojoj 77. godini neumorno prati vjerski i dnevni

tisak. Knjigu voli i od nje živi, što kod drugih često izaziva čuđenje, pa i osudu. Njegov rad dokaz je da knjiga i znanje nisu pridržani samo za ljude s visokom naobrazbom. I dok jedni besposličare, Ivanka strpljivo za svojim radnim stolom dan za danom iščitava retke dnevni tiska i knjiga. Mnogo ih je koji su pisali knjige, dok je ovaj čovjek živa otvorena knjiga, sudionik i svjedok povijesnog stradanja hrvatskog naroda na bleiburškom polju i križnom putu.

DR. ANTE PAVELIĆ ZA SLOBODU MAKEDONIJE

Netom pobijedivši Radića i Hrvatsku seljačku stranku na skupštinskim izbora i postavši narodnim zastupnikom, **dr. Ante Pavelić**, dopredsjednik Hrvatske stranke prava i poznati zagrebački odvjetnik nastupio je u prosincu 1927. kao branitelj u procesu koji se u Skopju od 15. studenoga 1927. vodio protiv dvadeset dva mladića, mahom sveučilištarca. Oni su po Zakonu o zaštiti države bili optuženi za pripadanje Omladinskoj makedonskoj tajnoj revolucionarnoj organizaciji (Mladeška Makedonska Tajna Revolucionarna Organizacija, MMTR), koju su 1922. u Sofiji utemeljili **Ivan Vančo Mihajlov** i **Jordan Čkatrov**. MMTR je smatrana podružnicom probugarski orientirane Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije (Unutrašnja Makedonska Revolucionarna Organizacija, VMRO).

Proces se odvijao u vrijeme kad su ionako tradicionalno zategnuti bugarsko-jugoslavenski (točnije, bugarsko-srpski) odnosi, bili na vrlo niskim granama. Albanska su previranja ugrozila bugarske planove izlaska na Jadran preko Drača i ponovo u prvi plan dovela makedonsko pitanje. Jugoslavenska nastojanja da se sklapanjem balkanskog garantnog pakta i pakta o obveznoj arbitraži sporna pitanja riješe po uzoru na sporazum iz Locarna, ostala su bez uspjeha, s obzirom na to da bugarska vlada nije htjela prihvati uglavke kojima bi se obvezala na onemogućavanje propagande koja je išla za izmjenom postojećeg stanja i na paraliziranje djelatnosti VMRO-a. Bilateralni pregovori su prekinuti, a oružane aktivnosti makedonskih revolucionara ponovno su intenzivirane. U tisku je započeta žestoka protubgarska kampanja. Nakon niza terorističkih akcija, Beograd se odlučio na zatvaranje jugoslavenske granice za Bugare, a Sofija je odgovorila uvođenjem opsadnog stanja u područjima uz Kralj evinu SHS. Srpske su vlasti posegle za represalijama protiv civilnog življa u Makedoniji. Koncem listopada 1927. tako su ubijeni Mihajlović otac i brat. Jugoslavenski ministar vanjskih poslova **V. Mirković** zatražio je od bugarskih vlasti da

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

onemoguće djelatnost makedonskih revolucionara, jer će u protivnom Kraljevina SHS biti prisiljena na poduzimanje oštih koraka.

Pavelić je doputovalo u Skopje početkom prosinca, te je nastupio kao branitelj četvorice optuženika. Zbog spektakularnosti procesa, lošeg postupanja s optuženicima i drakonskih kazni izrečenih 10.

Dr. Ante Pavelić

prosinca 1927., makedonski su revolucionari dobili velik publicitet, pa i simpatije u javnosti. Interes strane javnosti Pavelić je iskoristio i za niz istupa, u kojima se založio za neovisnost Hrvatske i Makedonije. Skopski je proces početak intenzivne hrvatsko-makedonske odnosno hrvatsko-bgarske suradnje, koja je nastavljena i u Evropi i u prekomorskim zemljama. (Svjedočno je u našem listu sad pok. **Marija Hranilović** pripovijedala kako su u Za-

reb tajno dolazili i kod Hranilovića od-sjedali neki makedonski revolucionari, među njima vjerojatno i Mihajlov.) Kako je Pavelić doista gledao na narodnosnu pripadnost Makedonaca, koji su tada tretirani kao Srbi iz "južne Srbije", ostaje otvoreno pitanje. Nema dvojbe da je vodio računa o tome da je Bugarska država, dakle, subjekt međunarodnog prava i politike, te da hrvatski nacionalisti nisu u položaju riskirati simpatije u Sofiji, a nisu ni vlasni pačati se u odnose između Sofije i Skopja. U travnju 1929., kad ga je u Sofiji dočekalo više tisuća makedonskih emigranata, naznačene je pozdravio s: "Braćo Makedonci! Braćo Bugari!", dok se kasnije slušateljima obraćao s "Braćo makedonski Bugari!" U poratnim uspomenama Makedonce očito drži Bugarima. Zanimljivo je spomenuti, da se **Mile Budak** u emigraciji i, 1933., zalaže za uspostavu neovisne Hrvatske i neovisne Makedonije, ističući kako u Makedoniji "nema uopće domaćeg, autohtonog srpskog pučanstva. Sve je to čisti, zgoljni Makedonac, ukoliko nije Turčin ili Albanez. Uza sve to je Srbija bacila svu snagu, da tu nesretnu zemlju srbizira..."

Svakako nije slučajno, da je među baštinicima starčevićanskog nauka od samog početka bilo jasno, da svatko ima pravo na slobodu, pa tako samo Makedonci imaju pravo odlučiti o svojoj sudbini. Pavelićev govor donosimo prema zbirci njegovih izjava, članaka i govora, koji su pod naslovom *Putem hrvatskog državnog prava* objavljeni 1977. u nakladi Domovine u Madridu:

Slavni sude!

Ja će biti slobodan početi onđe, gdje je svršio kolega predgovornik.

Mladež svakog naroda, što god čini, čini iz čisto idealnih motiva. Mladež u svim zemljama pokreće i stvara. Ona je idealna i nikada plaćena. Stoga ni ova makedonska mladež, koja je na obtuženičkoj klupi, ne smije se promatrati s nikog drugog, a ni s onog stanovišta, s kojega je pošao državni tužitelj koji polazi sa stanovišta države, koja bičem i korbačem tjera svakog pripadnika i na asimilaciju njegove duše. Ovu mladež treba staviti uz bok om-

ladini, koja je pokretala "ilirski" pokret, koja se je borila za svetost svojega jezika u Hrvatskoj. Treba je staviti uz bok omladina, koje su u svakom narodu nosioci narodnih težnja, idealizma i napredka.

Slavni sude! Državni tužitelj izjavio je, da za volju države, za njezinu sigurnost mladež, koja sjedi na obtuženičkoj klupi, bude što strože kažnjena. Ali ja će spomenuti, da je u vrijeme, dok je Hrvatska bila još u državnopravnom sklopu Austro-Ugarske Monarhije, ta velika podunavska država dobila poslijedni mirnodobski udarac za vrieme političkog veleizdajničkog procesa godine 1908.

Nijedna država ne stiče simpatiju sa političkim procesima. Nije to put i sredstvo za očuvanje države, za očuvanje njezinih granica. Druga su sredstva, kojima država privlači srdece onih, koji su njezini pripadnici. Svaki politički proces svršava s protivnim rezultatom od onoga, što mu ga je obtužba namenila.

Tako je i veleizdajnički proces 1908. godine svršio s velikom reakcijom, a da ni ne spominjem veleizdajnički proces u Francuzkoj za vrieme rata, kada su časoviti vlastodršci stavili pod obtužbu jednog od najboljih sinova francuzkog naroda, ministra Josipa Caillaux-a, radi navodnog strašnog izdajničkog djela, jer da je za vrieme rata pomagao neprijatelje francuzkog naroda. Njegovo maltretiranje traje dugi niz godina, pa da ga poslijeratna Francuzka uzdigne opet na jednu od najvažnijih ministarskih stolica.

U veleizdajničkom procesu nema ništa objektivnoga. Sve je subjektivno.

U ovom procesu bio je moment, kada je bilo govoreno o prisutnosti suda. Ja kao odvjetnik i branitelj ne mogu dopustiti, da se kaže, da imade pristranog sudca. Sudac po naravi stvari je nepristran, pa sa pouzdanjem gledam u pravoriek suda.

Sud ne sudi, jer je netko Srbin, Bugar, netko Niemac, jer to nisu kriteriji, po kojima se sudi, nego se pita, da li je čin obtuženih kažnjivo djelo i da li su osobe, kojima se to djelo pripisuje, osobno krive?

Pristran može biti upravni organ, može biti policija. Dobro shvaćeno, pristran može biti i državni tužitelj. Zašto? Zato jer je upravni organ i radi po principima opor-

tuniteta, t. j. državni tužitelj ima dužnost, da i najvećeg krvca i ne obtuži, ako to razlozi oportuniteta zahtievaju. On imade dužnost staviti na obtuženičku klupu i nevinog čovjeka, ako to zahtievaju upravni interesi i razlozi oportuniteta.

Slavni sude! Pitao bi netko, da li je moguće, da i nevin čovjek dodje na obtuženičku klupu? Jest, državni tužitelj postavlja ga na obtuženičku klupu, da se postigne jedan drugi važan cilj, mogući cilj, koji opravdava sva sredstva u interesu države. Ali zato stoji proti tome korektiv, a taj korektiv je sud, koji ne će suditi po raz-

U civilnom pravu vriedi: Ono što ne postoji u spisu nema ni na sudu.

Novi pak zakon kaže, što nema pred licem sudea, ne postoji. Ne može sudac stvoriti sud o krivnji, ako nema neposredni uvid u djelo. Takav je zakon i njega se mora poštivati.

No drugo je, što je opet korektiv i u samom zakonu o zaštiti države: da sudcu pripada pravo, da sudi po slobodnom uverenju. To je u nazočnom slučaju i dužnost sudca i prema tome on imade pravo, da oceni važnost onoga, što se je bilo odigralo pred redarstvenom oblasti: on imade pravo oceniti koliko je to vjerojatno, a koliko ne.

U nazočnom slučaju dolaze do izražaja čimbenici, koji postaju mjedodavni kod ocjenjivanja krivnje: Prvo, priznanje obtuženih; drugo, sami redarstveni spisi preslušavanja kao dokazi, iz kojih se zaključuje.

Slavni sude! Po modernom shvaćanju kriminalistike i modernim kaznenim postupcima, samo priznanje obtuženog ne može služiti kao dokaz njegove krivnje i ne može ga se suditi, ako ne postoje činjenice, koje djele uglavljaju. U ovom slučaju imalo bi se suditi na temelju priznanja, koje nije dano pred sudom, nego pred redarstvenom oblasti. I dolazilo je već za vrieme razprave do pitanja, jesu li ta priznanja istinita ili iznudjena?

Slavni sude! Kod toga se - ponovo iztičem - sjedne strane tvrdilo, da je upravna oblast vršila nasilja, a s druge strane, da ta nasilja nisu bila. Nije potrebno, slavni sude, da nasilja budu izvršena batinama. Ona mogu biti i psihičke naravi.

Bit će slobodan prikazati jedan slučaj iz ruske književnosti. U jednom ruskom romanu prikazan je sliedeći događaj: Stanoviti broj ljudi bili su organizirali, da svoje političko djelovanje provode na protuzakoniti način, osobito da uklone iz ovoga sveta jednog guvernera, koji je strahovito haračio i ubijao. Organizirali su se, da ga ubiju, ali nisu mogli do njega doći, jer se je jako čuvao. Konačno su nakon dugog vremena ustanovili, da jedan njihov drug, koji kao njihov pristaša leži u zatvoru, sliči na slugu guvernera. Nastojali su u dogovru s njime punih deset mjeseci, da ga izbave iz zatvora, što ih je stajalo mnogo muka i žrtava. Konačno im

NOS RECTOR

REGIA LITTERARUM UNIVERSITAS FRANCISCI JOSEPHI I.
ZAGRABIENSIS.

Laudabile imprimis maiorum nostrorum institutum est, ut, qui honestis studiis atque artibus diu sese dedicerunt, antequam ad vitam communis usum atque ad primum sese conferant, ante omnia rigorosa subeant examina, ut debitum eruditio et scientiae suae testimonium legitimum acquirant modo. Cum itaque ornatus doctissimusque Dominus

ANTONIUS PAVELIĆ

natus in Bradina in Herzegovina diligenter assiduumque jurisprudentiae plures annos operam navasset atque iam ad exhibenda doctrinæ sue specimen paratus esset petiatisseque a Nobis, ut iuris titulo academico doctrinæ sue convenienti ornaretur; Nos, cum honestissimae acquiesciamque ipsius petitioni hac in re decessus non possemus, ipsum primo per universam jurisprudentiam accurate et cum rigore examinavimus. In quibus omnibus cum praeclarum eruditio suum et iuris peritiam abunde Nobis probasset, libenter contulimus petenti honorum, qui virtutis et honestis studiis debetur. Quapropter auctoritate a Sua Cesarea et Regia Apostolica Majestate in Nos collata eundem Dominum ANTONIUM PAVELIĆ hodi Doctorem in Iure pronuntiavimus ac declaravimus dedimusque ac damus ei potestatem omnia exercendi, quae iuris Doctores exercere solent; tribuumus ei insuper privilegia omnia ac prerrogativas, quaecunque vero iuris Doctori legibus vel consuetudine tribuantur. In quorum omnium fidem Diploma hoc publicum ac omnibus, quibus competit, subscriptum et maiore Universitatis sigillo munatum ei tradendum curavimus.

ZAGRABIAE, die 30. Novembris anni millesimi nonagesimi quinti decimi.

lozima obtužbe nego strogo po zakonu.

U ovom slučaju, slavni sude, dolazi se do jedne težke stvari, da se u jednom političkom procesu, radi navodnog političkog delikta, sudi po kaznenom zakonu, za koji je netko jučer rekao, da je reakcionaran. I doista je reakcionaran, jer sud ima prema tome dužnost, da radi po onom, što je ustavnila policijska oblast.

Svi moderni zakoni, koji rješavaju pitanja presudjivanja kazne krvca, stoje na načelu neposrednosti t. j. u protuslovju s onim, što je nekoć bilo u civilnom pravu.

je to uspjelo. Ali kad im je drug izašao iz zatvora, nije htio prihvati njihovu želju, da se stavi na mjesto sluge guvernera i da ga ubije. Udrženi prijatelji čudili su se, ali je njihov drug, koji je toliko godina samovao u tamnici, ostao kod svoje odluke, jer tamnovanje može slomiti i najjači karakter. Zato je najteža kazna po modernim zakonima, kazna tamnice u samici. To nije ništa čudnoga, kada se uzme u obzir, da je čovjek družtvovno biće, kojemu je u naravi družiti se sa svojim bližnjima i zato je najveća kazna za čovjeka oduzeti mu družtvovni život i staviti ga u samicu.

Ni jedan čovjek nije pripravan na to, da bude uhičen i zatvoren, i to uhičenje i boravak u zatvoru ga poremeti. On stubokom promjeni svoj način života. Jedina osoba, koju vidi, jest tamničar, koji dolazi uz zvezet težkih ključeva. Uhičnik je u prvo vrieme preneražen, ali onda se pribere i razmišlja. Pita se: Zašto? Zato jer ne zna što ga čeka. On se sjeća svoje obitelji, majke, djece, otca, braće, iz čije je sredine odtrgnut i stavljen u tamnicu. Prolaze dani i noći, a on živi zatvoren i ne može spavati, jer se i tjelesno ne umara i tako mu noći postaju sve dulje i dulje, dapače vječne. Njegova osjećajnost (sensibilnost) ne reagira više reakcijom normalnog čovjeka. On reagira drugačije i, evo, vidite, u tom času, ako se izpitiva obtuženika, ako ga izpitiva sudac, koji mu ne stavlja sugestivna ni kaptativna pitanja, on mu daje priliku, da izkazuje sve normalno i po redu. Onda taj uhičnik može odgovoriti, kao što čovjek odgovara u normalnom životu. Ali sada, zamislimo si, da se uhičnik nalazi na preslušavanju pred upravnim oblasti, koja vrši svoju dužnost kako umije, nemajući nikakve naobrazbe u pravcu psiholožkog razmatranja, koja s uhičnikom ne postupa s obzirima, koja ne miluje nikoga, te nema sentimentalnosti, kako reče državni odvjetnik.

Slavni sude! Ako k tome odlazi okolnost, da se s uhičnikom postupa fizički brutalno, onda izkazi, koji su dani pod tim okolnostima, nisu ništa i ne znače ništa, jer nisu plod naravnog izražavanja, nisu plod normalnih duševnih funkcija. Za sada tako dani izkazi, u kojem god pravcu, za sudca ne mogu značiti ništa.

Slavni sude! S toga stanovišta treba pro-suditi sve ono, što su uhičnici izkazivali pred upravnim oblasti. Ja ne ču govoriti o tome, da li ona priznanja sadrže istinu. Ja želim tek prikazati sa juridičkog stanoviš-

ta, da ova priznanja ne smiju imati važnost.

Bilo je ovdje stavljeni i pitanje: Da li su uhičnici bili zlostavljeni ili ne?

Gospodo sudci, oni su bili batinjani. Kako bi bilo moguće, da uhičnici pod upravnom oblasti ne bi bili batinjani, kad se znade, da se danas i te kako batina. Oni su bili prisiljeni na izkaze drastičnim sredstvima.

Gospodo, bio je batinjan Necev, kojemu je stavljen na glavu i neki željezni obruč, neki stroj, s kojim su mu pritiskali sljepočice. To je strašna tjelesna i duševna bol.

Slavni sude! Jedan obtuženik bio je udaren šakom u trbuš, drugom su kopali grob, grozeći mu se, da će biti ubijen. Hadži Kimov je iznemogao pod mučenjem u samici. I on je nešto priznao.

Hrvatski Domobran
11 West 42 St.
New York, N. Y.

NEZAVISNA
HRVATSKA DRŽAVA

Br. 21. 10. travnja 1934. Cijena 25 Pfenniga.

Srpske Crkve i hrvatski grobovi

I riječ im zastaje u grlu . . .

Panički strah Beograda

Ivan Šarić

Indavet i vlasnik za „Hrvatski Domobran“: Dr. Ante Pavelić.

List izlazi svakog 1. i 15. u mjesecu. Cijena je po-jednom broju 25 Pf. Preplate na 1 mjesec: dana 40 Pf.

Br. 21. 10. travnja 1934. Cijena 25 Pfenniga.

<div data-bbox="371 2000 544

Strana 6.

„HRVATSKI DOMOBRAN“ (dne 19. kolovoza 1939.)

24 kolovoza 1939.

N 34 19 kolovoza 1939.
Gud. E. b. 33

Grozno svetogrdje nad grobom Petra Kelemena

DETALJNI IZVJEŠTAJ O SRAMOTNOM ČINU BEZGRADSKIH HUJENA. — NI MRTVE KOSTI VELIKOG JUNAKA NE DAJU IM MERA.

PARIS, sredina srpnja 1938.

Svi su se Hrvati interesovali, ali i on je preživjelih, kada je ovojnost grada počinjenog. Kelemenom.

Nakon što je hrvatski domobran predstavio Karlovačkom biskupiju u glavnici njihovoj očni Marcelini, ova

njih „la Comédie“, Kelemen je učinio posebnu, u

kao je običajno, karlovec ostankom, učinio

po Hrv. Ovaj poslovnik bio je pješački putnik,

a u Francuskoj, učinio je pješački putnik,

članom, a učinio je učenim, nego osnovnim

članom. Kelemen je učinio odnosima među

članom nacionalne županije na nevjeste mrtvih. — Pohod

i spomen na Kelemenove ljetu i par hodoč, kada je

na nevjesta nego samo rušnik.

Očajljivo je bilo preduzeti vješt, da je Kele-

mena mrtvu počinjajući. Ova mrtva istina, Kelemen

nije ovdje učinila da se ovdje mrtvih je publički

mrtvih. — Ovaj mrtvih sačinje počinjivači / krajnji

putnik.

Na nevjesta da ga se ovdje učinili u hodoč, kada je

to jedan vješt, kad se radi o mrtvima u jednom

članu. Svečina je učinila da se radi u hodočima same drome

vješt. Ostaviti ga se jednom na

učinjenoj od mrtvih stanovi, a

u sladi kao mrtvima predložiti

da se ne smije hodoč.

da se reda,

da ne smije hodoč.

Svi Hrvati mislili, da je veliki hrvatski prijatelj partizan i odvjetnik Georges Dubois bio hrvat i u odvjetničkoj radnji po rodu. Jer njegova prirodnost na partizan nije bila ugodna vlastima u Beogradu. Ali vrijedan Dubois nije dobio sreću svoje neutralnosti, jer je utvrdi hrvatske članice u međunarodnoj stvari, što se tada ovog prenosa, a ne mrtve u Kelemenovu mrtv. Da je, što nije dovršilo, da se izveo ovaj istina, bio je hrvatski putnik. Ovo se nikad nije prija vidjelo u Francuskoj. Da Dubois je jedini odvjetnik, koga je bio izabran na vrijeme marta mrtvih raspoređen. Tu je napravio takav stanovnik da je Parlament i Središnje upravljanje mrtvih u sastavu na Državnom Dubosu, koj je na posljednji putnik mrtvih u Alesu-Provence, i odvjetnikom hrvatski Parisa vratio se Dubos u svoje redove na vrijesnom sjednicu odvjetnika Dubosu ponovo primanjio i mrtvostavak nego vršio izveo dužnosti i davki dužnosti mrtvih hrvatskih državljana i institucija Redit kod upravljanja mrtvih u Alesu-Provence.

Međutim naiđe odstavljanjem Dubosa, na 19. studenoga 1938. Rije je odstavljanje po francuskoj vlasti bilo obuhvatno Beogradu na 23. studenoga iste godine — nije se moglo prava nevjestiti, da se tučno vide nevjestini venac. Ali i mene po-

vratiti u Marcelli.

— Ovo nije bilo

— Ne —

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da sve

— Kako je

— Ovo je mrtvi da

DR. FRANJO TUĐMAN

Odgovor na optužbu na glavnoj raspravi u Okružnom sudu

Zagreb 17.-20. 02.1981.

I.

Optužbu u cjelini i u svim pojedinosti-
ma smatram neosnovanom i apsurdnom.

Najodlučnije, s dubokim ogorčenjem i indignacijom odbacujem inkriminaciju da sam "uz pomoć iz inozemstva zlonam-
jerno i neistinito prikazivao društveno-po-
litičke prilike u zemlji", "položaj hrvats-
kog naroda" i "ostvarivanje demokrati-
čkih sloboda građana u SFRJ".

Inkriminirani tekstovi su ulomci iz mo-
jih izjava spomenutim dopisnicama, do-
tično novinarima. Istrgnuti iz cjeline meni
postavljenih pitanja i mojih odgovora na
njih, ti tekstovi dijelom gube na značenju
što ga imaju u cjelini, ali ni u tako ok-
rjenom smislu ne daju nikakve objek-
tivne osnove za inkriminacije u optužbi.

Iako su inkriminirane izjave samo di-
jelovi mojih odgovora, pa i tuđa inter-
pretacija razgovora sa mnom, a nisu od
mene autorizirani tekstovi - što valja imati
na umu kad je riječ o intelektualnom ili po-
litičkom, a pogotovo o sudskom razmatra-
nju - izjavljujem da stojim s punom od-
govornošćuiza smisla svojih riječi, ili bit-
nog sadržaja svojih izjava u cjelini.

Sve što sam - u biti - rekao izraz je
mojeg osobnog uvjerenja, u skladu s idea-
lima za koje sam se borio u socijalističkoj
revoluciji i antifašističkom ratu, zasnova-
no na sveukupnom vlastitom životnom is-
kustvu i utemeljeno na znanstvenom os-
vjedočenju do kojeg sam došao dugogo-
dišnjim naučno-istraživačkim radom na
području suvremene nacionalne i opće po-
vijesti.

II.

Smatram za potrebno da sudskom vi-
jeću skrenem pozornost da se u optužbi ne
navode točno moji osobni podaci, usprkos
tome što sam zbog toga prosvjedovao već
u istražnom postupku:

1. Ne navodi se da sam - kao doktor po-
vijesnih znanosti i pisac - po zanimanju
"povjesničar i pisac". Očito, želi se prikriti
moj životni poziv unatoč činjenicama: da
je pet mojih knjiga izašlo u devet posebnih
izdanja (7 na hrvatskom i 2 na slo-
venskom); da ukupan broj mojih tiskanih

radova - rasprava, studija, eseja - iznosi
više od sedamdeset bibliografskih jedini-
ca, od kojih je dvadesetak prevedeno na
druge, strane jezike, a k tome valja dodati
više od tridesetak priloga na znanstvenim
skupovima u zemlji i inozemstvu, te po-
sebna predavanja što sam ih držao - kao
direktor Instituta za historiju radničkog
pokreta i profesor suvremene nacionalne
povijesti na zagrebačkom Fakultetu za po-
litičke nauke - na stranim sveučilištima u
Europi i Americi. Kao povjesničar ušao
sam u Opću enciklopediju, Enciklopediju
Jugoslavije i Leksikon Jugoslavenskog
Leksikografskog zavoda, a kao pisac
primljen sam (1969.) u Društvo hrvatskih
književnika, ali Tužilaštvo - usprkos sve-
mu tome - jamačno iz nekih posebnih raz-
loga opetovano prešućuje moj životni po-
ziv.

da Hrvatske, br. I Kr-510/73-3, od 6. 11.
1973.)

Izostavljanjem tih podataka dobiva se
iskriviljena slika, na štetu optuženog, pa se
postavlja pitanje zašto se to čini čak i sa
sudskim dokumentima?!

III.

Na inkriminacije po pojedinim točkama
optužbe želim izjaviti slijedeće

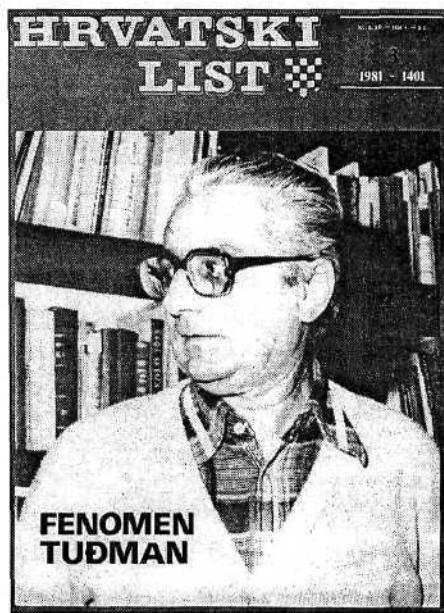
Ad-a): inkriminacije zbog intervjuja
urednika Švedske televizije g. Bengtu Go-
eranssonu(g. 1977.)

1. Inkriminirani tekst nije u cjelini oj-
bavljen na švedskoj televiziji;

2. Apsurdro je mene optuživati zato što
je moja izjava za švedsku televiziju objav-
ljena u cjelini ili u izvodima u emigrant-
skim listovima, dotično kako se kaže u op-
tužbi "u listovima ustaških odnosno pro-
tustaških terorističkih organizacija".

Niti me itko za to pitao, niti sam za to
dao odobrenje, niti sam ja izvršio redakci-
ju teksta za tisak. Zbog toga je i došlo i do
smislenog iskriviljivanja sadržaja mojih
odgovora. Tako npr. u Optužbi (str. 2, r.
18) stoji "proturječja između biranih", a ja
sam govorio o proturječju između "pro-
klamiranih programatskih načela SKJ i Us-
tava SFRJ... i stvarnosti koja..." Ili, u
predočenom tekstu iz "Hrvatske revije" u
mom odgovoru na treće pitanje o istinitosti
"udeseterostručenih" optužbi o zločinima,
rekao sam: "Na kraju, ipak, sve takve
neistine lupaju u glavu (a u tekstu piše "gu-
taju uglavnom") one koji ih šire, i one koji
se upinju da ih održe". Na istom mjestu
(HR 1/1978., str. 134) vidi se i razlike u
redakciji mojih ocjena o ustaškim zločinima.
Naime, u svim listovima navedenim u
optužbi nisu navedene moje riječi, da "taj
golemi broj od 60.000 oupcé ne umanjuje
odgovornost glavara NDH i ustaša koji su
počinili te zločine", što sam rekao u dubo-
kom uvjerenju da nitko ne može izbjegći
odgovornost pred sudom povijesti i čov-
ječanstva za takve, i sve druge, zločine u
prošlosti i suvremenosti protiv fizičkog i
duhovnog integrata čovjeka kao poj-
edinca i naroda kao cjeline.

3. Tužilaštvo uzima za inkriminaciju dio
mog odgovora - što sam ga godine 1977.

2. Navodeći da sam 1972. presudom
Okružnog suda u Zagrebu osuđen na dvije
godine strogog zatvora (po čl. 100 i 109
KZ), Tužilaštvo navodi da je Vrhovni sud
Hrvatske preinacio tu kaznu na 1 godinu,
ali ne navodi prekvalifikaciju na čl. 118 st.
1, kao ni to da je Vrhovni sud potom prein-
acio i tu svoju odluku, smanjivši (iz-
vanredno ublažio) na kaznu zatvora od
devet mjeseci, koliko sam proveo u is-
tražnom zatvoru. (Rješenje Vrhovnog su-

dao uredniku švedske TV g. Bengtu Goeranssonu - ali ne navodi pitanje na koje se taj odgovor odnosi, a isto tako izostavlja onaj dio odgovora koji je bitan za razumijevanje tog odgovora.

Pitanje je, naime, sadržavalo posve određenu konstataciju o problemu hrvatske emigracije u međunarodnoj javnosti. Ono je glasilo:

"U posljednje vrijeme u Švedskoj i u drugim europskim zemljama, a isto tako i u Americi, međunarodna javnost je suočena sa sve većom političkom, a i terorističkom aktivnošću hrvatske emigracije, u kojoj su najekstremniji mladi ljudi, koji su odgojeni u socijalističkoj Jugoslaviji, a mnogi od njih su bili čak i članovi Saveza komunista Jugoslavije. Koji su tome razlozi i kakvo je duhovno i političko stanje u Hrvatskoj i u Jugoslaviji, koje potiče sve jače separatističke tendencije, koliki je utjecaj emigracije i koliko njezini zahtjevi za samostalnom Hrvatskom odražavaju stvarno raspoloženje hrvatskog naroda?"

Na tako postavljeno delikatno pitanje, u kojem je težište da su u emigraciji "najekstremniji mladi ljudi... odgojeni u socijalističkoj Jugoslaviji... od kojih su mnogi bili članovi SKJ", pokušao sam

DR. FRANJO TUĐMAN

Odgovor na optužbu na glavnoj raspravi...

odgovoriti kako ja gledam na uzroke toj pojavi u novije vrijeme, ali povezano s povijesnom podlogom, što se u optužbi izostavlja, hoteći prikazati inkriminirani tekst kao cjelinu.

Ukazavši da su korjeni emigracije u položaju hrvatskog naroda u monarhističkoj Jugoslaviji, ali i u problemima u višenacionalnoj zajednici socijalističke Jugoslavije, rekao sam:

"Između dva rata hrvatski se narod borio protiv velikosrpskog hegemonizma, a za pravo na samoodređenje, jer je monarhistička Jugoslavija bila tamnica naroda i za hrvatski narod i za druge nesrpske narode. Pretvaranje Jugoslavije u socijalističku federaciju bila je velika i povijesna promjena, ali ni to nije spriječilo ponovno uspostavljanje velikosrpskog centralizma. U Beogradu se usredotočilo sve institucije, centra moći i odlučivanja na svim područjima nacionalnog i društvenog života, od politike i gospodarstva do športa. Jednostranački monopolizam i tzv. demokratski centralizam, s kojim vlada Savez komu-

nista Jugoslavije, sputavao je ustavni federalni sustav i omogućio rankovićevsku presiju nad hrvatskim narodom, koji je pružao glavni otpor tom birokratskom centralizmu i velikosrpskom, velikodržavnom etatizmu, zato što je taj centralizam najviše pogodao Hrvatsku, što se očitovalo već u tome, da je, osobito u Rankovićevu vrijeme, od milijunske ekonomske emigracije iz Jugoslavije gotovo polovina bila ih Hrvatske - Hrvata, a iz te ekonomske emigracije dobrom dijelom se regutirala i politička emigracija".

Taj se tekst u optužbi ne uzima u obzir, kao što se zanemaruje kraj mog odgovora na prvo postavljeno pitanje, koji glasi:

"Povjesno gledano, hrvatska emigracija, negirajući međunarodni poredak i Jugoslaviju u njemu, računajući s neriješenim blokovskim presizanjima i naganđnjima oko Jugoslavije, samo je ekstreman izraz povijesnog streljenja hrvatskog naroda, koji kao i svaki drugi narod u naše doba teži k ostvarenju pune nacionalne suverenosti i prava da može sam, na demokratski način, odlučivati o svojoj sudbini i budućnosti, prije svega o modalitetima svojih odnosa s drugim narodima u Jugoslaviji..."

Na isti način postupljeno je i s daljnom inkriminacijom teksta u optužnici.

Također je izostavljeno pitanje, koje je sadržalo inozemne ocjene o Jugoslaviji, a potom i prvi dio moga odgovora.

Na pitanje koje je glasilo:

"U inozemstvu se ponavljaju proturječne ocjene o režimu i o ljudskim i političkim slobodama u Jugoslaviji. Za neke, Jugoslavija je mnogo slobodnija zemlja od drugih jednopartijskih socijalističkih zemalja, a za druge je u njoj čak i krući totalitarni režim, nego li je u drugim istočno-europskim zemljama..."

ja sam odgovorio:

"Bez dvojbe, Jugoslavija je u mnogo čemu otvorenila zemlja od mnogih socijalističkih država. O tome govore i turistički promet, i otvorenost njenih granica, i kretanje stotina tisuća njenih radnika po europskim zemljama; zatim kulturno-tehnički i drugi utjecaji na život i mišljenje njenih građana"...

ali inkriminacijom mog odgovora u optužbi to se zanemaruje, s očitom intencijom da se navođenjem samo drugog dijela mog odgovora - u kojem govorim da Savez komunista drži u svojim rukama odlučivanje u svim sferama tvarnom i duhov-

nog života - želi uputiti na zaključak kako jednostrano i neobjektivno prikazujem stanje u SFRJ.

U svezi s tim, moram konstatirati da se primjenom takve metode u optužbi išlo za tim da se stvari ne samo nepotpuna nego i iskrivljena predodžba i o sadržini i o intencijama mojih odgovora.

U povijesti je odavno već poznato, da takvom metodom nije teško osuditi i samog raspetog Krista kao Anti-krista, ili pak dokazati da su satanske strahote - nebeski raj.

A da su moji odgovori uzeti u cjelini i u svezi s postavljenim pitanje, - a koji se u optužbi na tako jednostran način inkriminiraju - izraz osobnog nastojanja da se objektivno ocijene i prikažu povjesna stanja i zbivanja, o tome sa znanstvenog, a uvjeren sam i sa svakog objektivnog i nepristranog, stanovišta ne može biti spora.

U svezi s optužbom zbog intervjuja koji sam 1977. godine dao za švedsku televiziju, ukazujem još najednu bitnu činjenicu.

Taj moj intervju sadrži odgovor na 15 postavljenih pitanja, i ima u cijelosti 375 tiskanih redaka (u HR 1/1978., koja je priložena sudskom spisu), a optužba inkriminira samo dijelove iz 1-vog i 2-og pitanja, u opsegu od 49 redaka, - i to na prikazani način manipuliranja istrgnutim citatima.

To znači da joj sadržaj mojih odgovora na sva ostala pitanja, tj. cio preostali, gotovo osam puta veći tekst od inkriminiranog, nije za to dao nikakva povoda, što samo po sebi dokazuje da nema opravdanih osnova za inkriminaciju intervjuja u cjelini.

Ad - b): inkriminacije zbog razgovora s beogradskim novinarom Vladimirom Markovićem (g. 1978.)

1. Iako sam u istražnom postupku iznio da Vladimiru Markoviću nisam dao nikakav intervju, već sam samo razgovarao s njime u optužbi se, pod točkom b) polazi od inkriminacije daje riječ o "intervju... koji je objavljen u ustaškom emigrantском listu 'Hrvatska država' br. 279 od kolovoza 1978."

U svezi s tim ponavljam:

S Vladimirom Markovićem razgovarao sam kad me je posjetio u mom domu, kao s beogradskim novinarkom, mladim čovjekom koji proučava zbivanja sedamdesetih godina, pa zbog toga želi razgovarati s is-

taknutim sudionicima, intelektualcima iz Beograda, Zagreba i Ljubljane.

Nije bilo riječi ni o kakvom intervjuu, za bilo koji list, niti je za vrijeme razgovora sa mnom pravo bilo kakve zabilješke.

S obzirom na to da je taj moj razgovor s njime sadržajno - iako uz dosta njegovih riječi - reproduciran u označenom broju "Hrvatske države" i u izvodu pod toč. b) optužbe, bilo bi zanimljivo utvrditi, baš u okviru ove optužbe protiv mene:

prvo) da li je riječ o čovjeku nadarenom toliko izvanrednom sposobnošću pamćenja (da je kasnije mogao tako vjerno reproducirati cijeli razgovor), ili pak opskrbljennom za to potrebnim tehničkim sredstvima; drugo) kako je uopće došao na zamisao da na taj način pravi "intervju" sa mnom i to baš za navedeni list, jer teško je pretpostaviti da ga je na to uputilo uredništvo tog lista, i treće) kako je on, Vladimir Marković, "slobodni beogradski novinar", uopće imao mogućnost da taj tobožnji intervju "plasira" u "ustaškom emigrantskom listu" u "Hrvatskoj državi", iako, jamačno, baš u svjetlu ove optužbe, nije nimalo slučajno što je objavljen upravo u tom listu.

2. Premda i inkriminirani tekst pod toč. b) treba prosudjivati u sklopu cjeline razgovora - makar i u interpretaciji Vladimira Markovića - ipak mogu izjaviti, da je optužba da sam u spomenutom "intervju... lažno ustvrdio" toliko apsurdna daje lišena svake osnove s obzirom na cijeli inkriminirani tekst i na svaku tvrdnju posebno, ne samo s mojeg povjesno - znanstvenog stajališta, već čvrsto vjerujem i sa stanovišta svakog zdravog razbora.

A što sam to "lažno ustvrdio" u tom inkriminiranom tekstu?

Daje "po mom mišljenju, ključni problem nacionalnog pitanja u Jugoslaviji" pitanje odnosa "između Srba i Hrvata!" Sada se mogu popraviti pa reći ne samo po "mom mišljenju" nego i po mišljenju svakog onog tko se znanstveno i sustavno bavi problemom nacionalnog pitanja u Jugoslaviji. Takva se ocjena temelji na prosudbi povjesno-nacionalnih, državno-pravnih, gospodarsko-kulturnih, etno-demografskih, ili svih tvarnih i duhovnih, posebno geopolitičkih čimbenika iz njihove zasebne povijesti i iz zajedništva naroda SFRJ. U odnosu na to pitanje, sva druga, bez obzira koliko bila važna, u povijesti i u suvremenosti, ipak nisu vrijednosti te veličine. Dvojim da to može bi-

ti sporno čak i za površnog promatrača i u bilo kakvoj političkoj pragmatici.

Druga moja tobožje "lažna" tvrdnja u tom inkriminiranom tekstu jest da je po statističkim podacima u svim logorima i zatvorima NDH za vrijeme Drugog svjetskog rata iz Hrvatske poginulo oko 60.000 ljudi, i to Srba i Hrvata i Židova i Cigana i dr., što je - rekao sam - "ogroman broj i užasan zločin", "ali sam protiv toga da se taj broj udeseterostručuje, samo za Jasenovac na 600 tisuća, samo i jedino za to da bi se potencirala nekakva kolektivna i trajna krivica hrvatskog naroda".

I treća je, da se po mom mišljenju, uzroci nove hrvatske ekstremne političke emigracije, u kojoj mladi ljudi rođeni u socijalističkoj Jugoslaviji, postaju čak i žešći protivnici od starih političkih emigranata, moraju tražiti u nekim bitnim pretpostavkama materijalno-duhovnog, ili gospodarsko-političkog života. Zaključio sam, da se u tome ogledaju povjesno-društvene zakonitosti, što će reći da treba uklanjati uzroke tih pojavnama. A do tog sam suda došao ne samo proučavanjem hrvatske povijesti, već i sveukupne problematike - povijesti, teorije strategije i taktike, te filozofsko-etičke, umjetničke i međunarodno-pravne interpretacije nacionalno-oslobodilačkih, oružanih i revolucionarnih pokreta, - u svjetskim okvirima, o čemu sam pisao u svom djelu "Rat protiv rata", nagrađenoj knjizi, koja je izšla u dva hrvatska izdanja (1957. i 1970.) a prevedena i na slovenski.

Na osnovi takvih povjesno-znanstvenih spoznaja, a sučeljen sa svakodnevnim ponavljanjem povjesnih neistina, obmana i pogrešnih interpretacija, ne samo u mnogim propagandno-publicističkim i političkim aktivnostima, nego često i u prosvjeti i u izjavama ozbiljnih a neupućenih intelektualaca - pledirao sam - u razgovoru s Vl. Markovićem, ne prvi put, ali jamačno nimalo slučajno - da za zajedničkim stolom rasprave bitna sporna pitanja razumni Hrvati i Srbi, ozbiljni intelektualci i političari, da bi se pridonijelo uklanjanju međusobnog nerazumijevanja, optužbi i nesporazuma što su u povijesti dovodili do sukoba pa i međusobnog istrebljenja, a u sadašnjosti do štetnog održavanja pogrešnih povjesnih sudova, koji se nužno odražavaju i na sadašnjost.

Za takav, mogu reći, krajnje dobronamjeran apel imam i svoje osobne, "povijesne" razloge. Iako će o njima biti riječi na drugom mjestu (u mojim rukopisima), -

ovom optužbom da iznosim "lažne" tvrdnje i o ratnim žrtvama - prisiljen sam da i na ovom mjestu velim nešto o historijatu spora oko toga pitanja. Ono je naime - stjecajem različitih okolnosti - već poodavno postalo zajedne manipulativno pitanje, ne samo zbog prosudbe prošlosti nego i zbog usuda sadašnjosti, a za druge "odeće delikatno političko" pitanje. Zbog

toga se to pitanje ratnih žrtava našlo u takvom procjepu, da čak ni 35 godina poslije okončanja rata još uvijek nije prepšteno povijesnoj znanosti, kao faktografsko pitanje utvrđivanja povijesne istine, već se još uvijek javlja kao predmet optužbe protiv mene, i to prije petnaestak godina političke, a evo sada i sudske.

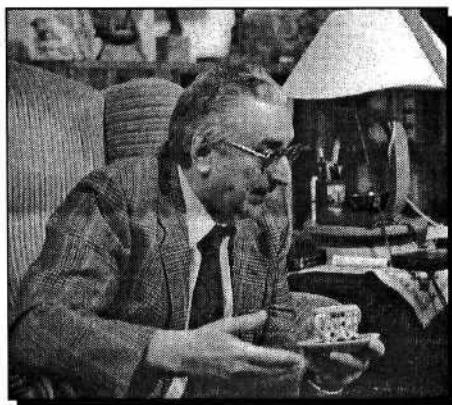
Kad su godine 1965. pobornici hegemonističko-centralističkih koncepcija, hoteći iskoristiti proslavu 25. obljetnice početka NOB i revolucije u Jugoslaviji (1966.) za jačanje svojih pozicija, predlagali da se glavna proslava održi u Jasenovcu, zato što je tamo ubijeno 700-800 pa čak i 900 tisuća ljudi, to je trebalo biti uklesano na spomenik, a glavni govornik imao je biti A. Ranković, - suprotstavio sam se tome argumentima statističkih podataka o ratnim žrtvama 1941.-45. (koji još nisu bili do tada, a nisu ni do sada objelodanjeni), ukazujući na dalekosežnost posljedica više no deseterostrukog uveličavanja i onako groznih žrtava.

To je tada, s obzirom na argumente i moje dužnosti - imalo svoju dokaznu težinu (bio sam direktor Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, profesor socijalističke revolucije i suvremene nacionalne povijesti na Fakultetu političkih nauka, član Ideološke komisije CK SKH, član Povijesne komisije CK SKH i Glavnog odbora Saveza boraca Hrvatske, član Koordinacionog odbora za povijest radničkog pokreta Jugoslavije, predsjednik komisije za međunarodne veze Glavnog odbora i član Izvršnog odbora Socijalističkog saveza Hrvatske, član Izvršnog odbora Matice iseljenika Hrvatske, te zastupnik u Saboru SRH i predsjednik odbora za znanstveni rad Kulturno-prosvjetnog vijeća).

Ipak, jedan od najodgovornijih političkih ljudi Hrvatske rekao mi je službeno: "Što se tiče Jasenovca i ratnih žrtava u pravu si, ali imaj na umu, da su odnosi takvi, da ti CK SKH ne može dati javnu potporu. To je tako delikatno političko pitanje, da bi mi njegovim potezanjem izazvali teškoće drugu Titu, a to ne smijemo, jer ih i onako ima dosta!"

Odgovorio sam, da se valja dosljedno zauzimati za afirmaciju istine, upravo zbog promjene odnosa koji to ne dopuštaju, te da me takve političke ocjene ne mogu obvezivati u mom povijesnom radu, jer su u suprotnosti s mojom osobnom savješću i znanstvenim osvjedočenjem.

Da bih ukazao na svu absurdnost tvrdnje, da je samo u Jasenovačkom logoru ubijeno 700-800.000 ljudi, odgovornim sam predočio da bi to značilo da je svakog dana ubijeno i pokopano 500 ljudi, dotično 600 ako se ne računaju blagdani, ili 20 do 25 ljudi svakog sata, te izložio procjenu, što je dakako od veće važnosti, da vjerojatno sveukupne žrtve u poginulima u cijeloj Jugoslaviji u drugom svjetskom ratu, (tj. svega pučanstva, na svim zaračenim stranama) - ne premašuju taj broj! Naime, u pomanjkanju egzaktnih statističkih podataka o ratnim žrtvama, ili dok oni nisu dostupni, demografski gubici izračunaju se znanstvenim metodama na osnovu demografskih statistika. Po dvije od tri u svijetu najpoznatije takve metode, ukupni demografski gubici Jugoslavije u

drugom svjetskom ratu mogu najviše iznositi oko 2.18 milijuna ljudi (po trećoj znatno manje). Od toga broja oko 450.000 otpada na umanjeni natalitet, 500.000 na odseljenu njemačku manjinu, oko 200.000 na odseljenu talijansku, mađarsku i tursku manjinu, oko 250.000 na emigraciju, te preostaje da je poginulih bilo 700-800.000 (što nije malo kad se zna da su i daleko veće zemlje imale znatno manje gubitke, npr. Velika Britanija 388.000, Italija 410.000, Francuska 600.000).

Pri neprestanom ponavljanju i zastrašujućem pretjerivanju ustaških zlodjela u NDH, zaboravljuju se ne samo činjenice da povijesni uzroci ustaštvu bijehu u hegemonističkom nasilju nad hrvatskim narodom u monarhističkoj Jugoslaviji, posebno u ubojstvu Radićeva hrvatskog vodstva u beogradskoj skupštini, te da četništvo ne bijaše ništa manja opasnost za hrvatsko pučanstvo u ratu nego što je ustaštvo bilo za srpsko, već i to da se na takvim krivotvorenim osnovama ne mogu stvarati prave pretpostavke za skladan suživot Hrvata i Srba u socijalističkoj zajednici.

Tko nema hrabrosti pogledati u oči povijesnoj istini, taj će bježati od nje i u sadašnjosti. Osim toga, valja imati na umu da je takvo preuveličavanje ustaških zločina u službi teorije o golemoj povijesnoj krivici čitavog hrvatskog naroda, s ciljem da se nametne dojam kako je Hrvatska u drugom svjetskom ratu bila samo na strani osovinskih sila, a prikrije istina da je bila jedan od najčvršćih oslonaca antifašističkog NOP, i da je dala ne manji ako ne i veći prilog od drugih naroda pobjedi revolucije nad fašizmom, te da je hrvatski narod imao u drugom svjetskom ratu razmjerno najveće demografske gubitke. Da su takve teorije, i stalno ponavljanje neistina o ratnim žrtvama, imale stanovit utjecaj u domaćoj ali i svjetskoj javnosti pokazuju također primjer poznatog marksističkog filozofa Ernesta Blocha, koji je (1973. i opet 1975.) izjavio da su gotovo svi Hrvati na radu u svijetu - fašisti, a za one u zemlji - da ne zna da li su baš svi.

To su bili razlozi zašto sam ustrajao na nužnosti dokazivanja istine o ratnim žrtvama, ali zbog "odnosa" ne samo da za to nisam dobio potporu, nego sam štoviše morao zbog toga ispaštvati sve do današnjih dana.

Posljedice su bile: u to doba (1964/5) na izravnu intervenciju kabineta Rankovića spriječeno je proglašenje moga izbora za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, ali je obustavljeno moje smjeđnjivanje s dužnosti direktora Instituta, postoje sam Kardelj, u prisutnosti Tita, rekao vodstvu Hrvatske da to ne treba provesti zato što sam na povijesnom području nosilac otpora hegemonističko-centralističkim tendencijama; godine 1966. zamisljena glavna proslava 25. obljetnice revolucije nije bila u Jasenovcu, jer je tog ljeta došlo i do pada Rankovića. Ali da je problem "odnosa" ostao i dalje aktualan pokazalo se ubrzo nakon toga, 1957., kad sam u obračunu s intelektualnim "žarištima nacionalizma" zbog Deklaracije o jeziku, političkom odlukom uklonjen sa svih spomenutih dužnosti. Da se ti "odnosi" na svoj način nastavljaju, pokazuju i inkriminacije krivičnog djela neprijateljske propagande u ovoj optužbi, zbog toga što sam ponovio i faktografske činjenice o ratnim žrtvama.

Pošto sam se opredijelio za poziv povjesničara i pisca, meni preostaje da osstanem dosljedan načelima znanstvene istine, s nadom, što više i s čvrstim uvjerenjem da borba, pa i stradanja za istinu o

čovjeku pojedincu, a pogotovo o narodu, ne ostaje nikada uzaludan trud. Vrijeme i prilike natjerat će kad-tad i one što se oslanjaju na kojekakve privremene odnose i fiktivne konstrukcije, da uvide da se na njima ne može temeljiti ništa trajno i postojano, ili će pak dijeliti neizbjegnu sudbinu svih fikcija.

Ad - c): inkriminacije zbog intervjua šefu predstavnštva njemačke televizije ARD u Beču za jugoistočnu Europu g. Peteru Mirochnikoffu (20.01.1980.)

Ad - d): inkriminacije zbog intervjua uredniku Radio France Internationale g. Michaelu Barthelemy-ju (21.05.1980.)

Budući da su moji odgovori na pitanja u intervjuiima za Njemačku televiziju i za Francuski radio sadržajno gotovo istovjetni, a i inkriminacije o optužbi pod toč. c) i d) su slične, - osvrnut ću se na njih istodobno.

1. Odbacujući odlučeno inkriminaciju da sam bilo što "lažno ustvrdio" ili "zlonamjerno prikazivao", izjavljujem nasuprot tome, da sam - baš s obzirom na vrijeme i prilike u zemlji i u svijetu kad su od mene tražili intervjue - sve svoje odgovore nastojao dati na krajnje obazriv i umjeren način.

To su mi, uostalom izjavili i oba urednika, kojima sam dao izjave, g. P. Mirochnikoff i g. M. Barthelemy, čudeći se zašto se to ne može objaviti u Zagrebu, a g. Mirochnikoff upoznao me je da je jugoslavenski sekretarijat za informacije izrazio žaljenje zbog zapaljene intervjua, a jedan član Predsjedništva SKJ izjavio da je "Tuđmanov intervjukorektan, jer da ima i težih problema, pa da je policijska pogreška što je zaplijenjen."

2. Svaku svoju izjavu temeljio sam na osobnim iskustvima i na znanstvenim spoznajama, ali nijedan problem o kojem sam govorio nisam radikalizirao, niti iznosio stvarnu njegovu težinu, ukazujući jedino na postojanje nekih od njih i na potrebu njihova rješavanja, pa je u tom svjetlu svaka inkriminacija još više neosnovana.

3. Kako me se npr. može optuživati, i na osnovu kakve to logike inkriminirati da sam "lažno ustvrdio" zato što sam rekao: "Kao što znate mi u Jugoslaviji imamo po Ustavu idealno riješeno nacionalno pitanje jedne mnogonacionalne zemlje. Narođi su načelno potpuno ravnopravnii i imaju pravo samoodređenja. Međutim, praksa i

teorija se sasvim ne poklapaju."?! Dalje sam rekao da je "to i teško uopće moguće", ali da je to u "Jugoslaviji do sada bio jedan od glavnih problema".

Zar sastavljačima optužbe nisu poznate povijesne činjenice:

- da je nacionalno pitanje bilo "definitivno" "riješeno" već odlukama AVNOJ u Jajcu i prvim Ustavom 1946. godine:

- da je usprkos tome u razdoblju (1945.-1950.) tzv. etačističkog ili administrativnog socijalizma, po sovjetskom uzoru i u ime viših ciljeva socijalističkog integralizma, izgrađen velikodržavni centralizam u svim sferama gospodarskog i duhovnog života, što je imalo za posljedicu zaoštravanje međunacionalnih i međurepubličkih suprotnosti, osobito oko raspodjele investicionih sredstava koncentriranih u federaciji;

- da se odbacivanjem koncepcije etačističkog socijalizma - poslije sukoba sa Staljinom - te uvođenjem radničkog samoupravljanja (1950.) i komunalnog sustava, te ustavnog zakona iz 1953., proklamiralo vraćanje na izvore svoje revolucije, pa ipak federacija zadržava centralistički monopol nad zakonodavstvom i nad sredstvima društvene reprodukcije, što potiče hegemonističko-integralističke tendencije, ali i nacionalne otpore;

- Novim Ustavom iz 1963. ojačane su republike kao nacionalni državno-pravni subjekti, a načelo samoupravnog upravljanja imalo je postati i zalogom nacionalne ravnopravnosti. Tome je trebala poslužiti i privredna i društvena reforma iz 1965;

- Ipak i u tim okvirima jačale su centralističko-etastičke i hegemonističko-unitarističke tendencije, do rankovićevskih deformacija u jačanju svemoćne službe državne sigurnosti, a tek uklanjanjem Rankovića 1966. stvorilo je uvjete za stvarno jačanje federalizma i ravnopravnosti naroda;

- Korjenite političke i amandmansko-ustavne promjene 1968.-1971. dovode do demokratizacije, ali i do ogorčenih sukoba birokratsko-dogmatskih centralističkih i nacionalno-demokratskih federalističkih tendencija, pa i do razbuktavanja međunarodnih suprotnosti, za čije će uklanjanje biti stvoreni osnovi novim Ustavom iz 1974., kojim je uveden novi delegatski sustav samoupravnog dogovaranja do vrha federacije, a republike postale gotovo kompletno državno-pravni subjekti.

No, da je i poslije toga još uvijek problem odnosa ili sukladnosti između ustavnih načela i prakse evo nekih dokaza. Pred 11. kongres SKJ 1978. član Predsjedništva SFRJ i SKJ dr. VI. Bakarić izjavio je za inozemnu javnost da se ne može isključiti da opet "može doći do različitih, čak i nacionalnih trivenja", spomenuvši usput daje 1971. godina bila "izazvana nedovoljno brzim mijenjem političke strukture ove zemlje" (izjava C.G. Stroehmu za Die Welt, Vjesnik, 11083, Sedam dana, 1.7.1978.). Iako je novim Ustavom iz 1974. znatno smanjen djelokrug federacije, a povećana prava republika, došlo je ne do smanjenja već od povećanja savezne uprave: od 1974. do kraja 1978. činovništvo u upravi federacije povećano je za oko 40% (od 10.449 na 14.448), a broj imenovanih dužnosnika povećanje za svega dvije godine nakon Ustava za 43%, a kasnije i znatno više. Istodobno raslo je i oduzimanje sredstava iz privrede za budžet federacije, što je suprotno intencijama Ustava. Tako savezna uprava - kako je izjavio Jakov Blažević, predsjednik Predsjedništva SRH - održava i dalje "inerцијu odlučivanja u ime radnika i udrugrenog rada", a isto tako daje "samoupravno sporazumijevanje" još uvijek samo "univerzalni princip" koji bi tek trebalo pretvoriti u praksi (NN, br. 1462, 14.1.1979; Vjesnik, 11232, 27.11.1978., i XL, 11348, 28.3.1979.). A evo kako misli o teoriji i praksi dr. Neća Jovanov iz sindikata Jugoslavije: "Već deset godina - svake godine barem tri puta - Predsjedništvo i Izvršni biro CK SKJ javno govore protiv dominacije financijskog kapitala, a on uvijek ostaje netaknut", zbog toga što "moć drže... neidentificirane sile" "samoupravljanje je samo fiktivno"; dodavši da se razlike u položaju pojedinih privrednih grana kreću od 1 do 15, pa čak i 25 puta, što stvara lošije uvjete za plaće i reprodukciju, i što su uzroci štrajkovima, kojih ima najviše u Hrvatskoj i Sloveniji, a kad izbiju uklanjuju se povodi a uzroci ostaju (Vjesnik, Sedam dana, br. 25, 2.9.1978.).

Svi ti, a i drugi primjeri iz proklamiranih načela i prakse bili su poznati, kad su od mene traženi intervjui, ali ih nisam iznosio iz razloga koje sam naveo, pa neka mi bude dopušteno pitanje kako se - u usporedbi s naprijed navedenim izjavama - mene može optuživati za ono što sam rekao?

(nastaviti će se)

JUGOSLAVENSKI KOMUNISTIČKI PROGONI BISKUPA, SVEĆENIKA I REDOVNIKA

Prije nekoliko je mjeseci dr. fra Petar Bezina u vlastitoj nakladi i uz potporu Split-sko-makarske nadbiskupije, te Dubrovačke, Hvarske, Kotorske i Šibenske biskupije, kao i Hrvatske dominikanske provincije, Družbe Isusove, Franjevačke provincije sv. Jeronima, Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, samostanskih franjevaca trećoredaca sv. Jeronima, Družbe Franjevki od Bezgrješne i Služavki Malog Isusa) objavio knjigu *Progoni biskupa, svećenika i redovnika Splitske metropolije i Zadarske nadbiskupije 1941.-1992.* (Split, 2000, XXII + 610 str., sa sažetcima na engleskom, francuskom, latinskom, njemačkom, poljskom, španjolskom i talijanskom jeziku).

"Poluslužbenā" statistika stradanja Crkve u južnoj Hrvatskoj

Već takva oprema, kao i predgovori šest (nad)biskupa i pet provincijala, knjizi daju posebnu težinu i nedvoumno upućuju na njezinu ambicioznost. Iz toga, kao i iz činjenice da je pisac tražio i dobio podatke od mnogih biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, moglo bi se zaključivati o, u najmanju ruku, "poluslužbenoj" naravi nove Bezinine knjige. U njoj su opisani "slučajevi" utamničenja 175 svećenika, šest tjelesno napadnutih biskupa, 21 tjelesno napadnutog svećenika, tri časne sestre, te nekoliko gimnazjalaca i studenata bogoslovije.

Ova je knjiga jedna u nizu dragocjenih izdanja, kojima je svrha dokumentirati stradanja hrvatskoga katoličkog svećens-tva u doba komunističke Jugoslavije. Mnoga od tih djela pisac spominje u popisu literature, ali su mu neka temeljna promakla (poput, primjerice, pionirske knjižice fra Teodora Benkovića *The Tragedy of a Nation* ili klasične knjige *Mučeništvo Crkve u Hrvatskoj* fra Lucijana Kordića, koja je kao 40. knjiga ZIRAL-ove knjižnice objavljena 1988. u Chicagu. U popisu literature se, začudo, ne spominje ni rasprava *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska* dr. Jure Zovka, dok se dr. Ivo Omrčanin dosljedno - i pogrešno - i u tekstu i u popisu literature naziva "Omrčenom"). Ta obrada, nažalost, ni puno

Piše:

Tomislav JONJIĆ

desetljeće nakon sloma komunizma, još nije okončana. Nu, kad se uzme u obzir, da su u pojedinim župama agilniji svećenici još usred Domovinskog rata sustavno i temeljito obradili žrtve drugoga svjetskog rata, činjenica da se na hijerarhijski višoj razini nije dospjelo dokumentirati, obraditi i vrednovati stradanja klera, prilično

rječito govori o inertnosti (ako ne o čemu drugom) crkvenopovijesnih krugova. Uslijed toga je - kako to obično u životu biva - glavnina posla pala na pleća odvažnih i ustrajnih pojedinaca.

Jedan od njih nesumnjivo je fra Petar Bezina, koji je posljednjih godina objavio niz knjiga o komunističkom teroru u južnoj Hrvatskoj, među kojima treba posebno istaknuti knjigu *Franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942.-1948.* (naklada zbornika *Kačić*, Split, 1995., 398 str.). Prema sadašnjem stupnju obrađenosti podataka, moglo bi se reći da su južnohrvatske biskupije odnosno redovničke provincije u neku ruku u komunističko doba bile u težem položaju od sjevernohrvatskih biskupija i provincija. Među ključne razloge nesumnjivo spa-

da svojedobna relativna raširenost komunističkog pokreta u Dalmaciji, njegova militantnost i brutalnost, ali i samo nazigled paradoksalna sinteza orjunaškog batinaštva, beskompromisnoga unitarističkog jugoslavenstva i borbenoga boljevičkog antiteizma. Barjak borbe protiv Hrvatske i protiv Katoličke crkve okupio je sve te inače raznorodne snage i stvorio jedan amalgam barbarstva, koji jeiza sebe ostavio duboke, krvave tragove.

Ova je knjiga zorno svjedočanstvo u pri-log toj tezi. Iako Bezina u zagлавku tvrdi kako ona "pripada objektivnoj znanstvenoj analizi", knjiga je zapravo zbirka pojedinačnih izvješća samih progonjenika ili njihove subraće, kojima auktor pristupa kao redaktor koji će tek ponegdje - ne sustavno i ne uvijek temeljito - pokoji navod podkrijepiti arhivskim gradivom ili podatcima iz literature. Ta redakturna nije uvijek dosljedna, pa ima slučajeva, da je objavljen tekst pisan u prvom licu jednine, što potvrđuje, da je auktor - bez posebne naznake - autobiografska kazivanja svojih junaka mjestimice u cijelosti bez preinaka ili bar *in extenso* uvrstio u svoju knjigu. To, dakako, ne mora biti nedostatak, ali je svakako okolnost na koju je trebalo upozoriti, kako bi se čitatelj znao ravnati.

Podloga za znanstvenu obradu

Upravo radi ambicioznosti i "poluslužbenosti" knjige, treba požaliti zbog niza njezinih nedostataka. Ne skreće se na njih pozornost zbog zlonamjerne sitničavosti, nego zbog želje i potrebe, da ocjena ozbiljnog izdanja bude ozbiljna i, još više, da se ti nedostatci u drugom izdanju - koje će neminovno uslijediti - isprave, te da se možebitnim sličnim, svake hvale vrijednim podhvativima, ubuduće pristupi još serioznije.

Prvi je nedostatak nepotpunost podataka. Ta nepotpunost začuđuje, s obzirom na to, da je knjiga objavljena punih deset godina od sloma Jugoslavije, pa se moglo očekivati da će bar crkveni podaci biti cjeloviti i potpuni. Nu, Bezina upozorava, da su crkveni ljudi svojedobno, u strahu od progona, uništavali dokumentaciju, a "još ima svećenika koji su od straha uskratili

podatke". Ta skoro šokantna tvrdnja nedvojbeno je istinita i dobro oslikava duboku ukorijenjenost osjećaja straha i među onima, za koje se moglo misliti da su se već izborom svoga životnog puta odrekli nekih općeljudskih svojstava ili pokazali spremnost s njima se obračunati. Ali, kad se imaju na umu razmjeri progona Crkve i u prvoj, monarhofašističkoj, a kamo komunističkoj Jugoslaviji, onda taj strah postaje shvatljiv.

Opet, ima podataka koji su u knjizi mogli i morali naći mjesto, ali su - nehotice - ispušteni (npr. podatci o nekim svećenicima osuđenima posljednjih godina Jugoslavije). Dio krivice snose i oni, koji su očito otezali s dostavljanjem podataka, ali se u takvim slučajevima moglo objaviti bar osnovne podatke, dostupne iz tadašnjega tiska. Drugo, čini se da pisac nije posve kritički postupio prema prikupljenom gradivu. On, doduše, ističe kako je svjestan da su mnogi podatci krivotvoreni, te tvrdi kako je na to "pomno pazio", ali se iz knjige neće moći zaključiti na koji je način ta pomnja ostvarena, budući da on jednostavno objelodanjuje prikupljeno gradivo, u pravilu ne ispitujući utemeljenost pojedinih režimskih (dis)kvalifikacija.

Knjiga obrađuje razdoblje od 1941. do 1992., a u predgovoru pisac ističe kako su Talijani sredinom 1941. počeli uhićivati svećenike, pa su to i nastavili sve do pada Italije. Ta tako točna tvrdnja uglavnom je ostala bez potkrpe, jer se u žarištu piščeva interesa očito nalaze partizanski odnosno jugoslavenski komunistički progoni. A bilo bi neobično korisno, da je položaju Crkve i hrvatskog naroda pod talijanskim vrhovništvom (u anektiranim dijelovima Dalmacije) odnosno pod talijanskim nasiljima u tzv. obalnom pojasu posvećena veća pozornost. Jer, ti progoni potvrđuju, da hrvatski svećenici i redovnici nisu bili samo žrtve ideološkog neprijatelja, komunizma, nego su proganjeni i zbog svoje hrvatske nacionalne svijesti. Iстicanjem tog elementa ne bi se povrijedili interesi Crkve, a čini se, da bismo se bliže primakli povijesnoj istini i, ne na posljednjem mjestu, shvaćanju razloga povezanosti hrvatskoga katoličkog puka sa svojim duhovnim pastirima.

S druge strane, i ujednačenjem i metodologija pridonijela bi kakvoći knjige. Naime, ovisno o "opisu" pojedinog slučaja, kojeg je dobio od crkvenih ljudi ili gaje prikupio iz tiska ili arhivskoga gradiva, i prostor

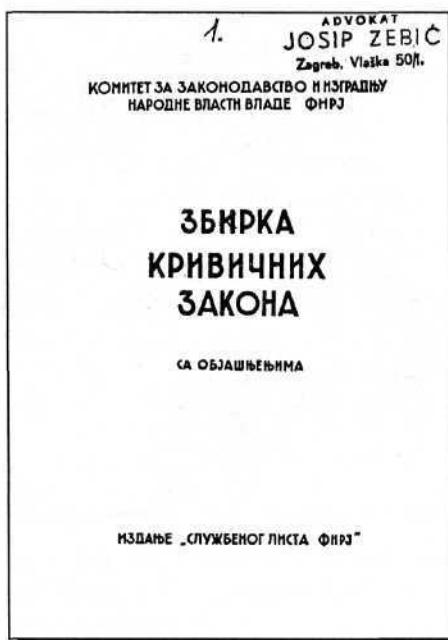
posvećen pojedinim svećenicima i redovnicima nejednak je. Ne bi to bio velik propust, da se pisac nije - čini mi se, krivo - odlučio, sudske rješidbe i osude ne citirati, nego ih prepričavati na način koji najčešće ostavlja dvojbu o tome, je li riječ o odlomku dokumenta, ili o piščevu auktorskom tekstu. To izaziva zabunu i predstavlja jedan od bitnih nedostataka knjige, koji znatno smanjuje njezinu znanstvenu uvjerljivost i iskoristivost, a ujedno nepotrebno opterećuje tekst. Radi toga se u knjizi mogu naći mjestimično doista posve suvišna uvrštenja posve tehničkih dijelova pojedinih sudskih zapisnika (npr. na str. 175.: "Tada vijeće donosi rješenje po kom je se rasprava prekida zbog nestanka električne energije i odmora, te će biti nastavljena u 9.20 sati. I sazivlje se glavna rasprava u 9.20 sati. Pregledaju se i čitaju gore naznačene isprave."). Posve je suvišno i nabranje imena zapisničara u pojedinim predmetima, jer je zapisničar

članu zakona protiv naroda i države". Nespretna je i formulacija izvjestitelja koja je - zbog manjka označke - pripisiva redaktoru, a prema kojoj se ne može zaključiti "kako je presuda završila" (tj. kako je glasila pravomočna osuda). Može se pretpostaviti da "opće pomilovanje" zapravo znači amnestiju, ali strukovnjak ne-ma potrebe za korištenjem krivih ili opisnih nazivaka, pa tako zna da ista optužnica nikako ne može biti u "odbačena" i "odbijena". Također ne će u zaglavku kazati kako bi protiv krivaca trebalo "podignuti sudski postupak".

"Hrvatski genitiv"

I temeljiti bi lektura također pridonijela kakvoći knjige, jer bi se izbjegle suvišne tudice, počesto srbizmi ("dozvola", "nije mu dozvoljeno", "učestvovanje", "učešće", "prvostepena presuda", "prevozno sredstvo", "bjegstvo", "crkveno lice", "izvršilac", "isljednik", "politički čas", "šmajser", "prvostepena presuda", "drugostepeni sud", "molenje", "upravnik", "komunista", "vanraspravno vijeće", "mašinka", "sadista", "štrajkovati", "ishrana", "mašinsko ulje", "papista", "sijalica", "poreski", "Jevrej", "posjeta", "posjetioci", "potiljak" gdje se misli na "zatiljak", "novina" tamo gdje treba stajati "novine", a "poklonjeno" tamo gdje treba biti "darovano" itd.) i nehrvatske sintagme poput one "operaciona sala", "kroz to vrijeme", "okupaciona vojska", "riješen službe" ili "putovao za Šibenik". Bilo bi bolje da se umjesto "pravovremeno" kaže "pravodobno", umjesto "naučni rad" znanstveni rad i da se "prevodilac" zamjeni prevoditeljem. U hrvatskom jeziku "izvjesnost" je samo (niži) stupanj vjerojatnosti događanja, pa se "neko vrijeme" ili "stanovita osoba" ne može valjano izraziti kao "izvjesno vrijeme" ili "izvjesna osoba". Kao što je neumjesno hrvatsku "glavnu raspravu" zamijeniti "glavnim pretresom", tako je trebalo izbjegavati "da li", jer tamo gdje je u hrvatskome inverzija neprikladna, postoji upitni riječ "je li".

Krivo se pišu redni i glavni brojevi ("49. djece" umjesto "49 djece"), "slijedeći" se ne razlikuje od "sljedećega", a šteta je povremenog nerazlikovanja instrumental-a sredstva i društva ("opkoljen s državnim službenicima", "krenuo s trabakulom", "opskrbiti s lažnim iskaznicama", "naoružan s teškim oružjem", "oženjen s Hrvaticom"), te počesto krive primjene prijedloga s instrumentalom društva ("usko po-

tehnička osoba, koja sa samim procesom sudovanja zapravo nema ništa.

Ima i drugog balasta. Tako se ne zna zbog čega bi bilo važno da je don Ante Lovrić-Caparin zaređen 24. kolovoza 1960. "u jutarnjim satima jer je biskup bio vrlo umoran od silne vrućine", ili da je fra Ante Šilović svojedobno operirao krajnike u Dubrovniku itd.

Budući da je pisac, pored teološke izobrazbe, i apsolvent pravnih znanosti, bilo bi korisno da je ujednačenje i dosljednije radio pravno nazivlje. U tom se slučaju ne bi pojavljivao nepostojeći "Zakon o kaznenim djelima", niti bi tko bio "kažnjen po

vezan sa visokim ustaškim službenicima: Budakom, Cankijem...", "upoznao se sa Pavlom Gladom", "povezati sa Franom Bettinijem", "koljač sa Korčule", "sa radošću dočekao", "sa izdržavanja kazne" itd.).

I kod deklinacije imenica ima propusta ("Glavašom"). Opće imenice su prometnute u osobne ("Babićevci", "Martićevci"), a genitiv je čest i nepotreban (knjiga "od Marka Veselice", "od početka svećenstva Prcele", "pozvan u ured od SUP-a u Splitu", "zet Krvavice", "duhovnost fra Petra" itd.). Perfekt povratnih glagola u pravilu je pogrešan ("bavio se je", "morao se je", "prijavio se je", "javio se je" itd.). Pisac sustavno koristi pasiv ("zabrojen od Talijana", "ređen od biskupa", "priveden od splitske Udbe", "optužen od nekog mladića", "imenovan od Svetе Stolice", "praćen od neke grupice", "uhićen od milicije", "ispalio tri metka na sjenu od don Ante", "napadnut od nekog omladinca", "mobiliziran od zapovedništva", "dvaput osuđivan od predstavnika jednoumlja", "uhićen od vojnika" i sli.). Nu, pasiv, koji tako dobro zvuči u njemačkome ili francuskom, u hrvatskom je jeziku puno nasilje.

U žurbi su previđene nespretnе sintagme poput ispitivanja u "raznolikim razmacima" i postavljanja "zlobno izmišljenih pitanja". Osumnjičenik nije odgovorio, nego je "dao odgovor". Pripisivanje odgovornosti je postalo "prepisivanjem", prisluškivanje "presluškivanjem", a protivnik sporazuma jednostavno je - "bezsporazuman". Dokazni materijal postaje "dokazanim materijalom", a obavijesni razgovor "obaveštajnim razgovorom". Što biva kad se jednostavne misli hoće izraziti u što složenijim rečeničnim sklopovima, vidi se kod izraza da je "raspoloženje među vojnicima bilo veliko", a da je fra Petar Grabić "tamnovao u Staroj Gradiški, ali ne u potpunosti", pa nije jasno, je li oslobođen prije isteka kazne, ili je premješten u drugu kaznionicu. Fra Bernardo Medvid je, opet, "svoj nacionalni osjećaj iskazivao u promicanju hrvatske misli predstavljene u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj oko koga se okupljala mladež". Mnogi junaci knjige nisu negdje službovali do smrti, nego "do svoje smrti", a Družba sestara Služavki Malog Isusa "preselila je svoje sjedište" iz Sarajeva u Zagreb.

Mjesto i godina pogibije bez iznimke je preimenovano u "mjesto i godinu pogi-

belji", pa je tako pogibija (smrt) poistovjećena s pogibelji (opasnošću). Obespravljeni bića postala su "bespravnim bićima". Promakle su i neke pogreške u imenima, pa je slično "pretvorbi" Ive Omrčanina u "Omrčena", (Lovro) Sušić preimenovan u "Šušica", a dr. Žarko Vimpulšek u "dr. Bogumila Vimpulšeka". Jugoslavenski novinar Aleksandar Vojinović prometnut je u "Aleksu Vojnovića". Ajdovščina je postala "Ajdovštinom", Konavle "Konavli", a znameniti splitski Katalinića Brig u "Katalinićev brije". Svetozar Pribičević je opet prekršten u "Pribičevića". Hrvatski državni arhiv je preimenovan u "Državnu pismohranu Hrvatske", a Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda u "Ćiril-Metodovo društvo".

Ima i nepreciznosti, poput one da je "dolaskom Korošca na vlast bilo proglašeno pomilovanje", jer se ne zna, na koji se "Koroščev dolazak na vlast" misli. U djelu koje se posebno bavi zloporebama prava, nije uputno iznijeti netočnu i nezgrapnu formulaciju da je Konkordat između Kraljevine Jugoslavije i Svetе Stolice bio "već odobren, ali u život ne proveden (sic!)". Kako je odjednom Vladimir Bakarić bio "predsjednik RH", nije moguće dokučiti, nije li u Splitu baš stolovan "Centralni komitet", kao što bi se htjelo kazati kod slučaja fra Silvestra Bote.

"Granični prijelaz" prema Kninu???

Neke od tih nezgrapnosti su i politički nezgodne. Nije znanstveno govoriti o "ustaškoj vlasti", ni o "ustaškoj vojsci" odnosno "ustaškom vojniku" (u smislu pripadnika oružanih snaga NDH), jer se jednostavno radi o - hrvatskom vojniku, koji i ne mora biti ustaša odnosno pripadnik Ustaške vojnica. Za Zadaršku se nadbiskupiju kaže da je "posebno zaslужna za širenje službe Božje na slavenskom jeziku, glagoljici" (str. 61.), iako je glagoljica pismo, a ne jezik, i iako je taj "slavenski" zapravo -hrvatski jezik. Nu, i naselje Sv. Filip-Jakov ostalo je "Filip-Jakov" (str. 66.), što je za crkvenog pisca posve neobično. Ne zna se, također, zbog čega se u svezi sa svećenstvom Dubrovačke biskupije govoriti kako su mnogi bili proganjani "posebno u vrijeme muslimanske i francuske vlasti", kad je "muslimanska" vlast bila otomanska, a tek podredno muslimanska. Nije zgodno, niti je mudro, a nije

ni točno, kod opisa sudbine don Jozu Mandendića govoriti o nekim ženama "oficirušama, inače Turkinjama - muslimankama". Što znači, da je političko držanje biskupa Mihovila Pušića "u ratu bilo pravilno", ne zna se, niti se zna što znači daje "postojaо ispravan postupak učenika gimnazije i studenata bogoslovije prema vojničkom životu". Još manje je jasno, kamo je to pok. biskup Srećko Badurina kanio, kad je "otišao prema graničnom prijelazu za Knin". Nije valjda, da se zaputio prema graničnom prijelazu između Republike Hrvatske i "Republike Srpske Krajine"???

Na sve ove pojedinosti treba upozoriti, jer nas je u prošlosti (pa i danas!) toliko boljelo, kad bi nam se nametale nehrvatske riječi i kad bi se u sklopu tobože ozbiljnih rasprava podmetale političke klopke. Time više imamo razloga čistiti u vlastitom dvorištu i ne dopustiti da nam se nehotice, zbog žurbe ili brzine, podkrade "autogol" u knjigama koje imaju trajnu vrijednost i koje trebaju služiti odgoju mlađih naraštaja. Nova knjiga fra Petra Bezine nesumnjivo spada u te, pa nam zato ostaje samo poželjeti, da što prije ugledamo drugo, dopunjeno i ispravljeno izdanje.

UGASILA SE JOŠ JEDNA HRVATSKA OBITELJ (U SPOMEN ANĐELKI ŠANTIĆ)

Domobranički dočasnik Pavao Šantić sa svojom suprugom Marijom službovao je u Zagrebu, gdje im se rodila kći **Jelena** 15. kolovoza 1906. U Vukovaru im se rodila kći **Anđelka** 01. 08. 1907. Kao treće dijete rođio im se sin **Viktor**.

Djecu su strogo odgajali u rimokatoličkoj vjeri i hrvatskom duhu. Negdje pred I. svjetski rat doselili su u Vrbovsko. Sin Viktor zaposlio se na sudu kao daktilograf. Kći Jelena krštena u crkvi Sv. Marka, preparandiju završila u Zagrebu kod časnih sestara. Prvo učiteljsko mjesto bile su joj Delnice, pa zatim Kotoriba, Dabar, Našice i konačno, uspostavom Banovine Hrvatske, dobiva mjesto u Vrbovskom. Toliki premještaji slijedili su zbog čvrstog hrvatskog duha i vjere u Boga.

Godine 1941. nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske ona se stavlja na raspolaganje hrvatskoj državi i kao takva uz učiteljski rad staje na čelo Ustaške mladeži kao logornica.

1943. Talijani prilikom jedne akcije u selu Veliki Jadré uhite ženu i sina (oko 2-3 godine starog) i privedu ih karabinjerima u Vrbovsko, jer je muž i otac žene i djeteta bio tada u partizanima, po svojem uvjerenju komunist.

Odmah po saznanju o uhićenju žene i djeteta, **Jelena** stupa u akciju i uspijeva uvjeravajući karabinjere da to nije komunistička obitelj. Iste godine, odmah poslije kapitulacije Italije, isti ti partizani je uhite bez grižnje savjesti i nakon zvјerskog mučenja je usmrte.

Povodom viteške i mučeničke smrti **Jelene Šantić**, logornice Ustaške mladeži, pisala je tada u Zagrebu "NOVA HRVATSKA" u broju od 23. listopada sljedeće:

"U nizujućačkih likova hrvatskih djevojaka, koje su svjesno stupile u borbene staze čuvanja hrvatske državne sigurnosti, pala je u najnovije vrijeme logornica **Jelena Šantić** u Vrbovskom. Tamo je ona svojim životom zapečatila svoje divno hrvatsko djelovanje, koje bilo pretežno prožeto vjerom u bolje dane naših novih narodnih pokoljenja.

Logornica **Jelena Šantić** ide u red onih stotina i tisuća mlađih hrvatskih dužnosnika, koje su se uzdizdale nad sve životne radosti i udobnosti svojom apostolskom snagom vjere, te su obilazile sve krajeve na svom području i dizanju duha i jačanje hrvatske državne svijesti.

Njena mučenička smrt konačno je dala najljepši žig njenom hrvatskom djelovanju. Ona ide svojim radom, kao i svojim junaštvom i u oči teške smrti u red hrvatskih mučenica, koje su i nakon uspostave Hrvatske države svoje živote dale na žrtvenik svoje domovine.

Ona ide u red junačke mučenice Anđelke Sarić, Dinke Paraice, Anke Šimunović i Emilije Nagode, te tolikih drugih brojni znanih i neznanih hrvatskih djevojaka, koje su pokazale neutrnjivu snagu svijesti i legendarnog junaštva.

Stoga će nam lik **Jelene Šantić** vječno bdjeti pred očima, kao lik uzorne Hrvatice, koju je mučenička smrt i odlučnost u posljednjim časovima života više slična carstvu priča negoli teškoj stvarnosti.

NJEZINE KOSTI POČIVAJU NEG DJE NA OBRONCIMA PETEHOVCA nedaleko **Delnica**.

Brat Viktor zbog teške bolesti umire u Zagrebu 1942.

Sestra **Anđelka** radila je u Vrbovskom u grunitovnici, a poslije uspostave NDH u Zagrebu u Ministarstvu pravosuda, gdje je 1945. komunistička soldateska odvodi i sudi. Kaznu je izdržavala u Velikoj Pisanici i Požegi, te se nakon izdržane kazne vraća u Vrbovsko. Teško se zapošljava i uz mnoge intervencije pojedinaca zaposli se do umirovljenja u Šumariji Vrbovsko.

Umrla je 06. 05. 2001. u 94. godini života.

U SPOMEN

BRUNO SAFRET

1929.-2001.

Laka mu hrvatska zemlja.

HDPZ - podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

MARIJA PAKASIN

Preminula u 68. god. života, u Hlebinama

Laka joj hrvatska zemlja

HDPZ-Podružnica koprivničko-križevačka

U SPOMEN

MARIJAN ROBEK

rođen 23. 05. 1924. - umro 21. 06. 2001.

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - podružnica Sisačko - moslavacka

U SPOMEN

STJEPAN ŠPILJAR

umro 25. svibnja 2001. u 73. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja.

U SPOMEN

ANTE PETANI

Rodjen 16. 2. 1929. u Zadru, preminuo u svibnju 2001

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ - Podružnica Zadar

U SPOMEN

ANA ŠEGREC

preminula u 87. godini u Koprivnici

Laka joj hrvatska zemlja

HDPZ Podružnica Koprivničko-križevačka

U SPOMEN

IVAN TEREK

preminuo u 75 god. u Legradu

Laka mu bila hrvatska zemlja.

HDPZ-Podružnica Koprivničko-križevačka

IN THIS ISSUE

**Libar Marca Matula Splichianina Vchon
usdarski Istoria Sfete udouice Iudit u uersih
haruacchi slofena/chacho ona ubi uoi
uodu Olopherna Posridu uois
che gnegoue/i oslobobi pu
chisraelschi od ueli
che pogibili.**

Jo. 216. Widm. stadij.

*Third edition of Judita by Marko Marulić (Example taken
from the Paris National Library)*

We relay a debate published in the Croatian press between two renown Croatian economists, Dr. Mate Babić & Borislav Škegro, who have held high ranking political positions. Contrary to Škegro, Dr. Babić believes that Croatia's economic policies have been incorrect for years and have resulted in the mass sale of national wealth and as a repercussion, resulted in limited political

and economic sovereignty for the Republic of Croatia. The dean of the Zagreb Economics Faculty Dr. Shoumitra Sharma - an expert of Indian descent - cautions that the globalisation process is condemned to doom and soon - approximately ten years time - ten of the economically strongest countries will emerge. Globalisation is a project that only benefits great powers while small nations unfortunately cannot avoid it.

In the cycle of "Defence speeches in political processes", we bring a speech given in 1927 in Skopje, Macedonia in defence of Macedonian nationalist. The speech was made by Dr. Ante Pavelić, then a Zagreb attorney and representative in the Yugoslav parliament who later founded the Ustashe movement and became the state leader of the Independent State of Croatia (1941-1945). In 1927 Pavelić stood in defence of this Macedonian student who struggled against Serb domination which denied any Macedonian national feeling in the then Yugoslavia where Macedonians were considered to be "Southern Serbs". A similar position experienced by the Macedonians and Croats later brought to their political and armed collaboration, which experienced its climax with the assassination against Yugoslav king Aleksandar Karađorđević in Marseilles in 1934.

As a result of discussions and reviews with foreign journalists and their apparent "untrue and ill-intentional portrayal of the state of the country", in 1981 a series of Croatian intellectuals were arrested. Amongst them was renowned Partisan general and historian - later the first president of the independent Republic of Croatia, Dr. Franjo Tuđman. Tuđman held a worthwhile speech during his trial in which he warned of Serbian-Yugoslav machinations of history and the monstrous multiplication of the number of war victims and of the complicated economic system established to exploit non-Serbian sections of Yugoslavia and particularly Croatia. Marking the twentieth anniversary of that event and the tenth anniversary of the renewal of Croatian independence under Tuđman's leadership, in this issue we bring parts of that defence speech given in 1981.

IN DIESEM HEFT

Evangelistar von Marko Marulić (Madrid, 1655)

Aus der kroatischen Presse übertragen wir Abhandlungen zweier angesehener kroatischer Wirtschaftswissenschaftler Dr. Mate Babić und Mag. Borislav Škegro, die seinerzeit führende Positionen innehattten. Im Gegensatz zu Mag. Škegro hält Dr. Babid, dass die kroatische Wirtschaftspolitik jahrelang falsch war und dass sie zum Ausverkauf des Nationalgutes und somit im einzelnen zur Schmälerung der Politischen- und Wirtschaftsouveränität der Republik Kroatien geführt hat. Dr. Shoumitra Sharma, ein Wissenschaftler indischer Herkunft und Dekan des Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultäts in Zagreb, der

davor warnt, dass der Prozess der Globalisierung bald auf Misserfolge verurteilt ist und dass sich, in etwa zehn Jahren, aus ihm wirtschaftlich stärkste Länder, zurückziehen werden. Die Globalisierung ist ein Projekt, dass nur den Großgen dient, den die Kleinen leider nicht umgehen können.

Im Zyklus der Verteidigungsreden in politischen Prozessen veröffentlichten wir die Rede, die 1927 in Skopje während der Verteidigung mazedonischer Nationalisten, Dr. Ante Pavelić, als damaliger Zagreber Rechtsanwalt und Abgeordneter im jugoslawischen Parlament, später Gründer der Ustaša-Bewegung und Staatsoberhaupt des Unabhängigen Staates Kroatien (1941 - 1945), hielt. Pavelić trat 1927 als Verteidiger mazedonischer Gymnasiasten und Studenten auf, die gegen serbische Dominierung kämpften. Im damaligen Jugoslawien war mazedonisches Nationalgefühl verboten und Mazedonier wurden als "Südserben" betrachtet. Eine ähnliche Lage der Mazedonier und Kroaten führte später zu deren politischen und bewaffneten Zusammenarbeit, die den Höhepunkt im Attentat auf den jugoslawischen König Aleksander Karadžordević in Marseille 1934 erreichte.

Wegen Kontakte zu ausländischen Journalisten und "unwahren und böswilligen Darstellung der Lage im Lande" wurde 1981 eine Reihe von kroatischen Intellektuellen verhaftet. Unter ihnen war auch der bekannte Partisanengeneral und Historiker, späterer erster Präsident der selbständigen Republik Kroatien, Dr. Franjo Tuđman. Vor dem Gericht hielt Tuđman eine ausführliche und inhaltsreiche Rede, in der er auf serbisch-jugoslawische Machinationen mit der Geschichte aufmerksam machte. Er wies auf monstrose Vervielfältigung der Zahlen von Kriegsopfern, sowie auf das komplizierte System der wirtschaftlichen Ausbeutung nichtserbischer Teile Jugoslawiens, insbesondere Kroatiens, hin. Zum Gedenken an das Geschehen dieser Ereignisse vor zwanzig Jahren und dem zehnjährigen Jubiläum der Erneuerung kroatischer staatlicher Unabhängigkeit, unter Tuđmans Leitung, veröffentlichten wir in diesem Heft einen Teil seiner Verteidigungsrede aus dem Jahre 1981.

КОМАНДА ЧЕТЕЧИХ ОДРЕДА
Југословенске Војске
ГОРСКИ ШТАБ
Стр.Пов.В.Бр 370
20. децембра 1941. год.
ПОЛСКАЈ

10/1-1
4

ЦИНЕРАЛШТАБОМ МАЈОРУ Г. БОРЬУ ЛАШИЋУ-КОМАНДАНТУ ЧЕТЕЧИХ
ОДРЕДА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ И КАПЕТАНУ
Г. ПАВЛУ БУРИШУ КОМАНДАНТУ ЛИМСКИ ЧЕТЕЧИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВОЈСКЕ.

ИНСТРУКЦИЈА:

Наша се држава налази јед увек у рату са исковним најам
непријатељима Немцима и Италијанима.

Ван наше Отаџбине бори се за слободу нашег народа око
нашег нам Краља са владом која ради на дипломатском пољу и оружаним снагама,
која се разме уз време са најам великим савезницима достојно нашем народу
и оружју бори на средњем истоку.

Слобода је нај-веће добро једног народа, зато и
и ми смо у Отаџбини дужни учинити све, борити јадчовечакским напорима,
следујући светлим примерима из наше славне историје, те да избацимо лепре
јатева из наше драге нам, Отаџбине.

У тој гигантској борби, иконо, сами, већ су уз нас велике
силе-наше савезнице Америка-Енглеска-Русија-Кина и све остале демократич-
ке снаге. Наша је победа извесна.

Наша Војска која је у априлу ове године доживела издај-
ством многих мрачних елемената, највећу своју катастрофу, и још побеђена
која је јер рат које завршио према томе нема ни побеђених нити победника.

Четнички одреди наше Југословенске Војске продуцији су
нен живот како би и у неравној, али пукот славе борби схватија чист наше
народа и светлог оружја.

Циљеви најама одреда јесу:

1./Борба за слободу целијулног нашег народа под склопом
Чеговог Величанства Краља Петра II.

2./Створити најам Југославије и у њој велику Србску савез-
ничку чисту у грађана Србије-Црне Горе-Босне и Херцеговине, Српске, Чачанске
и Еачке.

3./Годи за укњучење у наш државни живот и свих јединица
слобођених словеначких територија под Италијанима и Немцима /Грст-Гори-
ца-Истра и Корушка/ као и Бугарске, северне Албаније са Скадром.

4./Чишћење државне територије од свих народних мајами и
не-националних елемената.

5./Створити непосредне-заједничке границе између Србије
и Црне Горе, као и Србије и Словеначке чишћењем Санџака од Муслиманског
живља и Восне од Муслиманског и Хрватског живља.

6./Казнити све Усташе и Муслимане који су у трагичним
данима немилосрдно уништавали наш народ.

7./Казнити све оне који су куви за нашу априлску катастро-
гу.

8./У крајевима очијеним од најамних мајами и не-национал-
ни елемената извршити и сељаке Црногорцима/у обзор долазе јевропаше
национално исправне и поштене пододице/.

9./Осигураваје једног таког политичког тела које ће водити
државни брод смерима општих најамних текњи и интереса.

10./Циљеви су огломни зато је борба у толико захвалнија
за оне који се боре за њихово суштинство.

Учините све гто је у Вашој моћи да се и сав национални
елемент у Црној Гори што пре све сти у наше одреде јеје догађаји све
ређеју вртоглавом бразном и несмо ју нас затећи неспремне.

Са Комунистима-партизанима неможе бити никакове срдње јер
се они боре против династије и за остварење социјалне револуције, што
никада несме бити наш циљ, јер смо ми једино и искључиво само војници
и борци за Краља, Отаџбину и слободан народ.

УПОТРЕБА ЧЕТЕЧИХ ОДРЕДА У ЦРНОЈ ГОРИ: у даном тренутку!

1./Једним делом снаге дејствовати из долине Липе, првачем:
Еијело Поле-Сјеница са задатком очистити Пештер од Муслиманског и Арна-
утског живља. Ове снаге морају тесно сарађивати са одредима Јаворским
и Голиским.

2./Целом снаге дејствовати првачем преко Чакора ка Цетохи-
ји са задатком да се на тома правцу, очисти територија од Арнаута, као
и да се пре сретну они који ће бити гољени из Пештера-Санџака.

Ове снаге морају сарађивати са снагама под једном и Ерва-
омничким општима.

PREGLED TIRAŽA LISTA "KOMUNIST"
NA PODRUČJU DALMACIJE

Red. br.	M e s t o	Tiraž na dan 9.II.72	Stanje na dan 30.IV.72	Broj čl. SKJ	Primedba
1.	Benkovac	46	44	946	
2.	Biograd	50	20	476	
3.	Brač	39	26	535	
4.	Vis	17	15	340	
5.	Vrgorac	13	17	606	
6.	Drniš	11	24	837	
7.	Dubrovnik	199	288	3.076	
8.	Zadar	275	1.542	4.492	
9.	Imotski	14	36	809	
10.	Knin	95	120	2.685	
11.	Makarska	103	109	1.272	
12.	Metković	48	84	542	
13.	Obrovac	11	15	531	
14.	Omiš	52	52	813	
15.	Ploče	9	18	862	
16.	Sinj	50	48	1.995	
17.	Split	3.216	5.374	14.158	
18.	Trogir	61	75	1.199	
19.	Hvar	41	63	535	
20.	Šibenik	77	178	4.510	
21.	Korčula	17	52		
	UKUPNO:	4448	8208	41.219	